

Tartton Yliopisto
Filosofian tiedekunta
Itämerensuomalaisten kielten laitos

Suur-Suomen aate
ja Itä-Karjala

Lopputyö

Anastassia Trifonova
Ohjaaja: Janne Saarikivi

Tartto

2005

Sisällys

Johdanto	4
Tutkimusongelma	4
Aiheenpiirin kuvaus	5
Keskeisten käsitteiden esittely	6
Aikaisemmin tehty tutkimus	7
Karjalan löydetään	8
Ruotsin aika	8
Tutun romantiikan kylvä	11
Suur-Suomen aatteen synty	17
Suomalainen heimoajatus eurooppalaisessa kontekstissa	17
Romanttinen Suur-Suomi	19
Heimokansallisen aatteen konkretisointi	26
Ohjelmallinen Suur-Suomi	32
Heimotyö Itä-Karjalassa	32
Itä-Karjalan kysymyksen politisointi	36

Taistelu Suur-Suomen puolesta	40
Tarton rauhansopimus ja sen seuraukset	50
Tarton rauhanneuvottelut	50
Karjalan kansannousu	53
Uusi taktiikka: heimojärjestöt	56
Toinen maailmansota: Suur-Suomen renessanssi	59
Itä-Karjalan kysymys sodanpäämääräkeskusteluissa	59
Karjalaisten suomalaistaminen 1941-1944	64
Itäkarjalaiset Suur-Suomesta	72
Yhteenveto	78
Liitteet	81
Liite I: Suur-Suomen kartta	81
Liite II: Kyselyn runko	82
Liite III: Kuva kyselyyn osallistuneista	85
Liite IV: Kyselyn tulokset	87

Johdanto

Tutkimusongelma

Lopputyössäni käsittelen Itä-Karjalan kysymystä Suur-Suomen kontekstissa. Tutkimuksen idea on syntynyt kiinnostuksesta suomalaisten ja karjalaisten välisiin suhteisiin. Vanhassa karjalaiskylässä syntyneenä olen jo lapsuudesta asti elänyt sellaisessa erikoisessa miljöössä, jossa viljeltiin karjalaisten yhteenkuuluvaisuutta rajantakaisten heimosukulaisten kanssa. Kotikylässäni oli vaikeaa löytää perhettä, jota valtiollinen raja ei olisi jakanut kahtia. Vanhempien polvien tarinat onnellisista vallankumousta edeltäneistä ajoista, jolloin raja Suomen ja Venäjän välillä oli vielä auki, olivat omiaan lisäämään tunnetta siitä, että Suomen ja Karjalan kansoilla on paljon yhteistä. Opiskelu Tarton yliopistossa ja kanssakäyminen suomalais-ugrialaisten opiskelijoiden kanssa saivat minut pohtimaan sukukansoihin liittyviä kysymyksiä. Tästä syntyikin ajatus kirjoittaa tutkielma Suur-Suomesta, jonka aate on elänyt suomalaisten ja karjalaisten keskuudessa jo pari sataa vuotta.

Tutkielmani tavoitteena on kuvata suursuomalaisten aatteiden syntyä ja kehitystä 1800– ja 1900-luvuilla sekä tarkastella Suur-Suomen ideaalin asemaa nykypäivän Venäjän Karjalassa. Koska lopputyön laajuus ei mahdollista yksityiskohtaisen kuvan antamista kaikista Suur-Suomeen liittyvistä kysymyksistä, olen pyrkinyt kuvaamaan suursuomalaisten aatteiden kehitystä kiinnittäen huomiota vain eräisiin peruskysymyksiin. Työn tarkoituksena on muodostaa tietty kokonaiskuva siitä, miten Suur-Suomen ideaali historiallisena ilmiönä syntyi ja miten se on kehittynyt nykypäivään asti.

Tutkielma koostuu kahdesta osasta. Ensimmäinen niistä on pääasiallisesti referoiva ja se perustuu useihin yhtenäiseen aihepiiriin kuuluviin suomen- ja venäjänkielisiin tieteellisiin julkaisuihin. Siinä esitetään katsaus Suur-Suomen ideaalin luonteeseen sekä suursuomalaisten aatteiden syntymiseen, kehittymiseen ja muuttumiseen. Koska sekä suomalaisten että venäläisten tutkijoiden suhtautuminen suursuomalaisten aatteisiin on eri aikoina ollut erilaista, on teoreettisen osan tarkoitus antaa Suur-Suomeen liittyvistä historiallisista ja aatteellisista kehityksistä mahdollisimman objektiivinen ja

monipuolinen kuvaus. Empiirinen osa tarkastelee nykypäivän Venäjän Karjalan väestön suhtautumista ideaaliin Suur-Suomesta. Lähtökohtana siinä on ennen kaikkea tarkastella, miten Itä-Karjalassa asuvat ihmiset suhtautuvat Suur-Suomen ideaaliin liittyviin kysymyksiin ja esiintykö eroja karjalaisten ja venäläisten suhtautumisessa tähän kysymykseen.

Keskeisten käsitteiden esittely

Karjalasta puhuttaessa on aluksi selvästi määriteltävä, mitä Karjalaa tarkoitetaan. Tapio Hämynen on osoittanut, että voidaan erottaa 40 erilaista Karjala-alueen määrittelyä. Puhutetaan Suomen Karjalasta ja Venäjän Karjalasta, Itä-, Pohjois- ja Etelä-Karjalasta, Vienan ja Aunuksen Karjalasta, Tverin Karjalasta, Laatokan Karjalasta, Luovutetusta Karjalasta jne. (Hämynen 1994, 18 – 19)

Itä-Karjalalla tarkoitan Suomen itärajan toisella puolella sijaitsevaa Karjalaa. Kyseisen alueen nimenä eri aikoina on ollut ”Rajantakainen Karjala”, ”Kaukokarjala”, ”Taka-Karjala” ja ”Venäjän Karjala”. Nimitys ”Itä-Karjala” vakiintui suomen kieleen Tarton rauhansopimuksen kautta, jossa tällä termillä tarkoitettiin nykyisen Karjalan Tasavallan aluetta. Itä-Karjala muodostuu suomalaisten Vienan Karjalaksi ja venäläisten Pohjois-Karjalaksi kutsumasta alueesta ja Venäjän Karjalaan eteläiseen osaan kuuluvasta Aunuksen Karjalasta.

Suur-Suomella tarkoitan Suomen ja Itä-Karjalan muodostamaa aluetta. Vaikka Suur-Suomi –käsitettä ryhdyttiin järjestelmällisesti käyttämään vasta 1920-luvulla, suursuomalaisuuden merkkejä voidaan havaita jo 1800-luvun kansallisromanttien ja heimoaatteen kannattajien käsityksissä suomensukuisten kansojen yhteenkuuluvaisuudesta. Siksi käytän tätä termiä puhuttaessa eri aikojen Itä-Karjalaa koskevista pyrkimyksistä.

Itä-Karjalan paikannimistöissä käytän suomalaisia tai karjalaisia nimiä, sillä ne ovat suomalaisessa kirjallisuudessa vakiintuneita.

Aihepiirin kuvaus

Karjalan geopoliittinen asema teki alueesta idän ja lännen kulttuuripiirien kohtauspaikan. Jo vanhoista ajoista alkaen itämerensuomalaisten asuttamat alueet joutuivat slaavilaisten ja germaanisten etupyrkimysten kohteeksi. Rooman ja Bysantin uskonnollinen kilpailu jakoi Euroopan kahtia, roomalaiskatolliseen länteen ja ortodoksiseen itään. Suomi ja Karjalan lounaisin osa joutuivat Ruotsin vaikutukseen, mikä sitoi ne pysyväksi osaksi läntistä kulttuuripiiriä. Suurin osa Karjala juurtui taloudelliseen ja poliittiseen yhteyteen Novgorodin kanssa, mitä lujitti ortodoksisen kirkon ja idän kulttuurin vähittäinen leviäminen Karjalaan. (Kirkinen 1979: 11–16). Novgorodin ja Ruotsin vuonna 1323 solmima Pähkinäsaaren rauhansopimus jakoi karjalaisten asuttamat alueet kahden valtakunnan välillä. Lounais-Karjala liitettiin Ruotsiin, jolloin syntyi perusta Suomen Karjalalle. Novgorodin valtaan jääneestä alueesta myöhemmin muodostui Venäjän Karjala. (Kirkinen 1963: 101–102). Kyseinen alue oli kuitenkin idän ja lännen taistelukenttänä vuosisatojen saatossa.

Suomalaisen sivistyneistön piiristä käsitys Suomen ja rajantakaisen Karjalan yhteenkuuluvaisuudesta syntyi 1800-luvulla, jolloin Suomen liittyminen Venäjään yhdisti suomalaisten ja itäkarjalaisten asuttamat alueet samaan valtakuntaan ja avasi tien kahden kansan väliselle kanssakäymiselle ja tutustumiselle. Kiinnostus rajantakaista Karjalaa kohtaan perustui 1800-luvun alussa Euroopassa levinneeseen kansallisuusaatteeseen, joka sai suomalaisia kansallisromantiikkoja etsimään kansakunnan muinaisesta suuruudesta kertovaa historiaa modernin sivistyksen ulottumattomiin jääneestä Itä-Karjalasta. Aluetta käsiteltiin suomalaisen kulttuurin viimeisenä pesäpaikkana ja korostettiin, että todellisen suomalaisuuden jäljet oli etsittävä juuri sieltä. Lönnrotin keräämästä Kalevalasta tehtiin kansallisen kulttuurin perusta, jolle tutkijat ja kansanvalistajat rakensivat ideaalin Suur-Suomesta. Alussa se sulki itseensä ”kaikki itäiseen Fennoskandiaan kuuluvat alueet ja itämerensuomalaisia kieliä puhuvat kansat”. Kansallisromantikkojen mukaan, ”näiden alueiden yhdistyminen suomalaiseksi kansallisvaltioksi tulisi olemaan historiallisen kehityksen välttämätön tulos” (Kangaspuuro 2000: 39–40). Lähempi tutustuminen sukulaiskansoihin näytti kuitenkin, ettei tämänlainen Suur-Suomen ideaali ollut

realistinen, mikä pani suomalaiset päättämään itäkarjalaisten ja suomalaisten kansalliseen kokonaisuuteen. Mauno Jääskeläisen sanojen mukaan Itä-Karjalasta alkoi muodostua Suomen ”irredanta” (Jääskeläinen 1961: 41–66).

Itsenäisyyden ensimmäisinä vuosina suursuomalaiset mielipiteet vahvistuivat. Syynä siihen oli nuoren valtion sisäpoliittinen tilanne. Kansalaissodan jälkeen ja maan saatua apua Saksalta heimoaateen kannattajat alkoivat avoimesti suunnitella Itä-Karjalan liittämistä Suomeen sotilaallisin keinoin. Vuosina 1918- ja 1919 järjestettiin vapaaehtoisten vapautusretkikuntia Viena- ja Aunuksen Karjalaan. Sotilaallisin toimenpitein ei kyetty kuitenkaan ratkaisemaan Itä-Karjalan liittämistä Suomeen ja niin suomalaiset joutuivat aloittamaan rauhanneuvottelut Neuvosto-Venäjän kanssa. (Kangaspuro 2000: 69–74)

Tarton rauhan solmiminen 14.10.1920 merkitsi virallista Itä-Karjalan vaatimisesta luopumista. (Kangaspuro 2000: 112). Itä-Karjalan kysymys ei kuitenkaan ratkennut lopullisesti, vaan kääntyi uusiin uomiin. Suomessa omaksuttiin uusi taktiikka, jonka mukaan maailmalle ryhdyttiin korostamaan Neuvostoliiton itäkarjalaisille Tarton rauhanneuvotteluissa lupamaa itsemääräämisoikeutta (Churchill 1970: 191–192). Tärkeä osa suursuomalaisten aatteiden ylläpitämisessä oli 1920–1930-luvulla muodostuneilla heimojärjestöillä (Laine 1982: 38–41).

Jatkosotaa pidetään Suur-Suomen ideaalin renessanssina, sillä suomalaisten joukkojen eteneminen Itä-Karjalaan herätti suursuomalaisten toiveiden elpymistä. Alueen haltuunotto käsitettiin tuossa vaiheessa pysyväksi ja itäkarjalaisia pyrittiin kehittämään Suur-Suomen kansan tasavertaiseksi osaksi (Laine 1982: 46–59; 156–224).

Toisen maailmansodan jälkeen Suomen oli pakko virallisesti luopua Suur-Suomen ideaalista. Suursuomalaisten aatteiden suosio alkoi laskea niin suomalaisten, kuin karjalaisten piirissä. 1900-luvun alussa aloitettu karjalaisten venäläistämispolitiikka kantoi hedelmiään 1900-luvun toisella puolella: valtaosa karjalaisia pitää itseään venäläisinä ja venäjän kieltä äidinkielenään. Kansallisen identiteetin muuttuminen on ilmeistä. Onnistunut venäläistämispolitiikka satoi Karjalan pysyväksi osaksi venäläisen kulttuurimaailmaa.

Aikaisemmin tehty tutkimus

Itä-Karjalan kysymystä Suur-Suomen yhteydessä on Suomessa paljon tutkittu. Suursuomalaisten aatteiden syntyä ja kehitystä käsittelevistä tutkimuksista on syytä mainita Hannes Sihvon ”Karjalan kuva”, jossa pohditaan Karjala-harrastuksen kehitystä autonomisen Suomen aikana. Erittäin tärkeä on Mauno Jääskeläisen vuonna 1961 kirjoittama ”Itä-Karjalan kysymys vuosina 1918–1920”, jossa käsitellään suursuomalaisten mielipiteiden kehitystä Tarton rauhaan asti. Tässä yhteydessä on mainittava myös S. Churchillin ja J. Vahtolan tutkimukset, jotka täydentävät oivallisesti kuvaa Itä-Karjalan kysymyksestä 1900-luvun alkupuolella. Markku Kangaspuron tutkimuksen vahvuus on punaisten suomalaisten suursuomalaisten aatteiden esittämisessä. Antti Laineen vuonna 1982 ilmestynyt ”Suur-Suomen kahdet kasvot” sekä Helge Seppälän vuonna 1989 ilmestynyt ”Suomi miehittäjänä” auttavat ymmärtämään suursuomalaisten aatteiden merkitystä suomalaisten sodanpäämääräkeskusteluissa ja Itä-Karjalan miehityshallinnossa. Unohtaa ei sovi myöskään Toivo Nygårdin Itä-Karjalaa käsitteleviä tutkimuksia.

Karjalan löydetään

Itä-Karjalan kysymys Ruotsin aikana

Se kiinnostus, jota Ruotsi suurvalta-aikana osoitti Itä-Karjalaa kohtaan, oli osa Ruotsin kuninkaiden suuremmasta idän-ohjelmasta. Arkangelin kauppareitti, joka sitoi Venäjän Länsi-Euroopan kanssa, oli Ruotsin etujen vastainen, sillä se uhkasi Ruotsin kauppamonopolia. Ruotsille oli tärkeä katkaista Venäjän kauppayhteydet Eurooppaan ja palauttaa itselleen idänkaupan kontrollointi. Siksi se tarvitsi Itä-Karjalaa, joka sijaitsi Arkangelin kauppareitin varrella. Kuningas Juhana III havitteli Karjalan liittämistä Ruotsiin aina Vienanmerta myöten. Kaarle IX yritti saada Ruotsin haltuun Pähkinälinnan, Iivananlinnan ja Kuolansuun. Myös Kustaa II Adolfin ja Kaarle X: n aluevaatimukset käsittivät koko Itä-Karjalan ja Inkerinmaan. Kaarle XII:llakin oli Itä-Karjalaa koskevia vaatimuksia, mutta juuri hänen tappioidensa vuoksi Ruotsi piti luopua Itä-Karjalan vaatimisesta (Sihvo 2003: 22–23; Kangaspuro 2000: 40)

Niinpä Ruotsin Itä-Karjalaan kohdistunut mielenkiinto oli etupäässä valtapoliittista laatua. Mauno Jääskeläisen mukaan Pietari Brahe oli ainoa ruotsalainen valtiomies, joka osoitti ymmärtävänsä Itä-Karjalan aatteellisen merkityksen Ruotsi-Suomelle. Käytyään tiedustelumatkalla Vienan Kemissä, Koudassa ja Kantalahdessa, hän totesi, että ”suomen kielen alue ulottui Liivinmaasta ja Virosta Inkeriin, Aunukseen, Vienanmereen ja aina Nordkappin saakka Lapissa”. Pitäessään itäkarjalaisia suomalaisten heimosukulaisina Brahe ehdotti Ruotsin itärajan vetämistä linjalle Syväri – Äänisjärvi – Vienanmeri, mikä hänen käsityksensä mukaan olisi estänyt ortodoksisten karjalaisten siirtymisen uskoveljiensä luo rajan toiselle puolelle. Vaikka Brahe puhuikin suomalaisten ja itäkarjalaisten yhteenkuuluvaisuudesta, ei ole hänen käsityksissään jälkiäkään suursuomalaisuudesta. Ruotsin suurvalta-aikana suomalaisten kansallisesta valtiosta ”ei voinut olla puhettakaan, sillä Ruotsi jatkuvasti käsitettiin isänmaaksi” (Jääskeläinen 1961: 21–22).

Kuten jo sanottu, Itä-Karjalaan kohdistuneen mielenkiinnon päämotiivina olivat Ruotsin kuninkaiden valtapoliittiset intressit. Sen johdosta tämä mielenkiinto ei saanut Suomessa kannatusta (Jääskeläinen 1961: 21). H. Sihvo toteaa, että suomalaispatriooteille ”ei vielä 1700-luvun alussakaan merkinnyt surun aihetta tieto, että rajan itäpuolelle jäi kieliheimolaisia” (Sihvo 2003: 46). Venäjää tajuttiin vihollisena valtakuntana, sen johdosta Itä-Karjalan ja Suomen väliset kosketukset rajoittuvat laukkukauppiaihin ja muutamiin harvoihin tutkijoihin, jotka olivat kiinnostuneet heidän kotimaastaan (Sihvo 2003: 47). Suomalaisten suhtautumiseen rajantakaiseen Karjalaan vaikutti se seikka, että Ruotsin ja Venäjän taistelussa kyseisestä alueesta karjalaiset olivat useimmiten venäläisten puolella. Tällaisista rajansodista suomalaisilla syntyi ”kokemusperäinen käsitys vihavenäläisistä”, joiden joukkoon luettiin myös Suomen itärajan toisella puolella asuvat karjalaiset. Myös uskonnolliset ja niistä johtuvat kulttuurierot olivat omiaan lisäämään epäluottamusta suomalaisten suhtautumiseen itäkarjalaisiin. Vuosisatojen saatossa rajantakaiset karjalaiset (yhtä hyvin kuin Suomen puolella asuvia ortodoksisia karjalaisia) käsitettiin ”ryssiksi” (Sihvo 2003: 22).

Vasta eurooppalaisen herderismin ja rousseauismin jouduttua Suomeen alettiin tuntee kiinnostusta rajantakaisiin karjalaisiin: ”itäinen Karjala alkoi nousta Suomenkin horisontista” (Sihvo 2003: 47). Suomen esirömantiikan ajan suurimpia henkilöitä oli H. G. Porthan. Historian ja kielen tutkijana hän aloitti suomalaisen kansanrunouden keräämistä. Porthanin *De Poësi Fennicasta* löytyy myös karjalaisia runoja, mikä osoittaa Porthanin olleen perehtynyt myös karjalaisrunouteen. Viimeisellä ei kuitenkaan ollut erikoisasemaa Porthanin järjestelmässä, se oli vain osa suurempaa suomalais-savolais-kainulaista kokonaisuutta. Karjalan kieltäkin Porthan piti suomen kielen murteena (Sihvo 2003: 40–46). Niinpä Porthanin käsityksen mukaan karjalaiset olivat osa Ruotsin kuninkaiden valtikkan alla elävää suomen kansaa. Vuonna 1788 Ruotsin akatemiassa pitämässään puheessaan hän pohdiskeli suomalaisten onnellista elämää Ruotsin valtakunnassa ja hahmotteli, miten hyvä olisi, jos itäkarjalaiset voisivat liittyä Ruotsiin: ”millä ilolla he (suomalaiset) näkisivätkään, että monet heidän veljistään, jotka ovat saaneet osakseen kovemman kohtalon, olisivat heihin jälleen liitetyt voidakseen nauttia samoja etuja ja yhteistä onnea” (Porthan. Jääskeläinen 1961: 23). Tästä näkee, että vaikka Porthan esirömantikkona suhtautui Suomen rajan toisella puolella asuviin karjalaisiin

myötätuntoisesti, hänen suhtautumista leimaa valtiollinen ruotsalaisuus: Ruotsi käsitetään isänmaaksi ja Ruotsista tulevaa kulttuuriperintöä pidetään suomalaisille siunauksellisena (Jääskeläinen 1961: 21–24).

Niinpä voidaan sanoa, että yhteys Ruotsiin, joka suomalaisen sivistyneistön piirissä käsiteltiin isänmaaksi, esti suomalaisen kansallisen ohjelman kehitystä. Suursuomalaisuudesta ei voinut Ruotsin suurvalta-aikana olla puheettakaan (Jääskeläinen 1961: 21–22). Myös Ruotsin kuninkaiden idänhaaveet olivat puhtaasti valtapoliittista laatua. H. Sihvon sanojen mukaan Ruotsin idänpolitiikassa ”Itä-Karjala oli vain pelinappula, jonka siirtämisessä ei ollut esim. minkäänlaista kansantieteellistä motiivia puoleen tai toiseen” (Sihvo 2003: 46). Toisaalta H. Sihvo toteaa, että Ruotsin kuninkaiden Itä-Karjalaan kohdistuneesta kiinnostuksesta muodostui perusta autonomian ajan Suur-Suomen-ajatukselle. Sen lisäksi Ruotsin suurvalta-ajan esiromanttikkojen kiinnostus suomen kieleen, Suomen historiaan ja suomalaisen kansarunoutteen valmisti pohjan 1800-luvun karjalaisharrastukselle. (Sihvo 2003: 46)

Turun romantiikan kylvä

Mauno Jääskeläisen sanojen mukaan ”vuosi 1809 merkitse vedenjakajaa Suomen historiassa” (Jääskeläinen 1961: 21). Suomen sodassa tappion kärsinyt Ruotsi joutui pitkien neuvottelujen jälkeen luovuttamaan Venäjälle koko Suomen, Ahvenanmaa mukaan luettuna. (Rasila 1996: 57)

Suomen liittäminen Venäjään synnytti uuden asetelman kansalliseen kysymykseen. Vuosisatojen valtiollinen yhteys Ruotsin ja Suomen välillä katkesi, ja suomalaisten oli nyt päätettävä, keitä he ovat. Aleksanteri I:n antama autonomia merkitsi, että Suomen oli tultava toimiin omin neuvoin, luotava oma kulttuuri ja yhteiskunta. Ennen kaikkea oli suomalaisten kuitenkin kehitettävä suomalaista kansallistuntoa turvatakseen kansallisen olemassaolonsa suuren Venäjän rinnalla: ”ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme tule, olkaamme siis suomalaisia” (A. I. Arwidsson. Rasila 1996: 69). Tämä kaikki antoi virikkeen kansallisaatteiden kehitykselle. (Jääskeläinen 1961: 21–22).

Suomen liittämisessä Venäjään oli kansallisessa mielessä toinenkin tärkeä merkitys.

Haminan rauhansopimus yhdisti ”ensimmäistä kertaa historiassa karjalaisten ja suomalaisten asuttamat alueet samaan valtakuntaan” (Kangaspuro 2000: 40). Ennen sopimusta oli Ruotsin ja Venäjän välinen raja muodostanut esteen, joka vaikeutti suomalaisten ja karjalaisten keskeistä kanssakäymistä. Suomen Venäjään liitettävä tämä este poistui. Mauno Jääskeläisen sanojen mukaan ”tie suomalaisten ja itäkarjalaisten kanssakäymiseen ja tutustumiseen oli avoin” (Jääskeläinen 1961: 22–23).

Eroaminen Ruotsista toi aluksi avuttomuuden tunnetta suomalaisten sivistyneistön keskuuteen. Suomalaiset olivat kauan eläneet Ruotsin vaikutuksen alla. P. Virrankosken sanojen mukaan ”suomalaiset olleet vuosisatoja Ruotsin alamaisia ja seisoneet ruotsalaisten rinnalla sodassa ja rauhassa <...> Vuonna 1809 suomalaiset olivat entisiä ruotsalaisia, jotka eivät tieneet, mitä ne nyt oikeastaan olivat vai olivatko mitään” (Virrankoski 2001, a: 436). Oli kuitenkin ilmeistä, että autonomian säilyttäminen edellytti henkiseksi taustakseen kansallisen itsetunnon kehitystä. Siitä esimerkiksi kirjoitti Rehbender vuonna 1816: ”on jo aika ja ehkä enemmän kuin luullaankaan, että suomalaisten tulisi muodostaa itselleen oma kansallisuus eikä vain matkia mitä Ruotsissa on ollut tai mitä siellä tapahtui” (Rehbender. Jääskeläinen 1961: 23). Kansallisen tunnon kehitykseen tarvittiin aatteita, joiden perustana olisi kiintymys omaan maahan, kulttuuriin ja kansaan.

Eurooppaa hallitsi tuolloin romantiikka, joille Napoleonin valloitusten synnyttämät vapaussodat sekä Fichtenin toiminta antoivat ”voimakkaan kansallisen värityksen”. Romantit kiinnostuivat kansan elämästä, tavoista ja kulttuuriperinnöstä (Jääskeläinen 1961: 23). Näin esimerkiksi saksalainen kirjailija ja kansanrunouden julkaisija J.G. von Herder kirjoitti, että ”kansakunnan ytimenä olivat talonpojat, käsityöläiset ja porvarit, ja kansanperinne runoineen ja taruineen oli kansan todellinen ääni, joka ilmaisi sen luonteen ja olemuksen” (Virrankoski 2001, a: 438). Ruotsissa kansallisromantiikka ilmeni göötiläisten liikkeessä, joiden päämääränä oli muinaisten gööttien perinteiden elvyttäminen vanhojen tarujen ja kirjoitusten keräämällä (Sihvo 2003: 48–49). Sekä ruotsalaisilta, että saksalaisilta romantikoilta saatujen vaikutteiden johdosta syntyi Turkuun ”vilkas kansallisromanttinen harrastus, ns. Turun romantiikka, jonka nimekkäimpiä jäseniä olivat A.I. Arwidsson, J.G. Linsen, E.K. Ehström ja J.J. Tengström” (Jääskeläinen 1961: 23)

Vaikka Turun romantiikka kukoisti vain lyhyen ajan, vuodesta 1818 vuoteen 1823, sen merkitys suomalaisen kansallisaatteen kehitykselle on valtava. Nuoret turkulaiset puolustivat suomen kieltä ja korostivat sen oppimisen tärkeyttä rahvaan lähentymistä varten, puhuivat suomalaisuudesta valmistaen siten pohjaa kansallisvaltion ajatukselle ja keräsivät kansanrunoutta etsien kansakunnan muinaisesta suuruudesta kertovaa historiaa. Turun romantiikka avasi tien myös heimokansalliselle näkemykselle, sillä historian etsiminen ja kansanrunouden kerääminen saivat useita suomalaisia lähtemään Itä-Karjalaan ja muiden Venäjällä asuvien suomensukuisten kansojen luokse (Jääskeläinen 1961: 23–24).

Niinpä kosketukset Turun romantiikkaan saivat Z. Topeliuksen vanhemman kiinnostumaan kansanrunojen keräämisestä. Ollessaan vuodesta 1812 piirilääkärinä Uudessakaarlepyyssä hän havaitsi, että useat Vienasta kotoisin olevat laukkukauppiaat taisivat vanhoja runoja. Laukkukauppiailta kerätyistä runoista muodostui runokokoelma *Suomen kansan vanhoja runoja ynnä myös nykyisimpiä lauluja*, jonka Z. Topelius julkaisi 1822–1831. Niinpä Topelius vanhempi näytti suunnan, mistä parhaimmat runosaaliit olivat etsittävässä, kirjoittaessaan Vienan Karjalasta: ”siellä veissa vielä Väinämöisen ääni, siellä soi vielä Kantele ja Sampo”. (Virrankoski 2001, a: 439). On oireellista, että Kalevalan toisen painoksen esipuheessa Lönnrot totesi, että ilman Z. Topeliuksen ohjetta tuskin kukaan olisi lähtenyt etsimään runojen suomen rajan itäpuolella sijaitsevasta Karjalasta (Sihvo 2003: 87).

Topeliuksen neuvoja noudatti ensimmäisenä A.S. Sjörgen, joka suoritti vv. 1823–1828 useita kieli- ja kansatieteellisiä tutkimusmatkoja karjalaisalueille Venäjällä, mm Vienan Karjalaan ja Aunukseen. Retkellään hän tutki vepsäläisiä, ”määritteli karjalan kielen itäisen rajan ja keräsi myös laajasti kansanrunoutta”. (Kangaspuro 2000: 39). Kansanrunouden kerääjänä Sjörgen erosi toisista kansanrunouden harrastajista, jotka olivat kiinnostuneet kansanrunoudesta runoutena ja mytologiana. Sjörgen etsi kansanrunoudesta historiaa, mikä johti hänet rajantakaisten karjalaisten luokse. H. Sihvon mukaan ne romantikot, jotka suhtautuivat kansanrunouteen kirjallisena tuotteena, ”eivät koskaan joutuneetkaan Karjalaan”. (Sihvo 2003: 71–73)

Näin alulle pantu heimokansallinen harrastus ilmeni nuoren Runebergin runoudessa

1830-luvun alussa. Runossa ”Hirvenhiihtäjät”, jota pidetään suomalaisen kansalliskirjallisuuden ensimmäisenä eepoksena, hän kuvaa keskisuomalaista maalaismiljöötä kiinnittäen huomiota Keski-Suomen luontoon ja ihmisiin. H. Sihvon mukaan on oireellista, että Runeberg tuo kuvaamaansa maalaisydylliin myös joukon Vienan Karjalan laukkukauppiaita: ”suomalaisen talonpojan itsensä astuessa ensi kertaa kirjallisuuteemme *Hirvenhiihtäjissä* 1832 täyteläisin piirtein kuvattuna on hänen perhekuvaansa liittynyt mielenpainuvasti myös hänen karjalainen veljensä” (Sihvo 2003: 77). Ajatellaan, että itäkarjalaisten mukanaolo on parhaiten selitettävissä runoilijan halusta ilmaista heidän yhteenkuuluvaisuuttaan suomalaisten kanssa (Jääskeläinen 1961: 27).

Mauno Jääskeläisen mukaan Runeberg kuvaa karjalaisten ja suomalaisten keskinäisiä suhteita ”ystävällisiksi ja luonnollisiksi”, vaikka karjalaisten omaperäisyys on ilmeistä (Jääskeläinen 1961: 27). Tähän kiinnitti huomiotaan mm. Estlander vuonna 1902: ”kaikesta tapojen ja luonteen erilaisuudesta huolimatta oli kuitenkin olemassa kielen ja syntyperän sukulaisuus, joka helpotti seurustelua ja helposti sai aikaan ystävällisyyttä”. (Estlander. Sihvo 2003: 85)

Samalla runoilija tuo esiin vierastuksen, jonka itäkarjalaiset saivat tuntea suomalaisten luona: uskonnollisten ja kulttuurierojen vuoksi heidän joskus pidetään venäläisinä. Tämä ilmenee esimerkiksi sanoista:

”Hyvä sinä!” kiljasi säikähtäin rujo, rampa Rebekka,
”Hiis sua hillitköön, rivosuu, peto, partava peikko!
Antanut ei edes uinahtaa tuo hyppele rietas,
Ei tule rauha, vaikk’ yöt, päivät tässä jo varron
Voi toki, että mä sun, jumalattoman ilkiön, näinkään
Kiertävän inhona maan!” Noin virkki ja viskasi kissan,
Ryssän naamaan sen hoteloivin nakkasi heiton”

(Runeberg. Sihvo 2003: 83)

Juuri samantapaista kuvataan Lönnrotin ruotsimassa runossa ”Petter Kettunen”. Suomalaisten itäkarjalaisiin kohdistunut epäluulo ilmenee esimerkiksi kohdasta, jossa kuvataan vienankarjalaisen Kettusen kosintaa. Vanha suomalainen vaimo neuvoo

tyttöään:

Se oli kevyt Kettuspoikka,
Venäjän mies viekas poika,
Se on piiat pettelepi,
Marsiamet mainittelee,
Parahilta pappiloita.
(Lönnrot. Sihvo 2003: 84)

Niinpä heimoaатteen lisäksi ”Hirvenhiihtäjissä” tuodaan esiin ”kahden heimokansan erilaiset kohtalot ja toisistaan vieraantumisen tragedia”. (Jääskeläinen 1961: 27)

Mauno Jääskeläinen kirjoittaa, että ”Turun romantiikan innoittama kansanrunouden keruu sai loistavan päätöksen Lönnrotin v. 1835 julkaistua Kalevalan” (Jääskeläinen 1961: 26). Eepoksen panos suomalaisen kulttuurin ja kansallisaatteen kehitykseen on ainutlaatuinen: ”Kalevala antoi valmiit aiheet sekä taiteen, poliittisen kirjallisuuden että politisoituneen taiteen ja kirjallisuuden ”tunnuskuville”, Kalevala osoitti seikat, joiden puolesta ja joita vastaan oli taisteltava: Kalevalasta tuli kultin esine” (Sihvo 2003: 98). Se seikka, että eepos syntyi Itä-Karjalasta kerätyistä runoista, teki Suomen itärajan toisella puolella eläviä karjalaisia yleisen kiinnostuksen kohteeksi. Mauno Jääskeläisen sanojen mukaan ”nyt vasta todella huomattiin, että venäläisten puolella asui läheinen veljeskansa, joka kaikkein uskollisimmin oli säilyttänyt muinaissuomalaisten jättämän henkisen perinnön” (Jääskeläinen 1961: 26). Lönnrotin matkakertomukset tekivät tunnetuksi itäkarjalaisten luonnetta ja tapoja. Niinpä kaksikymmentä vuotta myöhemmin Ervasti kirjoitti siitä, että juuri Lönnrot oli suomalaiselle ilmoittanut, että idänrajan toisella puolella ”asuu kansa, jonka suonissa juoksee sama veri”, kuin suomalaisillakin - kansa, jota oli kunnioitettava ja rakastettava. (Ervasti. Sihvo 2003: 193). Kalevalan ilmestymisen jälkeen karjalaisharrastus lisääntyi voimakkaasti. Tämä johti useat suomalaiset Suomen rajan itäpuolelle keräämään runoja ja tutkimaan kansanperinteitä. Lönnrotin ohella Itä-Karjalassa kävivät J. E. Cajan, M. A. Castrén, D. E. D. Europaeus, A. Ahlqvist, F. Polén, Z. Sirelius, H. A. Reinholm ja toiset karjalaisharrastajat (Sihvo 2003: 90).

Niinpä Turun romantiikan kylvö ilmeni siitä, että suomalaisten mielessä alkoi hahmottua tietoisuus itäkarjalaisten suomalaisuudesta. Turkulaisten alulle pantu kansanperinnön ihannoitiin sai tutkijoita lähtemään runonkeruumatkoille Itä-Karjalaan, mikä lisäsi suomalaisten tietoisuuteen tietoja rajantakaisista sukuveljistään. Sillä tavoin syntynyt läheinen suhde itäkarjalaisiin vahvisti käsitystä suomalais-itäkarjalaisesta kansakokonaisuudesta, minkä ansiosta suomalaisia ja karjalaisia toisistaan erottava raja alkoi menettää merkityksensä. Näin syntyi ajatus valtiollisen rajan keinotekoisuudesta, joka ilmeni mm myös Lönnrotin eräässä kirjoituksesta, jossa hän piirsi yleissuomalaisen alueen rajan ”Suomenlahtea, Nevaa, Laatokkaa ja Syväriä myöten Aunuksen halki Ääniseen, Vienanmeren Kantalahteen ja sieltä Lappiin Imandran, Nuotan, Inarin järvien kautta Tenoa, Muonion- ja Tornionjokea pitkin Pohjanlahteen” (Sihvo 2003: 103). Vaikka Lönnrot ei tehnyt tästä minkälaisia poliittisia johtopäätöksiä, hänen ajatuksensa liittyivät seuraavien sukupolvien Suur-Suomen ideaalin perustaan. Pisimmälle kansallisessa näkemyksessä meni Ehrström, joka toivoi rajantakaisten heimolaisten liittämistä Suomeen. Vuonna 1821 hän kirjoitti siitä, että koko kansan yhteisellä kielellä kirjoitetun kirjallisuuden lukijakunta kasvaisi kaksinkertaiseksi, jos Suomen ulkopuolella asuvat suomalaiset saisivat olla yhteydessä veljiinsä. Sihvon mukaan Suomen ulkopuolella asuvilla suomalaisilla Ehrström tarkoitti itäkarjalaisia ja ”mahdollisesti myös virolaisia ja inkeriläisiä” (Sihvo 2003: 61).

Edellä sanotusta ilmenee, että vaikka minkälaista varsinaista heimokansallista aatteetta ei vielä 1820–1830-luvuilla ollutkaan, Turun romantiikkojen, Topeliuksen, Lönnrotin ja Runebergin innoittama karjalaisharrastus rakensi pohjan seuraavien sukupolvien heimokansalliselle harrastukselle, josta myös Suur-Suomen aate sai alkunsa.

Heimokansallisen aatteen synty

Suomalainen heimoajatus eurooppalaisessa kontekstissa

1820–1830- lukujen kansallisromanttinen harrastus jatkui 1840-luvulle siirryttäessä. Oman ratkaisevan panoksensa suomalaisen kansallisaatteen kehitykseen antoivat Runeberg, Z. Topelius, H. Kellgren, L. Stenbäck, L. Forstén ja E. von Qvanten. Romanttisesti sävytetty historian käsitys, joka ilmeni esimerkiksi G. Reinin ja F. Cygnaeuksen töistä, oli omiaan vaikuttamaan suomalaisen kansallistunnon kehitystä. Myös Snellmanin ajatus kansallisvaltiosta ja M. A. Castrénin isänmaallishenkiset luennot antoivat painavuutta suomalaisten patrioottien pyrkimykselle (Jääskeläinen 1961: 28).

Tämän kansallisromanttisen harrastuksen ohella alkoi 1840-luvun loppupuolella voittaa alaa edellisen kauden alulle panema heimoajatus. Tässä kysymyksessä suomalaiset saivat vaikutteita Euroopasta, jossa jo 1840-luvulla alkoivat kerätä voimansa sukulaiskansojen kulttuurista ja poliittista yhdistymistä kaivanneet heimoliikkeet. H. Sihvon mukaan suomalaisen heimokansallisen aatteen synty ja kehitys ovat parhaiten rinnastettavia slaavilaisliikkeeseen ja skandinavismiin (Sihvo 2003: 116–119).

Slaavilaiskansojen yhdistymispyrkimykset alkoivat kehittyä 1800-luvun alkupuolella. Yli slaavilaismaiden levinnyt kansallisherätys synnytti slaavilaisen sivistyneistön piiriin ajatuksen slaavien yhdistymisestä kieltensä, kulttuurinsa ja kansallisen olemassaolonsa turvaamiseksi turkkilaisten ja saksalaisten herruuden alla (Balujev 2001). Slaavilaisharrastajat korostivat slaavien yhteisiä juuria ja keskinäistä yhteyttä: ”Itämereltä Adriaan, Oderin äyräiltä Kamshatkaan, Suomen graniittikallioilta Balkaniin, kaikkialla kohtaatte samat tunteisiinne syöpyneet näkemykset, saman kansan elämän, saman kielen äänneet, saman ilon ja surun tulkinnat, samat laulut ja leikit. Ja jos näette eroavaisuutta, näette sitä etupäässä yhteiskunnan huipuilla, jotka ovat omaksuneet vieraan sivistyksen ja mielen.” (L. Perovskij. Sihvo 2003: 117) Tämäntapaiset ajatukset ilmestyivät Prahassa vuonna 1848 pidetyssä slaavilaiskongressissa, jolloin puhuttiin slaavilaiskansoista yhtenä

suurena kansankuntana ja slaavilaiskielistä yhtenä kielenä. Slaavien toisiinsa liittymistä kaivattiin ensin kirjallisuuden ja kulttuurin alalla, mutta 1860-luvusta alkaen slaavilaisliikkeessä alkoi voittaa valtaa panslavismi – aatevirtaus, jonka toivotuksena oli slaavilaiskansojen poliittinen yhdistäminen. Merkittävä osa tällaisessa liikkeessä kuului Venäjälle, joka oli poliittisesti ja kulttuurisesti kehittyneempi kuin toiset slaavilaismaat. Näin venäläinen valtiomies Lev Perovskij kirjoitti jo vuonna 1846, että venäläisten tehtävä oli järjestää slaavilaiskansojen asuttamat alueet ”kokonaisuudeksi, pelottavaksi mahdiksi tsaarin valtion alla” (Perovskij. Sihvo 2003: 117). Karjalaisalueilla oli panslavistien ohjelmassa erillinen merkitys. Juuri Karjalasta venäläiset kansanrunoudentutkijat Rybnikov ja Hilferding löysivät bylinoita, joita pidettiin jo hävinneinä. Venäjän sivistyneistön piirissä Karjalalle kanonisoitiin heti symboliarvo. Se oli yhtenä syynä siihen, miksi venäläistytämissuunnitelmissa kiinnitettiin erillistä huomiota karjalaisten asuttamiin alueisiin. L. Perovskijn mielestä venäläistämistä tulisi aloittaa ns. Vanhasta Suomesta (Sihvo 2003: 116–117)

Euroopassa seurattiin slaavilaisliikkeen ja siitä syntyneen panslavismin kehitystä. Slaavilaispatriottien toiminta epäilemättä vaikutti myös suomalaisen heimokansallisen aatteen kehitykseen: ”Nyt puhutaan panslavismista; kerran kenties kuulee puhuttavan panfennisismistä tahi pansuomalaisuudesta”, kirjoitti Topelius vuonna 1846 (Topelius. Sihvo 2003: 106). Myös Karjalan osa venäläistytämissuunnitelmissa herätti huomiota suomalaisten patriottien leirissä. Jo 1820–1830-luvuilta alkaen alettiin korostaa Karjalan erillistä merkitystä Suomen kansalle. Kalevalan ilmestymisen jälkeen Karjalasta tuli suomalaiseen kansalliseen identiteettiin liittyvä symboli. Nyt tajuttiin kuitenkin, että Suomi voi hävittää Karjalan, sillä itäkarjalaisten nähtiin helposti ajautuvien venäläistymiseen uskonnollisen painostuksen vuoksi. On ymmärrettävä miksi venäläisten ekspansiiviset suunnitelmat aiheuttivat levottomuutta suomalaisten keskuudessa ja antoivat virikkeensä suomalaisen heimoajatuksen kehitykselle.

Toinen heimokansallinen liike, joka H. Sihvon mielestä vaikutti suomalaisen heimoajatuksen kehitykseen, oli göötiläisharrastuksesta syntynyt skandinavismi. Göötiläisten liike syntyi muinaisuuden ja kansanrunouden harrastuksena jo 1800-luvun alussa, mutta vuosisadan puolenvälissä liike politisoitui, ja sen ohjelmaan liittyivät aluelaajennuspyrkimykset (Sihvo 2003: 119). Sellaisenaan se tarjosi vertailukohtia

Suomessa kehittyvälle heimokansalliselle ajatukselle. Näin esimerkiksi savo-karjalaisen osakunnan jäsen C. E. Aspelund selostaessaan tovereilleen vuonna 1843 Upsalassa pidetystä skandinaavisesta ylioppilaskokouksesta sanoi skandinavismista mm. seuraavaa: ”Meille suomalaisille, meille nuorisolle, tämä antaa monia herätteitä, opetuksia ja kehoituksia” (Waris 1939: 213). Skandinavistien poliittisiin päämääriin kuuluivat Slesvigin liittäminen Tanskaan ja Suomen palauttaminen Ruotsiin (Jääskeläinen 1961: 32). Karjalakin kuului skandinavistien ekspansiivisiin suunnitelmiin, mutta Karjalan kohdistunut kiinnostus oli puhtaasti strategista laatua (Sihvo 2003: 119).

H. Sihvo korostaa panslavismin, skandinavismin ja suomalaisen heimoliikkeen perusrakenteiden samuutta kirjoittaen, että ”sekä panslavismin että skandinavismin kanssa oli paljon yhteistä sillä, että 1840-luvulta lähtien alkaa hahmottua tai kehittyä suomalainen heimoajatus, joka saa eräillä tahoilla ja ajoittain jopa panfennistisiä piirteitä: alkaen suomalaisen kulttuurilähetystyön toiveista kehittymättömämpien heimolaisten piirissä ja päätyen poliittiseen Itä-Karjalan kysymykseen 1910-luvun lopulla” (Sihvo 2003: 119). Mauno Jääskeläisen mukaan suomalaisen heimoliikkeen aatteellinen läheisyys yleiseurooppalaisten heimoliikkeiden kanssa lisäsi fennomaaneissa uskoa pyrkimystensä oikeutukseen (Jääskeläinen 1961: 29) Toisaalta juuri tämänlainen aatteellinen läheisyys synnytti ristiriidan panslavismin, skandinavismin ja panfennismin välille. H. Sihvo pitää Itä-Karjalaa alueena, ”joka liikautti kaikkia näitä aatesuuntia” (Sihvo 2003: 119).

Romanttinen Suur-Suomi

Mauno Jääskeläisen mukaan suomalainen kansalliskysymys merkitsi ennen kaikkea kysymystä kansallisuuden ja kielen välisistä suhteista (Jääskeläinen 1961: 29). Tämänlainen ajatustapa vaikutti epäilemättä myös heimoajatukseen. Se seikka, että kieli ja kansallisuus muodostavat jakamattoman kokonaisuuden, merkitsi, että kansallisuuskäsitykseen oli sisällytettävä myös muut suomalaiseen kieliperheeseen kuuluvat kansat (Jääskeläinen 1961: 33).

Tämän aatesuunnan selväpiirteinen edustaja oli M. A. Castrén, joka suoritti useita tutkimusmatkoja Venäjällä asuvien suomalaissukuisten kansojen piiriin. Suomen

sukulaiskansojen tutkimuksella hän toivoi voivansa ”osoittaa Suomen kansalle, että emme ole maailmasta ja maailmanhistoriasta irtirepäisty yksinäinen suokansa, vaan olemme sukua vähintään kuudennelle osalle ihmiskunta” (Castrén. Sihvo 2003: 104). Castrénin sanomalehdissä julkaistujen matkakertomuksien ja vuonna 1844 alkaneen luentosarjan ansiosta Venäjän puolella asuvat sukulaiskansat tulivat tunnetuksi suomalaiselle sivistyneistölle, mikä merkittävästi laajensi heimokansallista käsitystä. Wariksen sanojen mukaan ”suomalaiskansallinen harrastus oli nyt kasvanut haaveeksi suuresta sukukansojen heimosta” (Waris 1939: 215)

Alettiin puhua suomensukuisten kansojen avustamisesta ja valistuksesta. Näin vuonna 1844 savo-karjalaisessa osakunnassa pitämässä puheessaan Paavo Tikkanen esitti ensimmäisen ”suomalaiskansallisen kulttuuriohjelman” (Jääskeläinen 1961: 33), jossa hän korosti heimokansallisen aatteen merkitystä Suomelle. Esitelmässään Tikkanen ehdotti uuden suomenkielisen sanomalehden perustamista, jonka päämääriin kuuluisivat Suomen suureksi kokonaisuudeksi yhdistäminen ja sen sivistyksen kohottaminen. Puheensa hän päätti seuraaviin sanoihin: ”Castrén on polkenut Pohjois-Venäjän jääkenttiä, hän on etsinyt muinoin mahtavan, nyt pirstotun kansan jälkiä, joka kuuluu Suomen heimoon. Hän lähtee nyt jälleen sinne voidakseen kansan suusta merkitä muistiin sen vaiheet. Ehkäpä hänen onnistuu saada aikaan yhtenäinen kuvaus koko Suomen heimon muinaisesta elämästä, ehkäpä me näin voimme saada yhdeksi kansaksi yhdistetyksi ne miljoonat, joka tähän saakka eivät edes nimeltä ole tunteneet toisiaan. Jos Suomi silloin on sivistynyt ja sen kieli viljelty, silloin meidän asiamme olisi valistaa heimolaisiamme. Eikö meillä siis ole tulevaisuutta? Eikä meillä siis ole historiaa?” (Tikkanen. Waris 1939: 214–215)

Samantapaisia aatteita esitti myös Paavo Tikkanen osakuntatoveri C. E. Aspelund, joka edellä mainitussa puheessa sanoi mm seuraava: ”Kunhan Suomi ensin itse kehittyi todelliseksi kansaksi, ei sen tulevaisuudessa tarvitse seistä yksin. Sillähän on jo nyt lahden takana heimolaisia, joiden parissa kansallinen sivistys on alkanut orastaa. Ja kerran on koittava aika, jolloin suomalaiset kansanheimot yli pohjoisen ja keskisen Venäjän ja Siperian aina Amerikan rannoille asti, jälleen tuntevat toisensa ja liittyvät yhteen. Suomen loistava osa on oleva viedä suomalainen sivistys heimolaisillensa samalla tavalla kuin roomalaiset tekivät Länsi-Euroopassa, jonka asukkaat olivat alkuaan

heidän sukuaan. Kerran on varmaan suomalaisten kansanheimojen vuoro astua maailmannäyttämölle.“ (Aspelund. Waris 1939: 214)

Aspelundin ja Tikkasen sanat ovat todisteena siitä, että 1820–1830-luvujen romantikkojen herättämä kansallisajatus oli laajentunut. Suomalaisten historian etsintä ja identifiointipyrkimykset toivat kansalliskysymykseen muitakin suomensukuisia kansoja. Hyvänä ilmauksena siitä oli esimerkiksi H. Kellgrenin, K. K. Tigerstedtin ja R. Tengströmin vuosina 1845–1847 julkaistu ”Fosterländskt almbia”, jossa merkittävä sija oli suomennoksilla virolaisten, inkeriläisten, lappalaisten ja syrjäänien runoudesta (Waris 1939: 215).

Kansallisromantiikasta syntynyt heimoajatus ei kuitenkaan rajautunut kansanperinnön harrastukseen. 1840-luvulla fennomaanien päämääriin liittyivät pyrkimykset suomensukuisten kansojen valtiollisesta yhtymisestä. Näin Aspelundin ja Tikkasen ohjelmissa tuskin ollut kyseessä pelkästään henkistä laatua oleva yhtyminen, vaan ilmeisesti he puhuivat heimokansojen liittämistä Suomeen poliittisella tasolla (Jääskeläinen 1961: 34; Nygård 1978: 22). Todistuksena siitä on Tikkasen kuuluisa lausunto, jossa hän puhui ”taistellen savutettavasta täydellisestä riippumattomuudesta” (Jääskeläinen 1961: 34). Muulla tavoin ei ollut mahdollista puhua suomensukuisten kansojen liittymisestä toisiinsa, sillä Venäjä tuskin olisi sallinut toimenpiteitä tämänlaisen yhteenliittymisen hyväksi. Siihen viittaavat mm. Castrénin seuraavat sanat: ”henkistä vapautta ei ole kehittynyt missään, missä poliittinen vapaus on sorrettuna, ja kavala venäläinen politiikka on kyllä keksivä keinoja sen kehityksen tukahduttamiseksi. Siksi pidän kaikkea, mitä me nyt teemme vain valmisteluna kapinaan” (Castrén. Waris 1939: 216)

Pohjanlahden toisella puolella tämänkaltaisia ajatuksia esitti Ruotsin hallituksen ystävälliseen Venäjän-politiikkaan oppositioasenteessa oleva *Aftonbladet*. Vuonna 1845 lehti käsitteli heimoaateen merkitystä Suomelle. Virikkeen siihen antoi muuan Topeliuksen vuonna 1843 Pohjolaosakunnan vuosikokouksessa pitämä esitelmä, jossa hän väitti, että Suomen historia alkoi vasta vuodesta 1809. *Aftonbladet* väitteli tätä käsitystä vastaan ja kirjoitti, ettei Suomella yksinään ole historiaa ollenkaan. Lehden mukaan vasta kaikkien suomensukuisten kansojen liitettyä Suomeen voidaan puhua sen

historiasta ja kansallisuudesta. Suomen Venäjään liittyminen merkitsi ensimmäistä askeletta Suomen kansallisuuden toteutumista kohti. ”Kun puhutaan ”Suomen kansasta” kokonaisuudessaan, se oli Ruotsin vallan aikana hajaantunut ja usein taistelussa omassa keskuudessaan, koska osa (Viipurin lääni, nk. Vanha Suomi, edelleen Aunus ja suuri osa Pohjois-Venäjä) kuului Venäjälle, mutta loput Ruotsille. Vuoden 1809 jälkeen on vain kaikki suomalainen kerätty yhden ja saman valtikkan alle” (*Aftonbladet*. Sihvo 2003: 126). Lehden mukaan suomensukuisten kansojen poliittisesta yhtymisestä ei voida kuitenkaan puhua ennen Venäjän hajoamista, sillä Venäjä tuskin tulisi sallimaan heimokansojen Suomeen liittymistä valtiollisella tasolla (Jääskeläinen 1961: 35; Sihvo 2003: 126–127)

Tikkasen toivomus uuden suomenkielisen sanomalehden perustamisesta realisoitui *Suomettaren* ilmestyttyä. Alusta alkaen lehti seurasi fennomaanista linjaa: ”lähtee Suometar nyt ympäri maata kulkemaan: aikoo etsiä' ja tervehdellä' Suomalaisuuden ystäviä' ja kaikella voimallansa' kokea' saattaa' Suomalaisuudelle' ystäviksi niitäkin, jotka, vaikka' asuvat hänen maassansa', vielä ovat hänen ylönkatsojiansa'.” (*Suometar*). Myös suomensukuisiin kansoihin kiinnitettiin erityistä huomiota. Näin lehdissä julkaistiin artikkelisarjaa ”Tutkistelemuksia Suomalaisien esi-isistä ja niiden asumapaikoista”. 1840-luvun suursuomalaisten mielipiteiden kristallisointina oli *Suomettaressa* ilmestynyt Ahlqvistin ”Satu”, jossa sisarukset Va/Tja, P/Erma, A/Unus, U/Kri ja S/Uometar etsivät kadonnutta ystävänsä, jonka nimi on Vapaus. Lyhennettynä ”Satu” kuuluu seuraavasti:

”Kauan aikaa sitten asui Altain vuorten seuduilla äiti lapsinensa. Tytärten nimet olivat: Tja, Erma, Unus, Kri ja Uometar. Hellä oli leikkiverinaan muuan nuorukainen, heidän veljiensä metsätoveri, jota sisarusten äiti piti kuin omana poikanaan. Lapset viettivät onnellista elämää. Eräänä päivänä nuorukainen katosi. Kun häntä ei löytynyt, päättivät sisarukset hajaantua ja etsiä häntä kukin omalta suunnaltaan. Tunteakseen toisensa vastedes paremmin he jakoivat ystävänsä nimen, niin että sisarusten nimiksi tulivat: Watja, Perma, Aunus, Ukri ja Suometar. Kukin lähti siis omalle suunnalleen. Suometar saapui eräälle kauniille niemelle, jonne hän päätti jäädä asumaan. Eräänä päivänä souse rannalle vieras vaimo, joka rupesi käskijäksi Suomettaren taloon. Jonkun ajan kuluttua saapui taloon toinen vieras vaimo, jolloin syntyi kova riita ja tappelu. Entinen emäntä lähti pakoon, ja uusi vieras rupesi nyt vuorostaan käskijäksi. Suomettarelle koittivat nyt entistä kovemmat ajat, mutta metsässä, jonne hän iltaisin

meni, kuuli hän kanteleen soittaja ääniä, jotka kehottivat häntä kestäämään. Kerran hän tapasi siellä nuorukaisen, joka antoi Suomettarelle taikavyön, jolla oli sellainen voima, että emäntä sen nähtyään oli pakeneva perimmäiseen soppeen.

Siihen loppui Koitereen ukon satu eikä hän suostunut enempää kertomaan. Yöllä kirjoittajaa askarrutti Suomettaren ja muiden sisarusten kohtalo ja hän näki seuraavan unen:

Hän oli olevinaan Suomettaren kodissa, jossa ilkeä akka hallitsi. Pian saapui taloon akan apulaisia, jotka ryhtyivät kurittamaan Suometarta. Silloin kuului ulkoa kova pamahdus ja kaikki muuttui. Nukkuja oli olevinaan suurella aukealla paikalla, joka oli täynnä juhlapukuista rahvasta. Keskellä oli kullalla ja hopealla koristettu istuin, ja sen ympärillä istui neljä taivaankaunista imeä. Metsän reunasta ilmestyi Suometarta kiusannut noita, mutta ukonnuoli kiisi häntä vastaan ja räjähti, jolloin noita hävisi. Hetken kuluttua alkoi kuulua kaunista soittoa. Suometar saapui kadoksissa olleen lapsuudenystävänsä kanssa, ja molemmat kiiruhtivat istuimen luona olevan neljän immen luo, jotka olivat Suomettaren sisaria. Suuri oli yhteinen ilo.” (Jääskeläinen 1961: 37–38)

Allegorisessa muodossa ”Sadussa” esitetään kuvan Suomen heimon menneisyydessä ja tilanteesta 1800-luvun puolivälin. ”Sadun” alku on viaton kertomus suomensukuisten kansojen historiasta. Siinä puhutaan Suomen heimon onnellisesta ja vapaasta elämästä Altailla, sitten heidän eroamisestaan ja Suomen joutumista Ruotsin valtikan alle. H. Sihvon sanojen mukaan ”Sadun” ensimmäinen osa on ”enemmän reaktionaarista kielitiedettä kuin panfennismia” (Sihvo 2003: 122). Viimeiseen viittaa vain ”vapaus” – sisarusten ystävä, jonka he kadottivat. Jatko on kuitenkin harvinaisen rohkea: siinä kuvataan taistelua Venäjää vastaan, vapauden palaamista ja suomensukuisten kansojen yhdistymistä.

Suur-Suomen ajatus ilmenee ”Sadusta” niin selvästi, että panee ihmettelemään, kuinka Ahlqvistin kertomus pääsi sensuurin läpi. Mauno Jääskeläisen mukaan tämä on parhaiten selitettävissä kahdesta seikasta: ensinnäkin ”Sadun” sensorina toimi tuolloin G. Rein, jolle fennomaanien aatteet olivat läheisiä; toiseksi, ”Satu” ilmestyi pätkittäin, ja sen kokonaissisältö ei ollut ainakaan alussa selvä (Jääskeläinen 1961: 38)

Fennomaanien heimokansalliset harrastukset, ensisijaisesti Ahlqvistin toiminta, saivat venäläiset viranomaiset aloittamaan taistelun Venäjän imperiumin koossapysymistä vaarantavia aatteita ja liikkeitä vastaan. Näin senaatin jäsen O.W. Klinckowström pyysi ministerivaltiosihteeri Armfeltiä kiinnittämään kenraalikuvernöörin ruhtinas Menšikovin huomiota fennomaanien toimintaan, sillä sen päämääriin kuului ”suomalaisten ja kaikkien Venäjän valtakunnassa elävien, samaa kieltä puhuvien kansojen kansalliseen (ja ehkä myös poliittiseen)” vapautuminen (O.W. Klinckowström. Jääskeläinen 1961: 39). Tämä jo osoittaa, että suomalaisten heimokansalliset ajatukset arvioitiin kumoukselliseksi, mikä vaikutti Venäjän viranomaisten suhtautumiseen Suomen. Seurauksena oli esimerkiksi vuoden 1850 sensuuri asetus, jonka mukaan kaiken muun, paitsi uskonnollisen ja taloudellisen kirjallisuuden, painattaminen suomen kielellä oli kielletty. Vuonna 1852 lakkautettiin ylioppilaskunnat. G. Reinin ollessa Pietarissa vuonna 1851 ruhtinas Menšikov ilmoitti hänelle, että fennomaanien suunnitelmat suomensukuisten kansojen Suomeen liittämistä olivat olleet yhtenä syynä sensuuriasetukseen (Jääskeläinen 1961: 40; Waris 1939: 217–218).

Tämäntapaisia toimenpiteitä Venäjän hallitukselta ennakoitiin maltillisempien fennomaanien piirissä. Näin Ahlqvistin rohkea ”Satu” herätti kauhistusta jopa hänen ystäväissään. Esimerkiksi H. Kellgren kirjoitti hänelle: ”Et tiedä mitä pahaa se mahdollisesti voi tuottaa sinulle ja meille kaikille. Aate on kaunis ja soma, kaikki muu hyvin, se vain ei, että se on julkaistu” (Kellgren. Sihvo 2003: 124). Maltillisempaa kantaa edusti myös *Helsingfors Tidningar*, jonka toimittajana oli Topelius. Lehden mukaan, Suomen tehtävä oli sivistyksen kohottaminen suomensukuisten kansojen piirissä. Poliittista taistelua olisi vältettävä, sillä ”kohtalo ei ollut suonut Suomelle poliittista osaa maailmanhistoriassa” (Jääskeläinen 1961: 34). Eräät maltilliset fennomaanit odottelivat tilaisuutta Venäjästä irrottamiseen, mutta olivat siitä mieltä, ettei venäläisiä olisi ärsyttävä (Sihvo 2003: 124)

Poliittisten olojen muuttuminen synnytti uuden asetelman suomalaiseen kansalliskysymykseen: 1840-luvun loppupuolella ylioppilaiden huomio kiintyi taisteluun viranomaisia vastaan, mikä työnsi syrjään heimokansallisen ajatuksen. Mauno Jääskeläisen sanojen mukaan oli päättynyt tärkeä vaihe Suomen kansallisessa historiassa (Jääskeläinen 1961:40). Tämä vaihe avasi uusia heimokansallisia näköaloja. Suomen

kansalliskysymykseen liittyivät nyt suomalaisten ja itäkarjalaisten lisäksi muutkin Pohjois-Venäjällä asuvat suomensukuiset kansat. 1820–1830- lukujen enimmäkseen esteettistä laatua oleva kansallisharrastus sai 1840-luvulla valtiollis-poliittista väriä. Alettiin puhua suomalais-ugrilaisten kansojen yhteenliittymisestä, sekä henkisesti että poliittisella tasolla. Se, että Suomen rajan itäpuolella asuvista heimosukulaisista ja heidän valmiudestaan vastaanottaa fennomaanien heimokansallista ohjelmaa tiedettiin todella vähän, ei askarruttanut heimoaateen harrastajia (Jääskeläinen 1961: 39; Waris 1939: 217).

Realistisempaa kantaa esitti esimerkiksi Snellman, jonka käsityksen mukaan itäkarjalaiset (puhumatta kaukaisemmista sukulaiskansoista) olivat ”liian heikosti valveutuneita, taloudellisesti liian takapajuisia ja kulttuuriltaan liiaksi Suomesta eroavia”, jotta olisi mahdollista liittää Itä-Karjala suomalaiseen kansallisvaltioon. Toisaalta eräät tutkijat näkevät Snellmanin käsityksessä kansallisvaltiosta viitteitä ajatukseen sukulaiskansojen yhteenliittymisestä, kiinnittäen huomion Snellmanin kirjoituksiin, jossa hän vaati valtiolle kielen määräämiä kansallisia rajoja (Jääskeläinen 1961: 31).

1840-luvun heimoajatukseen ei sisältynyt mitään jäsentynyttä ohjelmaa. Suursuomalaisuuden puolustajat puhuivat heimosukulaisten valistuksesta ja avustamisesta vetääkseen heidät suomalaiseen kulttuuripiiriin, mutta se, mitä konkreettisesti olisi tehtävä suomensukuisten kansojen hyväksi, kenen tehtävä ja miten tehtävä, jäi pohtimatta. Reaalipoliittisen ohjelman ja konkreettisen toimintasuunnitelman puuttuminen eivät kuitenkaan huolestuttaneet heimokansallisen aateen puolustajia: ”kansallisuusharrastusten täyttämä aika vain innoitti nuorten mielikuvitusta haaveisiin, joiden toteutumisesta heillä ilmeisesti ei ollut mitään käsitystä” (Jääskeläinen 1961: 39–40; Nygård 1978: 23).

Näin 1840-luvun heimokansallinen harrastus oli puhtaasti romanttista laatua. Ajatus suomalais-ugrilaisten kansojen liittymisestä Suur-Suomeen oli luonteeltaan romanttinen haave, jonka toteutumista 1840-luvun romantikot eivät pohtineet. Heidän toimintansa valmisti kuitenkin pohjaa seuraavien sukupolvien realistisemmille käsityksille Suur-Suomesta. Mauno Jääskeläisen sanojen mukaan „heimokansallisen aateen kipinä oli joka tapauksessa singottu, ja se jäi kytemään suomalaisuuden ystävien mielessä antaen tuon

tuostakin merkkejä olemassaolostaan, kunnes se otollisen tilaisuuden tullen oli valmis leimahtamaan leikkiin“ (Jääskeläinen 1961: 41)

Heimokansallisen aatteen konkretisointi

Romanttinen Suur-Suomi sulki itseensä kaikki suomalais-ugrilaisten kansojen asuttamat alueet. Näin 1840-luvun romanttisen käsityksen mukaan Suomen maa ulottui Itämerestä Uraliin, ja Aspelundin ohjelmassa jopa ”Amerikan rannoille asti” (Waris 1939: 214). Millään heimokansalla ei ollut erillistä paikkaa 1840-luvun heimokansallisessa ohjelmassa. Vähitellen tilanne alkoi kuitenkin muuttua. Lähempi tutustuminen sukulaiskansoihin näytti, että käsitykset suomensukuisten kansojen laajuudesta olivat liioiteltuja. Sen lisäksi huomattiin, että venäläistyminen on heimosukulaisten piirissä aivan yleistä. Tämä huomattavasti vähensi romanttista innostusta Venäjällä asuvia sukukansoja kohtaan. Alettiin tajuta, että 1840-luvulla syntynyt Suur-Suomen ideaali on epärealistinen ja heimokansalliset päämäärät liian yleiset ja kaukaiset (Jääskeläinen 1961: 41).

Niinpä esimerkiksi A. Ahlqvistin, 1840-luvun tulisieluisen Suur-Suomen puolustajan, kierreltyään heimosukulaisten luona Virosta Mordvan maalle, piti todeta, että hänen toiveensa suomensukuisten kansojen yhdistymisestä olivat turhia. Heimosukulaiset olivat liian takapajuisia ja venäläistyneitä, jotta olisi mahdollista herätä niissä kansallishenkeä (Sihvo 2003: 138).

Heimokansoihin kohdistuneen harrastuksen laimentua alkoi Suomessa kärjistyä ruotsinmielisyys, jonka puolustajat korostivat Suomen ja Ruotsin välisiä suhteita ja ruotsalaisen kulttuuriperinnön merkitystä ja tärkeyttä Suomelle. Tämä ilmenee esimerkiksi Ahlqvistin runossa *Meidän vieressä käynnit* (1868), jossa kuvataan suomalaisen vierailua heimosukulaistensa luona. Tyytymättömyys heimoveljiensä kestitykseen panee suomalaisen luopumaan ”likisuvusta” ja kääntymään Ruotsin puoleen. Ruotsinmielisyysden puolustajat korostivat, että historia, tavat, uskonto ja yhteiskuntajärjestys sitoivat Suomen pysyväksi osaksi Ruotsin kulttuurimaailmaa. Juuri Ruotsin ansiosta suomalaiset olivat eurooppalaisia, vaikka kansatiede viittasi heidän itäiseen syntyperäänsä. Tämän puolesta he eroavat Venäjällä asuvista

heimosukulaisistaan, joille sivistyksen valo ei päässyt loistamaan. (Sihvo 2003: 138–139). Tämänlainen ajatustapa ilmenee selvästi esimerkiksi Ahlqvistin seuraavista säkeistä:

Kun surkeoita sukulaisiamme,
Kas Voguuleja ja Votjaakkeja
Ja Mordvaakin ja monta muuta kansaa,
Joidenka heimos Suomen kansa on:
He ovat oma kieltään käyttää saaneet
Ja ominaisuuttansa muutakin;
Ei vieras ennen heille tungetellut
Ei kieltään, lakiaan, ei laulujaan;
Ja minkä saaliin näin he saavuttivat?
Juur ominainen heillä raakuuskin
On vallalla ja paksuks' pinttynynnä
Kun karsta, jot' ei kaapia voi pois!

(Ahlqvist. Sihvo 2003: 140)

Se seikka, että 1840-luvun Suur-Suomen suunnitelma osoittautui liian epärealistiseksi, sai heimoajatuksen puolustajia kiinnittämään huomionsa läheisimpiin heimoveljiinsä Itä-Karjalassa (Jääskeläinen 1961: 42–43). Yhtenä ilmoituksena heimokansallisen ohjelman kaventumisesta on mm. Ahlqvistin vuonna 1860 kirjoittama ”Suomen valta”, jossa runoilija esittää paljon kohtuullisempia aluelaajennuspyrkimyksiä verrattuna ”Sadun” haaveeseensa kaikkien heimosukulaisten liittämistä Suomeen:

Äänisjärvi, Pohjalahti,
Auran rannat, Vienan suu,
Siin' on, Suomalainen, mahti,
Jok'ei oo kenenkään muun,
Sillä maalla sie oot vahti;
Älä ääntäs halveksu!
Nouse, riennä Suomen kieli.
Korkealle kaikumaan!
(Ahlqvist. Sihvo 2003: 120)

Säkeistä näkyy, että heimoaatteeseen pettynyt Ahlqvist oli luopunut ”Sadussa” esitetystä haaveesta kaikkien suomalais-ugrilaisten kansojen yhteenliittymisestä ja päätynyt suomalais-itäkarjalaiseen kansalliseen kokonaisuuteen (Jääskeläinen 1961: 43). H. Sihvon mukaan on mahdollista, että tässä runossa kyse on puhtaasti suomen kielen ylistyksestä – ilman aluelaajennuspyrkimyksiä. Toisaalta Sihvokin kiinnittää lukijan huomiota sanoihin: ”Sillä maalla sie oot vahti”, jotka hänen mukaansa viittaavat runon valtiopoliittiseen merkitykseen (Sihvo 2003: 120).

Itäkarjalaisetkin nähtiin venäläistyneinä ja suomalaisista eroavina. Näin A. V. Ervasti kirjoitti vuonna 1874: ”Se on tosin hyvin yleinen käsitys meidän maassa, että W. Karjalaiset ovat siihen määrään meistä vieraantuneet, ettei niitä enää voi lukea Suomen kansaan. Ne ovat ½ vuosituhatta eri valtiollista elämää; ovat sinä aikana kastetut toiseen uskontoon, saanet toisenlaiset oikeus- ja yhteiskunnalliset laitokset, eri tavat ja taipumukset, sanalla sanoen kaikin puolen tulleet meille vieraaksi” (A.V. Ervastian kirje Yrjö Koskiselle. Sihvo 2003: 179). Suomalaisten ja itäkarjalaisten kielellinen ja alueellinen läheisyys pani kuitenkin uskomaan erojen voittamiseen. Olipa käsitys Suomen ja Itä-Karjalan yhteenkuuluvaisuudesta hahmottunut suomalaisten sivistyneistön tietoisuuteen jo 1820–1830-luvuilla. Niinpä sama A. V. Ervasti kirjoitti: ”sama veri juoksee heidän suonissa kuin meidän, me olemme yhtä kansaa, yhden emon synnyttämiä. Lisäksi tulee, että me suuriruhtinaskuntalaiset olemme heille ikuisessa kiitollisuuden velassa: heidän kautta on Suomen kansan, siis etupäässä meidän maine levinnyt ympäri maailman, sillä Kalevala on heidän tekonsa. – Tahtoisiko siis kukaan sulkea heitä

Suomen kansasta pois? Emmekö me pikemmin riemulla kiirehti ylistämään heitä muiden kansalaistemme joukkoon?” (Ervasti. Sihvo 2003: 191).

Romantikkojen ansiosta Itä-Karjalaa käsiteltiin suomalaiseseen identiteettiin liittyvänä symbolina, alueena, jossa todellinen suomalaisuus oli vielä säilynyt. Tämän romanttisen käsityksen rinnalle Itä-Karjalaan kohdistunut tutkimustyö rakensi 1800-luvun toisella puolella tieteellisesti perustetun käsityksen Itä-Karjalan ja Suomen yhteenkuuluvaisuudesta.

Näin esimerkiksi Itä-Karjalan luonnon tutkimus toi todisteita Suomen ja Itä-Karjalan luonnontieteellisestä kokonaisuudesta. Suomalaisen ja karjalaisen luonnon yhtenäisyyteen viittasivat eräät tutkijat, kuten esimerkiksi Wirzén jo 1800-luvun alkupuolella (Jääskeläinen 1961: 42). Mutta juuri 1850-luvulta lähtien Suomessa virisi voimakas harrastus Karjalan luonnon tutkimiseen, jonka ansiosta syntyi käsitys Suomen itärajan keinotekoisuudesta. Alettiin puhua luonnollisesta rajasta Suomen ja Venäjän välillä, joka kulkee valtiollista rajaa paljon idempänä linjalla Suomenlahti – Neva - Laatokka – Syväri – Äänisjärvi- Uikujärvi - Valkeameri. Tämänkaltaisia käsityksiä löytyy mm. E. Friesin, W. Nylanderin, M. v. Wright ja J. P. Norrlin töissä (Sihvo 2003: 152–154).

Näihin tutkimuksiin liittyy myös Topeliuksen käsitys ”täydellisestä Suomesta”, jonka hän esitti 1854–1855-vuosien maantieteen luentosarjassa. Kansatieteellisten, luonnontieteellisten ja maantieteellisten todistusten perusteella Topelius puhuu siinä suomalais-itäkarjalaisesta kansallisesta kokonaisuudesta. Hänen käsityksensä mukaan Suomenmaa ulottuu Laatokkaan, Äänisjärveen ja Vienanmereen sulkiessaan sisäänsä myös Kuolan niemimaan. Puhuessaan Suomen poliittisen itärajan keinotekoisuudesta Topelius viittaa itse karjalaisten käsityksiin: ”Karjalainen Arkangelin kuvernementissa erottaa toisistaan Suomenniemen, nykyisen Suomen, jota kolmelta taholta ympäröi meri, neljänneltä rajoittaa valtakunnanraja, ja Suomensaaren, suuren täydellisen Suomen, jota vesi ympäröi kaikilta tahoilta ja jota pohjoisessa ja idässä huuhtovat Jäämeri, Vienanmeri, Ääninen ja Laatokka. Tämä on suuri ajatus, joka yhdistää meihin nekin karjalaiset veljet, jotka rauhanteot ja valtakunnanrajat vuosisatoja ovat erottaneet heidän heimostaan ja kansastaan, ja vaikkei valtiollinen maantiede koskaan hyväksykään tätä

ajatusta, on fyysillinen maantiede se jo tehnyt, koskapa Suomen luonto eläimistöineen ja kasvillisuuksineen ei tunnusta mitään muuta rajaa todelliselle alueelleen” (Topelius. Sihvo 2003: 150).

1800-luvun toisella puolella Karjalassa jatkuivat myös kansanrunouden keruu, kansanperinnön ja kansanelämän tutkimus. Retkiä Karjalaan tekivät D. Europaeus, A. Ahlqvist, A. Genetz, A. Borenius, A. Berner, J. Bergh, H. Basilier, I. K. Inha, L. V. Pääkkönen, S. Paulaharju, I. Kianto ja muut. Heidän laajalti levinneet matkakertomukset antoivat oman panoksensa Itä-Karjalan hahmottamiseen Suomen ”irredantaksi” (Jääskeläinen 1961: 42; 52). Mauno Jääskeläisen sanojen mukaan ”he ovat välittäneet Suomen kansalle lämpimän heimoustunteen sävyttämät vaikutelmansa, jotka he ovat saaneet itäkarjalaisten keskuudesta” (Jääskeläinen 1961: 52).

Käsitystä Itä-Karjalan kuulumisesta Suomeen oli omiaan vahvistamaan 1800-luvun loppupuolella Suomessa levinnyt karelianismi, jonka puolustajat koettivat Suomen Karjala ja Itä-Karjala yhtenä henkisenä kokonaisuutena. Gallén-Kallelan, Sibeliuksen, Wikströmin, A. Sailon, J. Ahon, E. Järnefeltin ja muiden karelianistien luomistyö sitoi Itä-Karjala pysyväksi osaksi suomalaista kulttuurimaailmaa (Jääskeläinen 1961: 52–53).

Näin 1800-luvun loppupuolella Itä-Karjala savutti merkittävän aseman suomalaisen sivistyspiirissä. Mauno Jääskeläisen sanojen mukaan „suomalainen tiede oli vienyt työskentelykenttensä rajat aina Syvärille, Äänisjärven ja Vianmeren rannoille saakka, Kalevala ja kansanrunot olivat tuoneet ennen kaukaisen heimokansan lähemmäksi Suomen kansan sydäntä, ylioppilasnuorisot ja runoilijat olivat haaveilleet yhteisestä suuresta tulevaisuudesta; matkamiehet ja tutkijat olivat kilvan rientäneet Itä-Karjalan korpiin vastustamattoman heimokansallisen ja kalevalaisen romantiikan vetäminä; kirjailijat ja taitelijat olivat rajan takaa hakeneet innoitusta ja muinaissuomalaisuuden hehkeäluomistyölleen” (Jääskeläinen 1961: 54). Tämänkaltaisen Karjala-harrastus oli Ruudun mukaan esimerkki siitä yleiseurooppalaisesta ilmiöstä, jolloin ”kansallisiin” aloihin kohdistunut tieteellinen kiinnostus oli antanut voimakkaita virikkeitä ”kansallisvaltiollisten ohjelmien syntyyn” (Ruutu 1939: 142).

Niinpä Karjalan harrastajien ansiosta suomalaisten tietoisuudessa oli vahvistunut käsitys Suomen ja Itä-Karjalan yhteenkuuluvaisuudesta. Mauno Jääskeläisen sanojen

mukaan ”Suomi oli siten henkisessä mielessä löytänyt ja vallannut itselleen muinaisen Karjalansa” (Jääskeläinen 1961; 54). Raja Suomen ja Itä-Karjalan välillä oli muuttunut merkityksettömäksi.

Yhteenvedona voidaan sanoa, että 1800-luvun toisella puolella luovuttiin romanttisesta haaveesta kaikkien suomalais-ugrialaisten kansojen yhteenliittymisestä ja päädyttiin suomalaisten ja itäkarjalaisten muodostamaan Suur-Suomeen, mikä oli paljon pienempi, mutta selväpiirteisempi suunnitelma. Edellä sanottu ei tarkoittaa kuitenkaan, että 1800-luvun toisella puolella kiinnostus muihin suomensukuisiin kansoihin lopullisesti sammui. Suomalais-ugrilaisia tutkittiin, heistä kirjoitettiin ja heidän avustamista ja valistusta suunniteltiin, mikä todistaa esimerkiksi Kansanvalistusseuran, Suomen heimokansojen Seuran ja Suomalais-Ugrilaisen Seuran muodostuminen (Nygård 1978: 33–37). Itäkarjalaisten merkitys suomalaisten heimokansallisessa harrastuksessa oli kuitenkin paljon suurempi verrattuna muihin suomensukuisiin kansoihin. Näin olleen voidaan väittää, että 1800-luvun loppupuolella Itä-Karjalasta muodostui Suur-Suomen erottamaton osa.

Ohjelmallinen Suur-Suomi

Heimotyö Itä-Karjalassa

Kuten jo sanottu, 1800-luvun alkupuolella Itä-Karjalaan kohdistunut kiinnostus oli luonteeltaan puhdasta kansallisromantiikkaa: Karjalaa käsiteltiin ”pyhänä maana”, jossa alkuperäinen suomalaisuus oli säilynyt. Vuosisadan toisella puolella tämä ihannoitu kuva Itä-Karjalasta alkoi kuitenkin muuttua. Lähempi tutustuminen itäkarjalaisiin näytti, että vuosisatainen elämä Venäjän valtion alla oli lyönyt leimansa heidän luonteeseensa, tapoihinsa, uskontoonsa ja yhteiskuntajärjestykseensä. Suomalaisten sivistyneistön piirissä alettiin tajuta, että itäkarjalaiset, nuo perisuomalaisen hengen säilyttäjät, ”olivat muuttamassa suomalaisesta heimosta venäläiseksi”. (Ruutu 1939: 139–140).

Tämänkaltaisen pessimistisyyden aiheena oli Itä-Karjalassa aloitettu venäläistämistyö. Venäjän rajamaissa harjoitettiin venäläistämistä ja ortodoksisuutta jo vanhoista ajoista saakka. Sanotaan jopa, että kaikki venäläinen toiminta Itä-Karjalassa ”oli tietyllä tavalla venäläistämistyötä” (Nygård 1980: 30). Mutta juuri 1800-luvun loppupuolella alue nousi venäläisten viranomaisten huomion kohteeksi. Markku Kangaspuron mukaan syynä siihen olivat ”Puolan kapina 1863 ja nationalismin nousu Euroopassa”, jotka ”saivat Venäjän aloittamaan taistelun imperiuminsa koossapysymisen vaarantavia uusia aatteita ja liikkeitä vastaan” (Kangaspuro 2000: 41). Tsaristisen virkamiesten käsityksen mukaan Itä-Karjalan venäläistäminen oli valtakunnalle edullista (Nygård 1978: 39–40). Jussila on kuitenkin osoittanut, että kysymys siinä oli kaikkien reunamaiden yhdenmukaistamispolitiikasta, ei vain Suomea ja Itä-Karjalaa vastaan suunnatusta toiminnasta (Jussila 1979: 27–28; 31–34).

Niinpä esimerkiksi J. N. Lang kirjoitti vuonna 1868 *Savo-Karjalaisessa* Venäjällä asuvien sukukansojen potentiaalisesta häviöstä: ”Venäjän aavikoilla majailevien Suomalaisten tulevaisuus näyttää olevan kadota ja sekautua suureen slaavilaiseen kansanheimoon” (Ruutu 1939: 74–75).

Toinenkin savo-karjalaisen osakunnan jäsen T. A. Aminoff, jonka tarkka perehtyneisyys sukukansojen oloihin pani toteamaan, että itäkarjalaiset ovat kadottamaisillaan kansallisuuttaan, kirjoitti vuonna 1870: ”Löytyy maassamme heimokunta joka uskontonsa puolesta on muista Suomalaisista vieras ja joka myös kielensä puolesta on meistä vieraantumaisillaan, jos emme kaikin voimin koeta heille saattaa sivistystä. Tämä heimokunta on Venäjän Karjalaiset, ensiksi ne jotka ovat meidän rajamme sisä puolella ja toiseksi ne jotka asuvat rajamme ulkopuolella” (Aminoff. Sihvo 2003: 188).

Itäkarjalaisten ja suomalaisten vieraantumisen Aminoff näkee johtuvan siitä, että suomalaiset halveksivat karjalaisia heidän uskontonsa takia ja kutsuvat heidän venäläisiksi. Tämänlainen suhtautuminen panee karjalaiset todellakin pitämään itseään venäläisinä (Ruutu 1939: 138; Sihvo 2003: 189). Tätä menettelyä oli välitettävä, koska Aminoffin mukaan karjalaiset ”juuri seisovat sellaisessa tiehaarassa” josta on kääntyminen joko oma kansallisuutensa säilyttämiselle tai venäläistymiselle. Karjalaisten halveksiminen panee heidät kääntymään Venäjän puoleen. Sen sijaan suomalaisten pitää ”valmistaa tiemme paremmaksi ja tien osottajalla tarjota parempia etuja kuin venäläiset”. (Aminoff. Ruutu 1939: 138).

Ennen kaikkia oli karjalaisissa herätettävä suomalainen kansallistunto: ”Niin pian kuin ne todellisesti tuntevat itsensä Suomalaisiksi ovat he puoleksi voitettut” (Aminoff. Ruutu 1939: 138; Sihvo 2003: 189). Suomalaisen kansallistunnon heräämiseksi oli pantava alulle opetus ja sivistystyö. Koska luterilaisia pappia kiellettiin kreikanuskoisia karjalaisia opettamasta, Itä-Suomeen oli perustettava ”kreikkalaiskatolinen opetuslaitos, jossa itse kansan keskuudessa kasvatettaisiin ja opetettaisiin miehiä heille papeiksi ja opettajiksi”. (Aminoff. Ruutu 1939: 138). Aminoffin käsityksen mukaan mainittuun opetuslaitokseen olisi tullut oppilaita myös Venäjän puolelta. Suomessa he ”saisivat hengittää raittiimpaa ilmaa”, minkä seurauksena lähdettyään takaisin Itä-Karjalaan he ”tuntisivat itsensä suomalaisiksi ja heissä heräsi halu tulla yhdistetyiksi veljiensä kanssa yhdeksi valtioksi”. (Aminoff. Ruutu 1939: 138–139). Myös jumalanpalvelukset olisi toimitettava suomen kielellä ja kreikkalaiskatolisten seurakuntien esimieheksi olisi saatava piispa, joka saisi hoidon myös Itä-Karjalan kreikkalaisseurakuntien yli. Tällä tavalla ”vältettäisiin se vallan alaisuus”, jossa Suomen ja Itä-Karjalan kreikkalainen

uskonto on Venäjän Pyhän Synodin alla. (Ruutu 1939: 138). Jos karjalan murretta otetaan käyttöön, sen kirjoituksessa olisi käytettävä suomalaista eikä venäläistä kirjaimistoa. (Aminoff. Ruutu 1939: 138).

Samoihin aikoihin myös Aminoffin osakuntatoveri Axel Berner kirjoitti kreikanuskoisten kansallishenkisen kouluopetuksen tärkeydestä (Jääskeläinen 1961: 50). H. Sihvon mukaan itäkarjalaisten venäläistymisen uhkaan kiinnittivät ensimmäisinä huomiotaan savo-karjalaiset sen vuoksi, että he tajusivat kotimaakuntansa ensimmäisenä joutuvan koko Suomea uhkaavaan venäläistymisprosessiin (Sihvo 2003: 183). Itäkarjalaisten venäläistyminen oli savo-karjalaisille merkki siitä, että suomalaisuus voi itse Suomessakin menettää jalansijaa (Jääskeläinen 1961: 49)

Itäkarjalaisten valistuksesta Suur-Suomen luomisen edellytyksenä puhuttiin kuitenkin muillakin Suomessa. Näin esimerkiksi vuonna 1879 *Oulun Wiikko-Sanomissa* ilmestyi Kaarlo Kramsun kirjoitussarja ”Mitä on Suomenkansa?”, jossa hän pohdiskeli itäkarjalaisia uhkaavaa venäläistymistä. Kirjoittajan mukaan karjalaiset kutsuvat itseänsä venäläiseksi pitäen ortodoksista uskontoa kansallisuutensa tärkeimpänä tuntomerkinä. Suomalaisen kansallistunnon synnyttämiseksi oli Karjalaan perustettava kansankielisiä kouluja ja levitettävä suomalaisia kirjoja ja sanomalehtiä (Sihvo 2003: 195).

Tällä tavoin alulle pantu itäkarjalaisten suomalaistamisen ohjelma realisoitui Sortavalan seminaarin tultua perustetuksi vuonna 1880. Seminaarin tehtäväksi nähtiin venäläistämisen vastustaminen ja ortodoksisen väestön liittäminen suomalaisen kulttuuripiiriin. (Nygård 1980: 27; Sihvo 2003: 235–236). Tästä kirjoitti esimerkiksi A. V. Ervasti Pohjois-Suomi-lehdessään vuonna 1880: ”Syksyllä avattiin uusi kansakouluopettajaseminaari Sortavalassa; sillä ei ole ainoastaan se merkitys, että se on toinen suomalainen seminaari maassa, vaan lisäksi se, että se on määrä erittäin levitellä valon säkeniä tähän saakka muista kansalaisista jälkeen jääneitten kreikanuskoisten karjalaistemme sekaan ja siten olla luja kansallisen sivistyksemme etuvarustus itää kohti. Toivokaamme että sen hyödyllinen vaikutus jossakin määrin myös on ulottuva kreikanuskoisiin suomalaisiin rajan tuolla puolen” (Ervasti. Sihvo 2003: 236). Seminaarin ansiosta Sortavalasta muodostui ”suomalaisuusliikkeen lähetyskenttä ja ”karelianismin huomattavin tukikohta” 1880-luvulta lähtien (Nygård 1980: 27): ”Täältä

ne miehet nousevat, joiden työnä oli yhdistää isänmaahan ne seudut, missä suomalaiset runot ja tarinat kenties oat kerran syntyneet ja missä niillä nyt on turvalaikka; heidän tehtävänä on liittää meidän maahamme laajoja aloja ja heimokuntia, jotka ovat puoleksi vierähtäneet äidin helmasta, unhoitettuna ja laiminlyötyinä siskoparvelta.” (Jac. Ahrenberg. Sihvo 2003: 236). Eräät Sortavalan seminaarissa valmistuneista opettajista lähtivät 1900-luvun alussa työskentelemään Itä-Karjalan kouluihin levittäessään suursuomalaisuuden aatetta itäkarjalaisten piirissä. Markku Kangaspuron sanojen mukaan ”Sortavalan seminaarin perustaminen merkitsi fennomaanien pitkän marssin alkua Venäjän Karjalaan” (Kangaspuro 2000: 41)

Vienan Karjalassa kansan valistustehtävän otti itselleen vuonna 1906 perustettu Vienan Karjalaisten Liitto. Sen päämääriin kuuluivat ”vienankarjalaisten henkisen ja aineellisen tilan kohottaminen suomenkielisiä kierto- ja kansakoulua perustamalla ja *Karjalaisten Pakinoita* – lehteä julkaisemalla” (Nygård 1978: 42). Valistustoimintaan ryhdyttiin hyvin nopeasti. Muutamassa kuukaudessa Itä-Karjalaan perustettiin 22 lukutupaa ja järjestettiin posti kuljetuksen Suomussalmelta Vuokkiniemelle, mikä helpotti Suomen ja Karjalan ”välisten yhteyksien ylläpitämistä”. Aloitettiin myös Karjalaisten Pakinoiden levittäminen itäkarjalaisten keskuudessa. Venäjällä tämänkaltaisia toimenpiteitä arveltiin kuitenkin vallankumouksellisiksi ja epälojalisiksi, minkä johdosta liiton toimintaa jarrutettiin vuoteen 1917 saakka. (Nygård 1978: 43–45)

Edellä sanotusta ilmenee, että 1800-luvun loppupuolella heimoaatteen harrastajat siirtyivät romanttisesta haaveilemisesta konkreettisiin toimenpiteisiin oman haaveensa Suur-Suomen toteutumisen hyväksi. Venäläistämishukkaa silmässä pitäen alettiin korostaa suomenkielisen valistuksen ja propagandan tärkeyttä Itä-Karjalan kysymyksessä. Toivottiin, että tällä tavoin olisi Itä-Karjala henkisesti valloitettu ja itäkarjalaiset liitetyt suomalaisen kulttuurimaailmaan. Tässä yhteydessä toivottiin myös, että tällä tavoin Suomi voi saada ne rajansa, josta Ahlqvist puhuu ”Suomen vallassa”, kun kerran tulee Euroopassa aika, jolloin kansallisuus määrää rajat (Sihvo 2003: 189). Tähän viittaa mm. Vienan Karjalaisten Liiton ”epävirallisiin” päämääriin kuuluva Itä-Karjalan liittäminen Suomeen, josta puhuttiin Tampereella 26.1.1907 pidetyssä vuosikokouksessa (Nygård 1978: 42)

Itä-Karjalan kysymyksen politisointi

Itä-Karjalan kysymyksen politisointi liittyy ennen kaikkia Suomen sisäpoliittisten tilanteen muuttumiseen. Teoksessaan ”Nationalismi ja vallankumous” Jussila on osoittanut, että suomalaisen nationalismin nousu alkoi 1860–1880 luvulla, jolloin suomalaisten ”erillisoikeuksien kehittämismahdollisuudet tyrehtyivät ja mahdollisuus niiden kaventamiseen nousi selvästi näköpiiriin” (Jussila 1979: 18). Venäjän yhdenmukaistamispolitiikka synnytti vastarinnan suomalaisten keskuudessa, minkä vuoksi myös Itä-Karjalan kysymyksessä tapahtui asteittainen siirtyminen ”sivistykselliseltä ja kansalliselta linjalta poliittiselle linjalle” (Jääskeläinen 1961: 55).

Venäjältä tulevaan uhkaan kiinnitettiin huomiota kuitenkin jo 1850-luvulla, jolloin esimerkiksi Emil v. Qvanten kirjoitti Venäjän ekspansiopyrkimyksistä. Niinpä hän viittasi kreikkalaiskatolisen uskon etenemiseen ja venäläisten pyrkimyksiin vahvistumaan venäjän kielen asemaa Suomessa Moskovan stipendiaattien avulla (Sihvo 2003: 127). Oman kansallisen kulttuurinsa säilyttämiseksi Suomen oli irrottautuva Venäjältä ja liityttävä Ruotsiin, jonka kanssa suomalaisilla oli paljon yhteistä. Turvatakseen oman olemassaolonsa itää vastaan Suomen oli liitettävä itseensä myös Itä-Karjala, mikä antaisi Suomelle puolustuksen kannalta oivallisen itärajan (Sihvo 2003: 128; Jääskeläinen 1961: 44–45). Siinä yhteydessä v. Qvanten totesi, että ”tällainen rajan järjestely yhdistäisi lopultakin paloittelun Suomen heimon vihdoin kokonaisuudeksi”. Silloin myös itäkarjalaiset, ”jotka vaikeivät nimeltään, kuitenkin hengeltään ovat aitoja suomalaisia, joiden keskuudessa on noudettu suurin osa Kalevalaa, yhdistettäisiin veljiinsä varsinaisessa Suomessa” (v. Qvanten. Sihvo 2003: 128). Tästä näkyy mm. se, että vaikka v. Qvanten puhuikin Itä-Karjalan liittämisestä Suomeen, hänen kiinnostuksensa oli puhtaasti poliittisstrategista, siinä ei ole jälkiäkään 1820–1840-lukujen Kalevala-romantiikasta.

Määrävä osuus Itä-Karjalan kysymyksen politisoimisessa kuuluu A. V. Ervastille. Vaikkei hän ”missään esittänyt suoranaisia valtiollisia vaatimuksia Itä-Karjalan Suomeen liittämiseksi” puhuessaan vaan suomalaisten ja itäkarjalaisten yhteenkuuluvaisuudesta, oli hänen varmuutensa Suomen itäisen rajan merkityksettömyydestä huomattavasti

vaikuttanut Itä-Karjalan kysymyksen kehitykseen. Ervastian ohjelmassa ei ollut enää Karjalan ihannointia, jota siihen saakka lähes kaikki heimoharrastajat olivat osoittaneet. Sihvon mukaan Ervasti oli rationaalinen talous-sosiaalipoliitikko, joka kykeni arvioimaan Itä-Karjalan oloja realistiselta kannalta. Ervastian käsityksen mukaan itäkarjalaiset ovat osa Suomen kansaa, vaikka elämä Venäjän valtikan alla olikin lyönyt leimansa heidän kieleensä ja kulttuurinsa. Itäkarjalaisten palauttamiseksi suomalaiseen kulttuuripiiriin suomalaisten oli annettava heille kaikki apu. Jos itäkarjalaiset säilyttävät kansallisuutensa, säilyy Suomikin. Itäkarjalaisten palautua suomalaiseen kulttuuripiiriin voidaan toivoa, että ”Sitten kerran maailmassa taas koittaisi aika jolloin suomalaisella isänmaalla olisi samat laajat rajat kuin sillä muinoin oli, ennen kuin lännestä Ruotsi, idästä Venäjä sen lohkaisivat kahdeksi kappaleeksi. Veren ääni ei silloin enää puhuisi käsittämätöntä kieltä, vaan sydänten sykintään lännen puolella Maanselkää vastaisi sama sykkiminen toiselta puolen. Me emme enää karjalaisten silmissä olisi ruotsalaisia eivätkä he meidän silmissämme venäläisiä. Sama Suomenmaa sulkisi syliinsä molemmat” (Ervasti. Sihvo 2003: 199). Ervastian merkitys Suur-Suomen aatteen kehityksessä on H: Sihvon sanojen mukaan ”käänteen tekävä”. Juuri Ervastista varsinaisesti alkoi ideologinen vaihe heimokansallisessa harrastuksessa – vaihe, jolloin Itä-Karjalan kysymys oli saanut valtiollis-poliittista väriä (Sihvo 2003: 189–203)

Itä-Karjalan kysymyksen todellisesta politisoinnista voidaan puhua kuitenkin vasta 1900-luvusta lähtien. Juuri silloin alkoi aktiivinen ortodoksistamis- ja venäläistämispoliitikko Itä-Karjalassa, mikä herätti huolestusta heimokansallisissa piireissä (Nygård 1978: 39–40). Yhä enemmän alettiin puhua itäkarjalaisten puolustamisesta poliittisten keinojen avulla. Näin esimerkiksi Suomen aktiivinen vastustuspuolue alkoi Pariisissa vuonna 1904 pidetyn Venäjän vastusryhmien kokouksen päätösten mukaisesti puolustaa itäkarjalaisten etuja Venäjän sortoa vastaan (Jääskeläinen 1961: 55).

Myös Suomi joutui Venäjän reunamaiden yhdistämishjelmaan. Sekä Suomeen, että Itä-Karjalaan kohdistuneet sorto- ja venäläistämistoimenpiteet saivat suomalaisia muodostamaan aktiivista vastarintaa. Yhä selvemmin alkoi ilmetä ajatus Suomen itsenäisyydestä. Siinä yhteydessä alettiin pohtia niitä valtiollisia edellytyksiä, joilla saavutettu itsenäisyys olisi turvattava. Mauno Jääskeläisen sanojen mukaan ”sortovuodet

ja maailmansota ankarine tosiasioineen olivat pyyhkäisseet pois kaikki illuusioiden ihmiskunnan rauhallisesta kehityksestä humanisuutta ja pienten kansain turvallisuutta kohti” (Jääskeläinen 1961: 57). Sen sijaan suomalaisten tietoisuuteen alkoi vähitellen lujittua ”voiman periaatteelle perustuva katsomustapa”, jonka mukaan valtion oli muodostettava maantieteellisesti, kansallisesti, taloudellisesti ja strategisesti luja kokonaisuus kyetäkseen puolustamaan olemassaoloaan. Tajuttiin, että Suomi saattoi täyttää nämä edellytyksiä vain Itä-Karjalan ja Kuolan niemimaan liittyttyä siihen. Tämänkaltaisen rajojen järjestely olisi lujittanut Suomen valtiota strategisesti (puolustuksen kannalta oivallinen idänraja) ja taloudellisesti (kauppapoliittiset edut, jotka tarjoa Jäämeren ja Itämeren välillä sijaitseva asema). Siinä yhteydessä korostettiin myös Suomen ja Itä-Karjalan kansallista ja maantieteellistä yhteenkuuluvaisuutta. (Jääskeläinen 1961: 57–58).

Tämänkaltaisen käsityksen yhtenä ilmauksena oli mm. vuonna 1917 ilmestynyt H. Stenbergin kirja *Ostkarelien im Verhältnis zu Russland und zu Finland*, jossa esiteltäessä alueen kansaa, historiaa, luontoa ja taloudellisia olosuhteita kuvataan Itä-Karjalan Suomeen liittämisen syitä. Liitämissuunnitelmaa käsiteltiin muissakin artikkeleissa ja kirjoissa. Kirjoitettiin esimerkiksi, että Itä-Karjalan luonnonrikkaudet – mm. äärettömät metsät, rikkaat malmiesiintymät ja oivalliset kalastusmahdollisuudet – ovat niin arvokkaita, että Suomen ja Itä-Karjalan yhteenliittyminen olisi tuonut huomattavia taloudellisia etuja Suomen valtiolle. Sen lisäksi itärajan siirtyminen linjalle Vienan meri – Äänisjärvi olisi lujittanut Suomen strategista asemaa, sillä uusi rajojen järjestely olisi entistä paljon edullisempi puolustuksen kannalta. Käsiteltiin myös itäkarjalaisten olosuhteita ja väiteltiin, että vain Suomen yhteydessä heidän sivistyksellinen ja taloudellinen kehityksensä on mahdollista. (Jääskeläinen 1961: 59–60).

Tämänkaltaisia aatteita esitettiin myös Suomussalmen kokouksessa, jolloin Suomen itsenäisyyden ehdotuksen ohella käsiteltiin myös rajantakaisten karjalaisten liittämistä Suomeen. Puhuttiin siitä, että vain Suomeen liitettynä itäkarjalaiset saivat parannusta ”siihen kurjaan tilaan,” jossa he elivät Venäjän valtikan alla: ”Meidän suomalaisten veljien on päästävä vapaasti auttamaan, tukemaan ja nostamaan heitä. He kuuluvat juuri meille, he ovat lihaa meidän lihastamme ja verta meidän verestämme. Mutta me emme näe muuta keinoa voidaksemme täysin turvautusti ja vapain käsin auttaa ja nostaa

rajantakaisia karjalaisia kuin siten, että heidän asumansa maa tulee liitetyksi itsenäiseen Suomeen”. Kokouksessa päätettiin kääntyä eduskunnan puoleen pyynnöllä, että se ”ryhtyisi neuvottelemaan Venäjän väliaikaisen hallituksen kanssa” Suomen itsenäisyyden julistamisesta ja Itä-Karjalan Suomeen liittämistä. Suomen eduskunnassa asia arvioitiin kuitenkin liian arkaluonteiseksi, että olisi mahdollista sitä julkisesti käsitellä. Sen lisäksi eduskunnassa epäroitiin, ”oliko yleensä viisasta” ajaa Itä-Karjalan kysymystä yhdessä Suomen itsenäisyyskysymyksen kanssa. Mauno Jääskeläinen huomatti kuitenkin, että siitä huolimatta, ettei suomussalmelaisten ehdotus johtanut käytännöllisiin tuloksiin, ”oli se epäilemättä omiaan rohkaisemaan tämänsuuntaisia suunnitelmia, koska kerran myös kansan keskuudessa näytti piilevän samoja ajatuksia” (Jääskeläinen 1961: 63–64).

Yhteenvedoksi voidaan sanoa, että Venäjän viranomaisten 1800-luvun loppupuolella aloittaman venäläistämisen ja sortopolitiikan seurauksena oli aktiivisen vastarinnan muodostuminen Suomessa, mikä toi mukanaan myös Itä-Karjalan kysymyksen politisointia. Suomalaisten aktivistien piirissä syntyneen ajatustavan mukaan, oman kansallisen olemassaolonsa turvatakseen Suomen oli irrottauduttava Venäjästä ja liitettävä itseensä myös Itä-Karjala. Vaikka Suomessa vallitsevat olosuhteet eivät olleet otolliset Itä-Karjalan kysymyksen vapaalle keskustelulle, vuosisadan vaiheessa tapahtui Itä-Karjalan koskevien mielipiteiden muovautuminen radikaaliseen suuntaan ”lehtolehtisten, jääkärien, aktivistien ja muiden Itä-Karjalan kysymystä harrastajien” toiminnan välityksellä (Nygård 1978: 50–51). Tällä tavoin Itä-Karjalasta muodostui vuoteen 1917 mennessä Suomen ”irredanta”. Aluetta alettiin käsitellä Suomen maan erottamattomana osana:

Häme, Karjala, Vienan rannat ja maa,
yks' suuri on Suomen valta.
Sen aatetta ei väkivoimat saa
pois Pohjolan taivaan alta.

(Heikki Nurmio. *Jääkärien marssi*)

Taistelu Suur-Suomen puolesta

Suomen heimopolitiikka vuodesta 1917 Tarton rauhan asti

Itsenäisen Suomen historia alkaa 6.12.1917, jolloin eduskunta vahvisti P.H. Svinhufvudin antaman julistuksen Suomen itsenäisyydestä (Rasila 1996: 148). Tähän aikaan oli ajatus Itä-Karjalan ja Suomen yhteenkuuluvaisuudesta jo lujittunut suomalaisten tietoisuuteen, mikä luonnollisesti vaikutti Suomen hallituksen asenteeseen Itä-Karjalan kysymyksessä. Se seikka, että Saksan ja Englannin, kahden Suomen ulkomaanedustuksen kannalta tärkeimpiin edustuksiin joutuivat suursuomalaisuuden aktiivisiin puolustajiin kuuluneet Edv. Hjelt, R. Erich, S. Sario ja R. Holsti, vaikutti siihen, että Itä-Karjalan kysymys siirtyi itsenäisen Suomen viralliseen ulkopoliittikkaan (Jääskeläinen 1961: 66). Itsenäisyyden ensimmäisinä vuosina Suomen hallituksen suhtautuminen Itä-Karjalan kysymykseen oli kuitenkin epäselvä. Syynä oli itse Itä-Karjalassa alkanut alueen autonomiaan pyrkinyt kansallinen liike, joka suurimmaksi osaksi oli virallisen Suomen hallinnan ulkopuolella (Nygård 1978: 51).

Vähitellen suursuomalaiset mielipiteet kuitenkin vahvistuivat. Suomessa alettiin avoimesti suunnitella Itä-Karjalan liittämistä Suomeen sotilaallisin keinoin. Markku Kangaspuron mukaan syynä siihen oli nuoren valtion sisäpoliittinen tilanne. Vuonna 1918 alkanut kansalaissota jakoi kansan kahtia, punaiseen työväestöön ja valkoiseen talonpoikaistoon. Kangaspuron käsityksen mukaan kansalaissodan aiheuttama valkoisten ja punaisten vastavuoroinen viha vaikeutti kansakuntaa yhdistävän, luokkarajat ylittävän identiteetin rakentamista. Tämä kohdisti suomalaisten aktivistien huomion rajantakaiseen Karjalaan, josta jo autonomian aikana muodostui suomalaiseen kansalliseen identiteettiin liittyvä symboli. Kansallisromanttikojen 1800-luvulla luoma kuvaus Karjalasta kalevalaisen kansankulttuurin ja miljöön viimeisenä pesäpaikkana teki sen puolustamisen venäläistämistä vastaan elintärkeäksi tehtäväksi. Valkoisen Suomen karelianismille perustuva heimopolitiikka edellytti suomalaisten yhteenliittymistä rajatakaisten heimosukulaisten ja muinaisen kansankulttuurin puolustamisessa (Kangaspuro 2000: 69).

Nevakiven mukaan suursuomalaisen mielipiteiden vahvistuminen on parhaiten selittävässä Suomen kansalaissodan siirtämisestä idänrajan toiselle puolelle. Hänen

mukaansa heimoaate sellaisenaan ei pysty selittämään sitä seikka, että valkoiset suomalaiset ryhtyivät Itä-Karjalan valloitukseen jo silloin, kun osa Suomea oli vielä punaisilla. Niin arkaluonteisen yrityksen syynä Nevakivi pitää valkoisten suomalaisten liioiteltua kuvaa Venäjän puolelle paenneiden punaisten vastahyökkäyssuunnitelmista (Nevakivi 1970: 31–32). Myös Kangaspuro kirjoittaa siitä, että suomalaisten retkikuntapolitiikka merkitsi lähinnä suomalaisen kansalaissodan jatkoa rajan toisella puolella (Kangaspuro 2000:73)

Suomen tavoitteena olevan Vienen ja ilmeisesti koko Itä-Karjalan valloitus julistettiin maailmalle Suomen valkoisen armeijan ylipäällikön kenraalin Mannerheimin Antreassa 23.2.1918 antamassa päiväkäskyssä. ”Me tunnemme hänen (Leninin) lupauksiensa arvon ja olemme kyllin vahvat vapauttamme ylläpitämään ja puolustamaan veljiämme Vienen Karjalassa. Meidän ei tarvitse ottaa armolahjana sitä maata, joka jo veren siteillä kuuluu meille, ja minä vannon sen talonpoikaisarmeijan nimessä, jonka ylipäällikkönä minulla on kunnia olla, etten pane miekkaani tuppeen ennen kuin laillinen järjestys valitsee maassa, ennen kuin kaikki linnoitukset ovat meidän kesissämme, ennen kuin viimeinen Leninin soturi ja huligaani on karkotettu niin hyvin Suomesta kuin Vienen Karjalastakin.” (Mannerheim. Kansakunnan... 1985: 108). Päivänkäskyn viimeiset sanat olivat seuraavat: ”Me luomme nyt mahtavan suuren Suomen” (Mannerheim. Vahtola 1988: 30).

Tunnustaen, että päiväkäskyssä oli esitetty ajatus Suur-Suomen luomisesta, Vahtola on kuitenkin osoittanut, että Mannerheimin sanojen päätarkoitus oli suomalaisten huolenpitoa osoittamalla rohkaista itäkarjalaisia heidän taistelussaan neuvostovaltaa vastaan. Vahtolan mukaan vuonna 1918 ”Mannerheim ei missään tapauksessa ollut kovin innostunut rajantakaisen Karjalan valtaamisesta” (Vahtola 1988: 29–30). Myös Kangaspuro kirjoittaa siitä, että Tampereen valtauksen jälkeen Mannerheim oli selittänyt Saksan lähettiläälle, ettei hän päiväkäskyssään tarkoittanut Itä-Karjalan miehittämistä. Kangaspuro lisää kuitenkin, että ”saksalaisille antamastaan selityksestä huolimatta päiväkäsky vastasi Mannerheimin ja päämajan suunnitelmia”, joiden mukaan suomalaisten oli valloitettava paitsi Itä-Karjala myös Pietari. Suomen alueenlaajentamispyrkimykset julistettiin maailmalle myös Saksan lehdistön välityksellä, kun Svinhufvud esitteli haastattelussaan suunnitelmansa Itä-Karjalan ja Kuolan

niemimaan Suomeen liittämistä (Kangaspuro 2000: 67).

Mannerheimin päiväkäsky innosti heimoaatteen ystäviä. Vuoden 1918 alussa Suur-Suomen ideaalin kannattajat alkoivat järjestää retkikuntia saadakseen Itä-Karjalan asukkaat liittymään Suomeen. (Nygård 1978: 56–57). Niinpä vuoden 1918 maaliskuussa C. W. Malmin retkikunta hyökkäsi Itä-Karjalaan. Suomessa toivottiin vienankarjalaisten apua, jotka suomalaisten suunnitelman mukaan liittyisivät Malmin joukkoihin. Yhtenäistä retkikuntaa tukevaa rintamaa ei Itä-Karjalassa kuitenkaan saatu syntymään. Vuoden 1918 alkaessa Itä-Karjalassa kaivattiin itsenäisyyttä tai autonomia, sen vuoksi suomalaisten alueenlaajennuspyrkimykset eivät saaneet kannatusta itäkarjalaisten piirissä (Vahtola 1988: 108–111) . Kaikkien lisäksi Malmin joukkojen harjoittama terrori oli herättänyt pahennusta siviiliväestössä (Nevakivi 1970: 104). Vahtola on osoittanut, ettei Venäjän pelko itäkarjalaisten piirissä ollut niin suuri, kun Suomessa luultiin. Bolševikkihallinto ei ollut maaliskuussa 1918 vielä levinnyt Viaan. Sen johdosta itäkarjalaisia huolestutti ainoastaan se, ettei ”Suomessa käytävä sota tempasi heitä mukaansa” (Vahtola 1988: 46). Sen lisäksi Venäjän jakamattomuudesta tiukasti kiinni pitäneitä valkoisia venäläisiä tukenut Britannia vastusti Suomen Karjalaa koskevia vaatimuksia ja varoitti Suomea vuoden 1918 huhtikuussa, että Malmin retkikunnasta seuraisi Ententen sodanjulistus. Suomi kääntyi Saksan puoleen, mutta Brest-Litovskissa 1918 maaliskuussa Saksan ja Neuvosto-Venäjän välillä solmittu rauhansopimus teki tyhjäksi suomalaisten toiveet Saksan tuesta (Kangaspuro 2000: 67–68). Vuoden 1918 syksyllä C. W. Malmin joukot vetäytyivät Karjalasta. Vain Repola jäi suomalaisten haltuun (Nygård 1978: 58).

Kansalaissodan päätyttyä Suomi hyväksyi neuvostohallituksen ehdotuksen rauhanneuvottelujen aloittamisesta. Vaikka suomen hallituksen suunnitelmissa oli sotilasliiton solmiminen Saksan kanssa, suomalaiset ymmärsivät, että tämänlaisesta sotilasliitosta olisi seurannut Ententen sodanjulistus. Sen vuoksi ajateltiin, että oli pyrittävä ratkaisemaan Itä-Karjalan kysymys rauhanomaisin keinoin. Sotilasliitto oli hallituksen mielestä solmittava vasta sitten, kun kaikki mahdollisuudet Itä-Karjalan kysymyksen ratkaisemiseen neuvottelupöydän ääressä olisi käytetty (Holodkovskij 1975: 47–48; Jääskeläinen 1961: 158–159).

Suomen hallituksessa ymmärrettiin hyvin, että suotuisa ratkaisu Itä-Karjalan

kysymyksessä oli saavutettavissa vaan suurvaltojen tuella. Sen vuoksi suomalaiset kohdistivat huomionsa Saksaan, joka solmi rauhansopimuksen Neuvosto-Venäjän kanssa vuoden 1918 maaliskuussa. (Jääskeläinen 1916: 158).

Saksan toimiessa välittäjänä suomalaiset ja venäläiset tapasivat toisensa neuvottelupöydän ääressä Berliinissä vuoden 1918 elokuussa. Osapuolten näkemykset rauhansopimuksen ehdoista olivat kuitenkin hyvin kaukana toisistaan. Suomen vaatimuksiin kuuluivat Petsamo ja Kuolan niemimaa. Yksi keskeinen kiistakysymys oli myös Itä-Karjalan kohtalo. Suomalaisten mielestä raja Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä jakoi suomalaisen väestön kahtia. Kansallisen valtion muodostaminen olisi ollut edullista kummallekin osalle väestöä. Niinpä Itä-Karjalan liittäminen Suomeen oli elintärkeää Suomen valtion olemassaoloa turvaamiseksi: ”Näiden toivomusten (Suomen vastaisen valtiollisen, taloudellisen ja sivistyksellisen turvaaminen) toteuttaminen edellyttää, että riippumaton Suomi saa luonnolliset valtiolliset rajat myöskin pohjoisessa ja idässä ja että tähänastisen rajan toisella puolella asuva suomalaisheimoinen väestö sen puolelta usein julkituotujen mielenilmausten mukaisesti saa liittää kohtalonsa Suomeen sekä yhdessä sen kanssa turvata suomalaisen rodun vastainen kehitys” (Jääskeläinen 1961: 161–162). Perustuksenaan suomalaiset korostivat myös alueen strategista merkitystä Suomelle. Heidän mielestään idänrajan siirtyminen linjalle Laatokka-Äänisjärvi-Vienanmeri vahvistaisi valtion strategista asemaa, koska tällä tavoin Suomi olisi saanut lyhyemmän maarajan Venäjän vastaan (Holodkovskij 1975: 49; Jääskeläinen 1961: 163). Itäkarjalaisille liittyminen Suomeen olisi edullista sen takia, että luonnollinen yhteys enemmän kehittyneeseen heimokansaansa kiihottaisi itäkarjalaisten kulttuurista ja taloudellista kehitystä. Suomalaiset korostivat, ettei itäkarjalaisten kansallisuuden säilyttäminen ollut mahdollista Venäjän yhteydessä (Jääskeläinen 1961: 163). Vaikuttava argumentti suomalaisten mielestä oli myös kansojen itsemääräämisoikeus ja itäkarjalaisten tahto liittyä Suomeen. Siinä yhteydessä neuvostoeduskunnan päämies Vorovski muistutti suomalaisille Ahvenanmaasta, jonka itsemääräämisoikeutta Suomi ei halunnut tunnustaa: «Российское правительство, провозглашая принцип самоопределения, может при переговорах с другими государствами придерживаться этого только в том случае, если последнее тоже признает его и готово приводить его в жизнь <...> допустить его одностороннее использование

ради интересов одной стороны Российское правительство не может» (Holodkovskij 1975: 49–50). Sen lisäksi Itä-Karjalan liittäminen Suomeen itsemääräämisoikeuden perusteella olisi venäläisten mielestä luonut vaarallisen ennakkotapauksen, sillä suomensukuisia kansoja asui myös Novgorodin, Tverin ja Nižnij Novgorodin alueilla (Kilin 1999: 30). Venäläiset ilmoittivat, että myös väite itäkarjalaisten halusta liittyä Suomeen oli epätarkka. Vaikka separatistisia mielipiteitä itäkarjalaisten keskuudessa olikin esiintynyt, ei ollut totuudenmukaista väittää, että he olivat hyväksyneet suomalaisten suunnitelmat Itä-Karjalan liittämisestä Suomeen. Ajateltiin, että koko Itä-Karjalan väestöä edustavan kannanilmaisun hankkiminen oli jopa mahdotonta, sillä tuolla alueella liikkui liittoutuneiden joukkoja (Kansakunnan... 1985: 109). Nygård on osoittanut, että suomeen liittymistä kannatettiin vaan muutamissa pitäjissä Aunuksen pohjois- ja länsiosissa (esim. Repola ja Porajärvi). Valtaosa itäkarjalaisia suhtautui suomalaisten suunnitelmiin passiivisesti ja jopa vihamielisesti: jotkut olivat autonomian linjalla, jotkut luottivat ”suuren Venäjään olivatpa olot millaisia tahansa” (Nygård 1980: 41; 43–48). Neuvosto-Venäjän edustajat tiesivät melko hyvin karjalaisten suhtautumisesta Suomeen ja suomalaisiin. He ilmoittivat, ettei neuvostohallituksen reunakansoille luvattua itsemääräämisperiaatetta ole mahdollista soveltaa pieniin kansanosiin. Kun valtaosa karjalaisia ei tukenut irtautumista Venäjältä, Karjalan liittymisestä Suomeen ei voinut olla puhettakaan (Kansankunnan... 1985: 109; Jääskeläinen 1961: 162). Kiellon todellisena syynä oli Karjalan strateginen merkitys. Vallankumouksen jälkeen Karjalan läpi kulkenut Muurmannin rautatie jäi Neuvosto-Venäjän ainoaksi reitiksi jäätyttömiin satamiin. Tämä korosti Karjalan strategista merkitystä Neuvosto-Venäjälle. Sen lisäksi Suomen ja Baltian maiden itsenäistyminen sai venäläiset huolestumaan Pietarin turvallisuudesta. (Jääskeläinen 1961: 159; Kangaspuro 2000: 40). Venäläiset ehdottivat aluevaihtoa, jonka mukaan Neuvosto-Venäjä olisi luovuttanut Suomelle Itä-Karjalan osan, jos Suomi suostuisi luovuttamaan Venäjälle Pietarin puolustukselle tärkeitä alueita Karjalan kannakselta. Tämän ehdotuksen hyväksyminen oli kuitenkin Suomelle täysin mahdotonta (Jääskeläinen 1961: 164; (Holodkovskij 1975: 50). Rauhanneuvottelut kaatuivat tuloksettomina. Suomen hallituksen suunnitelmat saada Itä-Karjalan rauhanomaisin keinoin olivat siten ajautuneet karille (Kansakunnan... 1985: 109; Jääskeläinen 1961: 168).

Saksan romahtamisen jälkeen Suomen piti sopeuttaa sisä- ja ulkopoliittikkansa liittoutuneiden linjalle, sillä Englanti ja Yhdysvallat saattoivat muuten kieltäytyä tunnustamasta Suomen itsenäisyyttä. Mauno Jääskeläisen mukaan ”ulkopoliitiikan suunnan vaihdos heijastui Suomen valtiopäämiehen vaihdoksessa”. Niinpä saksalaisystävällisen Svinhufvudin sijalle tuli nyt Entente-maihin suuntautunut ja saksalaisten sotilaallista vaikutusvaltaa vastustanut Mannerheim. Sisäpoliittisen tilanteen muutos heijastui myös Itä-Karjalan kysymyksessä. Vaikka Mannerheim oli ”miekantuppipäiväkäsytään” luvannut vapauttaa Itä-Karjalan, hän ei kuitenkaan kuulunut Suur-Suomen ajatuksen periaatteellisten kannattajien joukkoon. Hänen mielestään Itä-Karjalan kysymyksen lopullinen ratkaisu oli jätettävä Entente-valtioille. (Jääskeläinen 1961: 180–185).

Hallituksen politiikan muutoksesta huolimatta heimokansallinen innostus jatkui myös vuonna 1919. Tätä innostusta oli epäilemättä omiaan nostaman Viron vapaussota bolševikkeja vastaan. Mauno Jääskeläisen sanojen mukaan Suomessa ”pidettiin kansallisena velvollisuutena auttaa heimoveljiä taistelussa niitä samoja voimia vastaan, joista Suomi itse edellisenä vuosina oli perinyt voiton” (Jääskeläinen 1961: 206). Tämänlainen ajatustapa ilmeni mm. V. A. Koskenniemen uudenvuodenpäivänä 1919 kirjoittamassa runossa ”Viron puolesta”:

Oi Suomi, Suomi, nuori vapautesi,
Sua eikö valvottaisi se nousemaan,
kun saapuu viesti sinun rannoillesi:
 käy kuolon uhka yli Eesti maan.
Kun itse loit sa sorrion maasta pois,
 Sun eikö veljes hätä omas ois?
Te vapaat miehet, säilät seinillänne
Viel’ eivät ruostumahan jäädä saa!
Mit’ oisi meille vuosi vapautemme,
 Jos veljelle se uhkais kuolemaa?
 Mit’ oisi mulle valkeudessa tie,
 Jos veljen askel pimeyteen vie?”

(Koskenniemi. Kansakunnan... 1985 : 110)

Kun Viroon lähteneet suomalaiset osallistuivat menestyksellisesti taisteluihin, suomen lehdistössä alettiin esittää käsityksiä, joiden mukaan taistelua oli jatkettava Vianan ja Aunuksen Karjalassa. Niinpä Eero Erola kirjoitti vuonna 1919:

”Tämä määrämme on: Suomi suuri ja yksi,
Nevan virralta Lappihin asti,
Auran rannalta Ääniksen, Ruijan taa,
Koko Suomen heimon se kaunis maa,
Jota taatot jo hurmehin kasti”
(Erola. Jääskeläinen 1961: 207)

Mauno Jääskeläisen mukaan oman panoksensa heimokansallisen innostuksen nousuun tekivät ne sotaisia muistelmia sisältävät ja Suur-Suomen ideaaliin liittyvät kirjoitukset, jotka ilmestyivät suomalaisissa lehdissä kansalaissodan jälkisaatona. Niiden joukkoon kuuluivat K. Vilkun ”Kun kansa nousee”, J. Karan ”Jääkärien muistelmia”, H. Nurmion ”Jääkärien päiväkirja”, S. Ivalon ”Taitelun jälkeen”, I. Kiannon ”Suomi suureksi, Viena vapaaksi” ja useat muut. Heimokansalliseen romantiikkaan liittyvien kirjoitusten rinnalla sanomalehdissä ilmestyi myös realistisempia keskusteluja niistä eduista, joita voisi Itä-Karjalan liittäminen Suomelle antaa. Niinpä kiinnittäen huomiota Aunuksen maaviljelysoloihin kirjoitettiin, että Itä-Karjalan liittämisellä olisi voitu parantaa Suomen omavaraisuutta. Ajateltiin myös, että alueen laajentaminen olisi ollut hyödyllistä Suomen liikenneolojen kehitykselle, koska tällä tavoin Suomi olisi saanut pääsyn Jäämerelle, Vianamerelle ja Äänisjärvelle. (Jääskeläinen 1961: 207). Kirjoitettiin myös siitä, miten vaikeata elämä oli karjalaisilla bolševikkien vallanalaisuudessa kiinnittäen huomiota itäkarjalaisten surkeaan taloudelliseen tilaan ja Itä-Karjalassa tapahtuviin väkivallantöihin. Erityistä huomiota kiinnitettiin karjalaisten haluun liittyä Suomeen ja heidän toivoonsa suomalaisten veljiensä avusta (Jääskeläinen 1961: 206).

Mauno Jääskeläinen on kuitenkin osoittanut, että Aunusta ja Vianan Karjalaa koskevat uutiset saattoivat olla peräisin yhdestä lähteestä, sillä ne kaikki olivat hyvin samanlaisia ja antoivat yksipuolisen kuvan Itä-Karjalan tapahtumista. Jääskeläisen mukaan ne saattoivat olla muokkaamia ns. Karjalan komitean taholta, jonka ohjelmaan kuului voimakas propaganda Suur-Suomen hyväksi. Niinpä kirjoitettaessa paljon

itäkarjalaisten halusta liittyä Suomeen, jätettiin ilman huomiota karjalaisten autonomian- ja itsenäisyyspyrkimykset. Näin esimerkiksi suomalaisissa sanomalehdissä ei ollut puhuttakaan Kemin kokouksesta, jossa päätettiin Itä-Karjalan itsenäisyydestä (Jääskeläinen 1961: 208).

Toivo Nygård on osoittanut, että yksipuolisuudesta huolimatta kirjoituksilla oli suuri ”mieltä nostattava vaikutus”. Näin hänen sanojensa mukaan ”poliittinen kenttä näytti avaavan näkymän mahtavasta Suur-Suomesta” (Nygård 1978: 64–65).

Suomen hallituksen suhtautumista Itä-Karjalan kysymykseen selitti Suomen asiantuntijaksi Pariisin rauhankonferenssiin valittu Iivo Härkönen, joka yhdessä haastattelussaan sanoi, että hallituksen suunnitelmiin kuuluu Itä-Karjalan kysymyksen nostaminen Pariisin rauhanneuvotteluissa. Jos käy ilmi, ettei liittoutuneiden tukea ole saatavissa, Itä-Karjala olisi puhdistettava punaisista suomalaisten joukkojen voimin. Sen jälkeen olisi muokattava itäkarjalaisten mielipidettä alueen kohtalosta. Härkösen mukaan, halu liittyä Suomeen oli hyvin yleistä itäkarjalaisten keskuudessa (Jääskeläinen 1961: 208)

Näin vuonna 1919 alettiin ns. Aunuksen retken suunnittelu, jonka tarkoituksena oli Itä-Karjalan valtaus. Oli muodostettu ns. Aunuksen toimikunta, jonka nimi pian muutettiin Karjalan komiteaksi. Komiteassa pidettiin tärkeäksi luoda retkestä sellainen kuva, jonka mukaan retki olisi itäkarjalaisten oma aloite. Sen vuoksi komitean suunnitelmiin kuului Aunuksen hallituksen muodostaminen, joka koostuisi itäkarjalaisista, mutta jonka takana toimisivat suomalaiset. Suunnitelman mukaan Aunuksen hallituksen piti julistaa Itä-Karjala itsenäiseksi ja aloittaa neuvottelut liittoutuneiden kanssa Itä-Karjalan liittämistä Suomeen (Jääskeläinen 1961: 210). Markku Kangaspuron mukaan suomalaiset aktivistit uskoivat, että Aunuksen, Petroskoin ja Lotinapellon valtaus olisi asettanut liittoutuneet ja valkoiset venäläiset ”tapahtuneen tosiasian eteen” ja pakottanut heidät hyväksymään Itä-Karjalan Suomeen liittämisen de facto (Kangaspuro 2000: 72). Siinä yhteydessä puhuttiin myös Pietarin valtauksesta, mikä Mannerheimin ja pääesikunnan laskelmien mukaan olisi pakottanut valkovenäläiset tunnustamaan Suomen itsenäisyyden ja Itä-Karjalan liittämisen Suomeen (Jääskeläinen 1961: 212; Kangaspuro 2000: 71–72). Markku Kangaspuron sanojen mukaan ”Pietarista

tulisi Suomen valtti bolševikkien kukistumisen jälkeisissä neuvotteluissa” (Kangaspuro 2000: 73)

Suomen hallituksessa käsiteltiin Aunuksen retken yhteydessä kahta ohjelmaa. Ns. ”suurempi” ohjelma edellytti rynnistystä Syvärille ja koko Itä-Karjalan liittämistä Suomeen. Sen toteuttaminen olisi kuitenkin merkinnyt sotaa Venäjän vastaan, minkä vuoksi hallituksessa pidettiin sitä sopimattomana. 3.4.1919 Suomen hallitus hyväksyi ns. ”pienemmän ohjelman”, jonka tavoitteena oli Aunuksen valtaus vapaaehtoisin joukoin (Kilin 1999: 34; Jääskeläinen 1961: 213–214). Sen lisäksi Suomen hallitus joutui toukokuun alussa julistamaan, ettei retkikunnan päämääränä ollut Aunuksen valtaus, vaan ainoastaan alueen puhdistaminen bolševikkien joukoista, sillä liittoutuneet, jotka tukivat Venäjän jakamattomuudesta kiinni pitäneitä valkovenäläisiä, vastustivat Suomen laajentamista koskevia suunnitelmia (Churchill 1970: 118; Jääskeläinen 226–228). Mauno Jääskeläinen on kuitenkin osoittanut, että julistuksesta huolimatta Suomen hallituksessa jatkettiin valmisteluja Aunuksen Suomeen liittämiseksi (Jääskeläinen 1961: 232).

Suomalaisten Aunuksen retki alkoi 20–21. huhtikuuta 1919 jääkärikapteeni Sihvosen, jääkärimajuri Talvelan ja jääkärikapteeni Maskulan vapaaehtoisjoukkojen tunkeuduttua Itä-Karjalaan (Jääskeläinen 1961: 219). Vaikka Suomen hallitus ei virallisesti tunnustanut retkeä, antoi se oman tukensa retkeläisille (Churchill 1970: 116; Kangaspuro 2000: 73). Aluksi suomalaisilla olikin menestystä: 24. 4 he valloittivat Aunuksen ja etenivät etelämmäksi Lotinapellon suuntaan. (Jääskeläinen 1961: 219; Kilin 1999: 35).

Suomalaisten vallattua Aunuksen muodostuttiin sinne ns. Aunuksen väliaikainen hallitus, johon kuului pelkästään itäkarjalaisia aktivisteja, mutta jonka takana toimi Suomessa luotu Aunuksen hoitokunta. Väliaikaisen hallituksen ohjelmaan kuului mm. kyläkokousten järjestäminen, jossa itäkarjalaisille selostettiin suomalaisten retkikunnan päämääriä. Nimittäin kokouksissa puhuttiin siitä, että ”suomalaiset olivat tulleet aunukselaisten pyynnöstä auttamaan heittä” taistelussaan bolševikkeja vastaan (Jääskeläinen 1961: 221). Väliaikaisen hallituksen toiminta ei tuonut kuitenkaan haluttuja tuloksia. Vaikka osa itäkarjalaisia suhtautui suomalaisiin vapaaehtoisin myötämielisesti ja jotkut jopa liittyivät suomalaisiin joukkoihin, ei itäkarjalaisten keskuudessa saatu

syntymään yhtenäistä tukea suomalaisten suunnitelmille. Niinpä majuri Talvela kirjoitti itäkarjalaisten mielipiteistä mm. seuraavaa: ”Aunuksen kansannousu on mitätön. Kansa katseli meitä valloittajina ihmetellen. Selitimme asiamme, muutamat innostuivat, useimmat sanoivat: Kun käskette, tulemme” (Talvela. Jääskeläinen 1961: 224). Bolševikkeja tukeneet karjalaiset suhtautuivat retkeläisiin jopa vihamielisesti (Churchill 1970: 117). Toivo Nygårdin sanojen mukaan ”suomalaiset eivät kyenneet vaikuttamaan karjalaisiin kyliin vakuuttavasti <...> Suomalaisilta puuttui Karjalan kansan sielun tuntemus” (Nygård 1980: 48).

Vuoden 1919 kesäkuussa bolševikit aloittivat vastahyökkäyksensä Itä-Karjalassa. Suomalaisten vapaaehtoisten sotaonni oli kääntynyt ja heinäkuussa vapaaehtoisten suomalaisjoukkojen siirtyivät Suomen puolelle. Suomen haltuun jäivät ainoastaan Repolan ja Porajärven kunnat. (Jääskeläinen 1961: 220–223; Churchill 1970: 120)

Tarton rauha ja sen seuraukset

Tarton rauhanneuvottelut

Vuodesta 1920 voidaan puhua uudesta vaiheesta Itä-Karjalan kysymyksessä. Nimittäin Suomen oli nyt luovutettava aktiivisesta retkikuntapolitiikasta ja pyrittävä ratkaisemaan kysymys Itä-Karjalan liittämisestä Suomeen rauhanomaisin keinoin (Kilin 1999: 36). Syynä siihen olivat ne muutokset yleispoliittisessa tilanteessa, jotka olivat tapahtuneet 1919 vuoden lopussa ja seuraavan vuoden alussa. Puna-armeijan sotilaalliset menestykset, liittoutuneiden vetäytyminen Venäjältä ja Venäjän sarron lopettaminen Ententen taholta saivat suomalaisia uudelleen arvioimaan omaa ulkopoliittikkaansa. Sen lisäksi myös Englanti ilmoitti vuoden 1920 huhtikuussa Suomelle ja Baltian maille, että heidän on nyt itsenäisesti järjestettävä suhteensa Neuvosto-Venäjän kanssa (Rupasov 2000: 58).

Suomen ja Neuvosto-Venäjän väliset neuvottelut alkoivat Rajajoella 12 huhtikuuta 1920. Alusta alkaen käy ilmi, että osapuolten näkemykset keskeisistä kysymyksistä erosivat jyrkästi toisistaan. Niinpä suomalaiset hylkäsivät Neuvosto-Venäjän vaatimuksen suomalaisten joukkojen vetämisestä Repolasta ja Porajärveltä vedoten näiden pitäjien haluun liittyä Suomeen. Venäläiset puolestaan vastustivat Suomen ehdotusta neutralisoidun demarkaatiolinjan luomisesta Itä-Karjalaan korostaen alueen strategista merkitystä Muurmannin radan puolustukselle. Oli ilmeistä, ettei yhteinen ratkaisu ollut saavutettavissa. Suomalaisten pyrkimys ratkaista Itä-Karjalan kysymystä rauhanomaisin keinoin ei johtanut toivottuun tulokseen (Kilin 1999: 42–43).

Puolan hyökkäys Ukrainaan synnytti kuitenkin uuden tilanteen Suomen ja Neuvosto-Venäjän välisiin suhteisiin. Moskovassa epäiltiin, että puolalaisten hyökkäys oli osa laajempaa interventiosuunnitelmaa, ja pelättiin Suomen liittyvän siihen. Sen vuoksi Neuvosto-Venäjä teki Suomelle ehdotuksen uusien neuvottelujen aloittamisesta jo 11. toukokuuta (Kangaspuro 2000: 75). Suomessa taas Puolan tapahtumat vahvistivat

sosiaalidemokraattien oppositiota, jotka vaativat ”hallitusta määrittelemään kantansa rauhanneuvottelujen suhteen”. Tämä sai Suomen hallituksen hyväksymään Neuvosto-Venäjän tekemän ehdotuksen rauhanneuvottelujen aloittamisesta (Churchill 1970: 179).

Uudet rauhanneuvottelut alkoivat Tartossa 12.6.1920. Kaksi päivää ennen sitä (8.6.) oli perustettu Karjalan Työkansan Kommuuni, karjalaisten autonominen alue Neuvosto-Venäjän piirissä («особая область с ограниченной автономией для карелов на советской почве в пределах Советской Республики» - Tshitsherin) (Kilin 1999: 45–46). Kilin ja Kangaspuro ovat osoittaneet, että kommuunin perustamiseen oli vaikuttanut se seikka, että karjalaisten statuksen selvittäminen ennen Suomen ja Neuvosto-Venäjän välisten rauhanneuvottelujen alkua oli Moskovan näkökulmasta välttämätöntä. Antamalla karjalaisille autonomian neuvostohallitus toivoi rauhoittavansa levotonta reuna-aluetta ja hillitsevänsä suomalaisten vaatimuksia Karjalan Suomeen liittämisestä (Kilin 1999: 39–50; Kangaspuro 2000: 76–82). Kilin on suoraan kirjoittanut siitä, että kommuunin perustaminen oli Neuvosto-Venäjän diplomaattimanööveri: ”решение об образовании КТК было принято незадолго до начала переговоров в Тарту и было ничем иным, как дипломатическим маневром. <...> Непосредственной причиной, заставившей Москву пойти на создание КТК в июне 1920 г., была необходимость подписания мирного договора с Финляндией, что было возможно лишь при условии предоставления Карелии автономии” (Kilin 1999: 49). Voidaan sanoa, että Karjalan kommuunista tuli Neuvosto-Venäjän valtti Tarton rauhanneuvottelussa. Neuvostovenäläisten mukaan itäkarjalaiset olivat saaneet itsehallinnon, ja Itä-Karjalan kysymyksestä tuli nyt Venäjän sisäinen asia. Tällä tavoin Moskovan edustajat hylkäsivät suomalaisten vaatimukset itäkarjalaisten itsemääräämisoikeudesta (Kilin 1999: 46–50).

Ongelmaksi jäi lopulta se, miten karjalaisille myönnetty autonomia määritellään rauhansopimuksessa. Suomalaisten mukaan autonomiasta oli sovittava itse rauhansopimuksessa. Moskovan näkökulmasta tämänlainen ratkaisu oli mahdoton, koska se olisi antanut suomalaisille oikeuden sekaantua Karjalan asioihin. Sen sijaan Neuvosto-Venäjä ehdotti lisättäväksi julistuksen Itä-Karjalan itsehallinnosta neuvottelupöytäkirjaan (Kangaspuro 2000: 83–84). Stacy Churchillin mukaan suomalaiset hyväksyivät venäläisten ehdotuksen, sillä he uskoivat ilmoituksella olevan laillinen sitovuus rauhansopimukseen: ”vaikka yhteys rauhanneuvottelujen pöytäkirjaan merkittyjen Itä-

Karjalan itsehallintoa koskevien ilmoitusten ja rauhansopimuksen välillä oli niin heikko, että se jätti epävarmaksi niiden laillisen sitovuuden neuvostohallitukseen nähden, laajoissa piireissä Suomessa oltiin sitä mieltä, että ne muodostivat olennaisen osan rauhansopimusta” (Churchill 1970: 188–189).

Kiistakysymykseksi jäi kuitenkin Repolan ja Porajärven kuntien asemaa koskeva kysymys. Näiden kuntien asukkaat olivat Suomen suojeluksen alaisia, koska he olivat ilmoittaneet halunsa liittyä Suomeen jo vuosina 1918–1919. Moskovan näkökulmasta taas Repolan ja Porajärven strateginen merkitys Muurmannin radan puolustukselle teki mahdottomaksi alueen liittämisen Suomeen (Kilin 1999: 48). Lopuksi hyväksyttiin aluevaihdos, jonka mukaan suomalaiset luopuivat Repolasta ja Porajärvestä Petsamon hyväksi. Vaikka heimokansalliset piirit koettivat vaikuttaa rauhanneuvottelujen tulokseen ja painostaa Suomen hallitusta pitämään kiinni Repolasta ja Porajärvestä (Holodkovskij 1975: 221–222), Suomen taloudelliset ja strategiset intressit osoittivat tärkeämmäksi. Petsamo merkitsi pääsyä Jäämerelle, mikä Suomen hallitukseen näkökulmasta oli tärkeämpää, kuin heimolaisten avustaminen. Markku Kangaspuron sanojen mukaan ”vapaa pääsy Jäämerelle ja reaalipolitiikka veivät voiton heimoaatteesta ja suur-Suomesta” (Kangaspuro 2000: 112).

Tarton rauhansopimuksen lopullinen versio allekirjoitettiin 14.10.1920. Rauhansopimuksen mukaan Suomi luopui kaikista aluelaajennuspyrkimyksistään Itä-Karjalassa sekä sai korvauksena Petsamon ja vapaan pääsyn Jäämerelle. Neuvottelujen pöytäkirjaan liitettiin myös joukko julkilausumia, jossa Neuvosto-Venäjä antoi ilmoituksen Itä-Karjalan itsehallinnosta (Kilin 1999: 50; Churchill 1970: 183; Tarton rauhansopimus). Rauhansopimuksen allekirjoittaminen merkitsi, että Suomen oli nyt ainakin virallisesti unohdettava Suur-Suomen luominen. Stacy Churchillin sanojen mukaan ”rauhansopimus merkitsi suomalaisille täydellistä luopumista laajennuspyrkimyksistään Itä-Karjalassa ja sanattoman tunnustuksen antamista Itä-Karjalassa valitsevalle neuvostohallintojärjestelmälle” (Churchill 1970: 183).

Karjalan kansannousu

Suur-Suomen kannattajien piirissä Tarton rauhansopimus herätti suurta katkeruutta. Jo vuoden 1920 joulukuussa oli muodostettu ns. ”Karjalan keskushallitus”, jonka tehtävänä nähtiin Karjalan Kommuunin ja Tarton rauhansopimuksen vastainen propaganda. Aktivistit eivät tyytyneet tällaiseen toimintamuotoon ja ryhtyivät suunnittelemaan aseellista kapinaa Karjalan kommuunin alueella. Heidän suunnitelmiinsa kuului myös tuen saaminen Suomen hallitukselta (Kangaspuro 2000: 112). ”Toivotaan”, he sanoivat suunnitelmassa, ”että vapaustaistelu saa aikaan sellaisen muutoksen Suomen sisäpolitiikassa, että se voi ottaa Syvärin rintaman ylläpitääkseen... Allekirjoittaneet luulevat, että jos karjalaisten sotarintama uhkasi murtua, niin voi Suomi puuttua virallisesti apuun” (Churchill 1970: 190–191).

Markku Kangaspuron mukaan aktivistien ”suunnitelma oli epärealistinen” (Kangaspuro 2000: 112). Suomen hallitus ei ollut valmis vaarantamaan vasta solmittua rauhansopimusta Neuvosto-Venäjän kanssa. Se paheksui aktivistien toimintaa ja takavarikoi Repolaan kätketyt aseet. Tämä synnytti suurta pettymystä heimoaateen ystävien piirissä. Repolan nimismies Bobi Siven suoritti itsemurhan protestiksi Suomen hallituksen toimenpiteille ja Repolan ja Porojärven siirrolle Neuvosto-Venäjän valvontaan. Myöhemmin heimoaateen kannattajat tekivät hänestä heimohengen marttyyrin (Kangaspuro 2000: 112). Näin esimerkiksi luoti, jonka hän ampui sydämensä, oli ommeltu Akateemisen Karjala-Seuran lipun nauhaan (Virrankoski 2001, b: 781)

Repolan ja Porajärven kuntien muodollinen siirto Suomelta Venäjälle tapahtui 14.2.1921. Yli kuukauden ajan näiden kuntien asukkaat kieltäytyivät kuitenkin tunnustamasta Tarton rauhansopimusta. Lopuksi Moskova lähetti puna-armeijan joukkoja kuntia miehittämään. Repolan ja Porajärven asettamat miliisit riisuttiin aseista ja vangittiin. Alueelle perustettiin neuvostohallinto (Kangaspuro 2000: 112; Churchill 1970: 191)

Suomen hallitus lähetti Moskovaan nootin, jossa se protestoi Repolan ja Porajärven tapahtumien vastaan. Suomalaisten mielestä Neuvosto-Venäjän toimenpiteet Repolan ja Porajärven kunnissa rikkoivat Tarton rauhansopimuksen niitä kohtia, jossa puhuttiin Itä-

Karjalan autonomiasta. Suomalaiset katsoivat, että ilmoitus Itä-Karjalan itsehallinnosta, joka oli tehty Tarton rauhansopimuksen yhteydessä, oli sopimuksen laillisesti sitova osa. Sen vuoksi ”sitä oli noudatettava samalla tavoin kuin rauhansopimuksen muitakin kohtia”. Moskovan näkökulmasta julistus Itä-Karjalan autonomiasta oli vain informatiivinen ilmoitus, jonka noudattaminen ei ollut pakollista. Suomalaisten protestit katsottiin Neuvosto-Venäjän sisäisiin asioihin sotkeutumisenä. (Kansakunnan... 1985: 116–117).

Suomen ja Neuvosto-Venäjän välisiä suhteita mutkisti edelleen Vienan Karjalassa alkanut kansannousu, johon osallistuivat suomalaiset vapaaehtoiset joukot (Kansakunnan... 1985: 116). Vuoden 1921 syksyllä Suomessa muodostettiin ns. Karjalan Metsäsissien joukkoja, joihin itäkarjalaisten pakolaisten lisäksi liittyi yli 500 suomalaista vapaaehtoista. 1921 marraskuussa metsäsissit miehittivät laajan alueen Vienan Karjalaa (Virrankoski 2001,b: 780). Vaikka Suomen hallitus ei tukenut kapinallisia virallisesti, se ei myöskään estänyt suomalaisten vapaaehtoisten joukkojen toimintaa. Suomalaiset diplomaatit sen sijaan jopa tukivat kapinaa. He tekivät ehdotuksen kolmikantaneuvottelujen aloittamisesta, joihin osallistuisivat Suomi, Neuvosto-Venäjä ja kapinallisten edustajat. Moskovassa hylättiin tätä ehdotusta Neuvosto-Venäjän sisäisiin asioihin sotkeutumisenä (Kangaspuro 2000: 114).

26.11.1921 Suomen hallitus esitti Kansainliittoon vetoomuksen, jossa pyysi länsivaltoja ottamaan huomionsa Vienan Karjalassa syntyneen tilanteen. Markku Kangaspuron sanojen mukaan se oli ”kuin punainen vaate neuvostohallitukselle, joka ei missään tapauksessa aikonut sallia länsivaltojen sekaantumista sisäisiin asioihin” (Kangaspuro 2000: 115). Suomalaisten vetoamus ei johtanut kuitenkaan haluttuun tulokseen, koska Kansainliitossa ei oltu valmiita sekaantumaan asiaan muuta kuin siinä tapauksessa, että Neuvosto-Venäjä antaisi siihen oman myöntymyksensä. (Churchill 1970: 192)

Viimeinen yritys saada Kansainliittoa tutkimaan Itä-Karjalan kysymystä tehtiin vuonna 1923. Suomen hallitus pyysi Kansainliittoa antamaan lausunnon siitä, muodostivatko Tarton rauhansopimuksen Itä-Karjalan itsehallintoa koskevat artikkelit ”kansainvälisen, Neuvosto-Venäjää sitovan sopimuksen” (Churchill 1970: 192). Kuten

vuonna 1921 Neuvosto-Venäjä tällä kertaakin vastusti jyrkästi kolmannen puolen kysymykseen puuttumista. Ottaen huomioon neuvostohallituksen asenteen Kansainliiton yleiskokous antoi seuraavan lausunnon: ”Tunnustaen Itä-Karjalan kysymyksen tärkeyden ottaa varteen Suomen valtuuskunnan selityksen, että Suomen hallitus, koska ei ole olemassa minkään kansainvälisen tuomioistuimen päinvastaista päätöstä tai lausuntoa, pitää kiinni oikeudestaan katsoa Tarton rauhansopimuksen Itä-Karjalan asemaa koskevat määräykset ja siihen liittyvät ilmoitukset kansainvälisinä sitoumuksina; ja pyytää neuvostoa edelleen keräämään kaikkia hyödyllisiä tietoja tästä kysymyksestä sen myöhempien olojen sallimaa tyydyttävää ratkaisua varten.” (Churchill 1970: 192–193). Tämä merkitsi, että suomalaisten yritys ratkaista Itä-Karjalan kysymystä kansainvälisen diplomatian keinoin oli epäonnistunut. Länsivallat eivät olleet valmiina vaarantamaan omia suhteitaan Neuvosto-Venäjän kanssa. Toinen syy suomalaisen diplomatian epäonnistumiseen oli se, ettei aate pienten kansojen itsemääräämisoikeudesta ollut suosittu sodanjälkeisessä Euroopassa, joka oli jo kyllästynyt separatistisiin mielipiteisiin (Kilin 1999: 75–76). Näin ollen Suur-Suomen ideaalin oli väistyttävä reaalipolitiikan edessä.

Vaikka Kansainliiton asenne vahvisti Neuvosto-Venäjän suvereniteetin Itä-Karjalassa ja sai Suomen luopumaan kaikista yrityksistä sekaantua itäkarjalaisten oloihin, heimoaate ja siihen liittyvä Suur-Suomen ideaali eivät sammuneet Suomessa 1920–1930-luvuillakaan.

Uusi taktikka: Heimojärjestöt

Vaikka neuvostodiplomatian voitto merkitsi Suomen luopumista kaikista yrityksistään vaikuttaa itäkarjalaisten oloihin, Itä-Karjalan kysymys ei ratkennut lopullisesti, vaan se kääntyi uusiin uomiin. Oman panoksensa heimokansallisen aatteen kehitykseen tekivät ne itäkarjalaiset, jotka pakenivat Suomeen Tarton rauhansopimuksen ja Vienan kansannousun kukistamisen jälkeen. Heidän ja myös suomalaisten aktivistien toimesta Suomessa aloitettiin ns. heimojärjestöjen luominen, joiden tehtäväksi katsottiin Suur-Suomen aatteen ylläpito. Antti Laineen sanojen mukaan taistelu Suur-Suomen puolesta ”vedettiin kokonaan Suomen maaperälle - muuta ei lopullisesti – niin uskottiin” (Laine 1982: 36)

Niinpä perustivat Itä-Karjalasta palanneet vapaaehtoiset ylioppilaat vuonna 1922 Akateemisen Karjala-Seuran (AKS), jonka otti tehtäväkseen Itä-Karjalan pakolaisten avustamisen. Ohjelman mukaan ”pakolaisissa oli ennen kaikkia herätettävä uudelleen taistelumieli ja heidän kansallista mieltään oli pyrittävä valveuttamaan.” (Laine 1982: 36). AKS:n ohjelmassa käytännöllinen toiminta pakolaisten hyväksi jäi kuitenkin taka-alalle, sen sijaan etualalle nousivat rysänviha ja isänmaarakkaus. Risto Alapuron sanojen mukaan ”nämä ainekset muodostivat AKS:n puhtaan ideologian ytimen, ja niiden yhteisenä nimittäjänä oli Suur-Suomi-tavoite” (Alapuro 1973: 91). Niinpä heimokysymyksen yhteydessä korostettiin suomalaisten ja itäkarjalaisten ”verisukulaisuutta” ja yhteisen perivihallisen, ”ryssän” olemassaoloa (Laine 1982: 38). Seuran ensimmäisessä propagandajulkaisussa *Ryssästä saa puhua vain hammasta purren* esitettiin toive itäkarjalaisten vapautumisesta venäläisten sorrosta. Isänmaanrakkaus Suur-Suomen yhteydessä tarkoitti toimintaa suomen heimon entisen suuruuden palauttamiseksi ja heimokansallisen tunteen herättämisen hyväksi. Tätä korostettiin esimerkiksi seuran aikakauslehdessä *Suomen Heimosta* ja lentokirjassessa *Suur Suomi on*

yhtä kuin Isänmaa. Ajatus Suur-Suomesta suurena isänmaana ilmenee myös AKS:n jäsenten valasta, johon kuuluvat seuraavat sanat:

Lippumme alla ja lipullemme
Minä vannon kaiken sen nimessä,
Mikä minulle on pyhää ja kallista,
Uhraavani työni ja elämäni
Isänmaalleni,
Suomen kansallisen herättämisen,
Karjalan ja Inkerin,
Suuren Suomen puolesta.
Sillä niin totta kuin minä uskon
Yhteen suureen Jumalaan,
Niin minä uskon yhteen Suureen Suomeen
Ja sen suuren tulevaisuuteen.

(Alanpuro 1973: 94)

AKS:n ideologiien mukaan Suur-Suomi muodostui ”eri tavoin kokonaisuuteen liittyneistä heimokansoista”. Itäkarjalaisten ja inkeriläisten vapauttamisen lisäksi erityistä huomiota kiinnitettiin myös Suomen ja Viron välisiin suhteisiin sekä Ruotsin Länsipohjassa ja Norjan Ruijassa asuvien suomalaisten asian ajamiseen. Antti Laineen sanojen mukaan ”Suur-Suomen ajateltiin muodostuvan paitsi alueellisesti laajentuneen Suomen myös kulttuurisiteiden ja valtiosopimusten muodostaman sukulaiskansojen yhteenliittymän”. Suomen oli otettava itselleen keskeinen osa tässä kokonaisuudessa. (Laine 1982: 38–39).

1920-luvun keskipaikkeilla Suur-Suomi jäi AKS:n toiminnassa taka-alalle. Ohjelmaan tulivat kansan eheyttäminen, kielipolitiikka ja aitosuomalaisuus. Suur-Suomihaaveet samoin kuin ”ryssänviha” nousivat uudelleen etualalle vasta vuodesta 1928 lapuanliikkeen yhteydessä. Yhä enemmän alettiin puhua Venäjältä tulevasta uhkasta ja vaatia ”luonnottoman rajan” siirtämistä ”venäläisten ja suomalaisten asutuksen välille”.

Risto Alapuron mukaan sisäpoliittisten tekijöiden lisäksi syynä Suur-Suomen ideaalin voimistumiseen oli ”se heimoasioita harrastavien piirien yleinen käsitys, että Neuvostoliiton romahtaminen oli vain lyhyen ajan kysymys” (Alapuro 1973: 133)

Akateemiseen Karjala-Seuraan ja sen rinnalle muodostetun Akateemisten Naisten Karjala-Seuran suosio ylioppilasmaailmassa oli varsin suuri. Niihin liittyi jo muutaman vuoden kuluttua suuri osa suomenkielisistä ylioppilaista (Virrankoski 2001, b: 781). Antti Laine on osoittanut, että seurojen toiminnan kautta kansallinen aate oli saavuttanut suurta merkitystä akateemisissa piireissä (Laine 1982: 40).

Suur-Suomen ja itäkarjalaisten puolesta toimi sekä Suomessa että Itä-Karjalassa muitakin heimoyhdistyksiä, kuten esimerkiksi Karjalan Sivistysseura (vuodesta 1917 alkaen), joka oli perustettu Vienan Karjalaisten Liittona jo vuonna 1906. Sen johtoon kuuluivat etupäässä Itä-Karjalan pakolaiset. Antti Laine on huomannut, että erilaisia järjestöjä, joiden ohjelmaan kuului heimoaate, oli ”toistakymmentä, jopa yli kaksikymmentä laskentavasta riippuen.” (Laine 1982: 36–37). Niiden järjestöjen toiminnan eheyttämiseksi oli perustettu ns. Heimojärjestöjen keskusvaliokunta, johon liittyi valtaosa suomalaisuus-, pakolaisuus- ja heimojärjestöjä. Suur-Suomen idealilla oli kannattajia erilaisissa piireissä, etupäässä kuitenkin ylioppilasmaailmassa. Eri heimojärjestöissä puhuttiin Suur-Suomen ajatuksesta yleensä yhteydessä heimoaatteeseen (Laine 1982: 40–41). Toivo Nygård on osoittanut, että 1920-luvun yleisesti hyvin konkreettinen käsitys Suur-Suomesta oli 1930-luvulla muuttumassa abstraktimmaksi, jopa kauniiksi fraasiksi. Suur-Suomen rajat laajentuivat eikä heimokansallisissa piireissä oltu yhtä mieltä siitä, minkälaisia heimokansoja se olisi sulkenut itseensä. Kaikkien käsityksien mukaan Itä-Karjala oli kuitenkin Suur-Suomen tärkeä osa. (Nygård 1978: 205–206; 247–250).

Lopuksi voidaan sanoa, ettei heimojärjestöjen toiminta johtanut toivottuun tulokseen. Poliittisella tasolla haaveet Suur-Suomen luomisesta jäivät saavuttamatta. Virallinen Suomi ei kannattanut heimojärjestöjen aluelaajennuspyrkimyksiä, koska sen seurauksena olisi ollut kansainvälisten suhteiden kiristyminen (Kilin 1999: 73). 1930-luvun lopulla heimotyötä arvioitiin uudelleen. Tajuttiin, että oli lopetettava ”haihottelu vapautuvasta Karjalasta” ja keskityttävä käytännölliseen pakolaisten avustamiseen. Etualalle nousi

Suomen sisäinen heimotyö (Laine 1982: 40–41). Jatkosodan aikana, erityisesti sen alkuvaiheessa suursuomalaiset mielipiteet vahvistuivat kuitenkin uudelleen. Itä-Karjalan miehittäminen suomalaisin joukoin synnytti toiveita heimojärjestöjen Suur-Suomen ideaalin toteutumisesta (Alapuro 1973: 160–161)

Jatkosota: Suur-Suomen ideaalin renessanssi

Itä-Karjalan kysymys Suomen sodanpäämääräkeskusteluissa

Antti Laine on osoittanut, että samanaikaisesti kun kävi ilmi, että sota Neuvostoliittoa vastaan on odotettavissa, elpyivät ”myös alueelliset toivomukset, kuvitelmat, lupaukset, vaatimukset jne.” Unelma Suur-Suomesta, jota eläteltiin heimokansallisissa piireissä 1920–1930-luvuilla, tuli uudelleen etualalle. Katsottiin Neuvostoliiton romahtamisen olevan välttämätöntä, mikä synnytti toivoa Itä-Karjalan liittämisestä Suomeen. Laineen sanojen mukaan Suur-Suomen ideaalin kannattajien keskuudessa ”uskottiin historian kulun toteuttavan haaveen”. (Laine 1982: 46)

Virallisissa sodanpäämääräkeskusteluissa aluelajennuspyrkimyksiä ei kuitenkaan erityisesti korostettu. Vaikka kysymyksessä Moskovan rauhassa menetettyjen alueiden palauttamisesta oltiin yksimielisiä, hyökkäyksen ulottaminen ohi Tarton rauhan rajan herätti ristiriitoja. Näin esimerkiksi Sosiaalidemokraatit vastustivat jyrkästi Itä-Karjalan Suomeen liittämistä. Heidän mukaansa uuden sodan oli oltava vain talvisodan jatkoa ja sotaretki olisi lopetettava Tarton rauhan rajalle. Suomen hallituksessa tällaista kantaa edustivat Väinö Tanner, Mauno Pakkala ja muut sosialistiministerit. (Kansakunnan 1985: 295–296). Tannerin mukaan Neuvostoliiton tappio oli epätodennäköinen, minkä vuoksi Itä-Karjalan valloitus olisi Suomelle varallista. Hänen mielestään Muurmannin rautatie ja Stalinin kanava sitoivat Itä-Karjalan pysyväksi osaksi Neuvostoliittoa. Tannerin varovaisuuden perustana olivat myös taloudelliset syyt. Hän korosti, että Itä-Karjalasta olisi tullut Suomelle taloudellinen rasite. Tanner perusteli kantansa myös sillä, ettei itäkarjalaisten mielipiteistä ollut mitään tietoa (Laine 1982: 50–51). Mauno Pakkala taas oli jopa valmiina jättämään hallituksen Itä-Karjalaan hyökkäyksen takia (Kansakunnan...: 1985: 296).

Sodanpäämääräkeskusteluissa oli otettava huomioon myös ulkopoliittiset vaikuttimet. Vaikka Yhdysvallat ja Englanti pitivät Luovutetun Karjalan palauttamista oikeutettuna,

hyökkäyksen ulottaminen Itä-Karjalaan olisi herättänyt niissä kielteistä huomiota. Tästä johtuen sisä- ja ulkopoliittisten tekijöiden ristipaineessa ollut Suomen hallitus valitsi linjan, jonka mukaisesti Itä-Karjalan miehittäminen esitettiin ”puhtaasti sotilaallisena asiana”. Sodanpäämääränkeskustelujen pääteemaksi tuli turvallisuus. (Laine 1982: 50–56). Korostettiin, että Itä-Karjalan valtaus ”parantaisi Suomen strategista tilannetta” (Laine 1982: 49) ja olisi antanut suomalaisille etuja sodan jälkeisissä rauhanneuvotteluissa (Kansakunnan... 1985: 295).

Toisaalta hallituksen teot todistavat kuitenkin, että hyökkäyksen tavoitteena oli Itä-Karjalan liittäminen ”niin taloudellisesti kuin henkisesti” Suomeen (Kansakunnan... 1985: 295). Jo vuoden 1941 huhtikuussa Suomen presidentti antoi maantieteilijälle, professorille Väinö Auerille ja historioitsijalle Eino Jutikkalalle tehtävän, jonka tavoitteena oli ”tieteellisesti perustella saksalaisille”, että Itä-Karjala kuuluu Suomelle. ”Jos Saksa voittaa ja Neuvostoliitto häviää, niin Itä-Karjala on meidän. Se olisi julkaistava selkeästi” lausui Ryti tehtävää selittäessään. Niinpä alusta alkaen suunniteltu kirja oli tarkoitettu niille, joilla katsottiin olevan sananvaltaa Itä-Karjalan kysymyksessä. Se ilmestyi vuoden 1941 lopussa nimellä ”Finlands Lebenstraum” (Suomen elintila) (Laine 1982: 47–48; Seppälä 1989: 17). Juuri ennen sodan alkua valmistui myös tunnetun historioitsijan J. Jaakkolan kirjoittama teos ”Suomen idänkysymys”, jossa sekä etnografisesti että sotilaallisesti perusteltiin Itä-Karjalan kuulumista Suomelle ja hahmoteltiin Suur-Suomen rajoja. Jaakkolan mukaan Itä-Karjalan kohtalon ratkaisemisessa oli otettava huomioon alueen ”vanha ja lukuisa suomensukuinen väestö”, joka oli usein ilmaissut tahtonsa liittyä Suomeen. Itäkarjalaisten oloja tutkiessaan Jaakkola oli tehnyt päätelmän, että Neuvostoliitto Tarton rauhansopimusta rikkoen oli ”syössyt väestön kansalliseen ja sosiaaliseen kurjuuteen”. Sen lisäksi tärkeinä seikkoina Itä-Karjalan kysymyksessä olivat myös ”geopoliittiset yhteenkuuluvaisuutta osoittavat piirteet”. Siinä yhteydessä Jaakkola toi esiin samoja perusteluja kuin Emil von Qvanten vuosisata aikaisemmin: Suomen tehtävänä oli eurooppalaisen kulttuurin turvaaminen Venäjältä tulevaa uhkaa vastaan, ja Suomi ”pystyisi siihen paremmin” kun Itä-Karjalan anneksointi olisi parantanut sen strategista asemaa. . Tämänkin kirjan tilaajana oli Suomen hallitus. (Laine 1982: 80–81; Seppälä 18–19)

Elokuun alussa Valtion tiedotuslaitos järjesti lehdistökampanjan Itä-Karjalan Suomeen liittämisen puolesta. Talvisodan jälkeen Suomen johtavissa piirissä oli noussut etualalle käsitys, jonka mukaan Itä-Karjala oli liitettävä Suomeen maan turvallisuuden takaajaksi. Propagandaiskulauseeksi otettiin tiedotuslaitoksessa keksitty ilmaisu ”lyhyet rajat – pitkä rauha”, jota myös pääministerin sihteeri L.A. Puntila oli käyttänyt eräässä puheessaan. Varsin pian tiedotuslaitoksen oli kuitenkin hillittävä keskusteluja sodan päämääristä, sillä propaganda Itä-Karjalan Suomeen liittämisen puolesta voisi herättää kielteistä huomiota ulkomailla. Hallituksessa korostettiin, että erityisesti oli varoitettava aiheita, jotka koskevat Itä-Karjalan taloudellista merkitystä ja luonnonrikkauksia (Laine 1982: 49–50). Toisaalta hallitus salli sekä Suomeen että ulkomaille suunnattujen propagandamateriaalien julkaisemisen. Niiden joukkoon kuuluivat Merikosken ”Suur-Suomi-kirja”, ”Inkerin marttyyrit” ja useat muut. (Kansakunnan 1985: 295).

Vuoden 1941 lopulla, jolloin suurin osa Itä-Karjalaa oli jo miehitetty, perustettiin Valtion Tieteellinen Itä-Karjalan toimikunta, jonka tehtävänä oli ”järjestää tieteellisten yhtymien ja yksityisten henkilöiden suunnitteilla olevat tutkimukset Itä-Karjalan vallatulla alueella siten että voidaan – mikäli mahdollista – luoda uusista alueista kokonaiskuva, josta selviää niiden ehdoton kuuluminen Suomeen”. Antti Laine on osoittanut, että toimikunnan perustamisen syynä oli Suomen hallituksen halu löytää Itä-Karjalan Suomeen liittämistä tukevia perusteita ”tuoreempaan tietoon perustuen”. Kuva ”luonnollisesta Suur-Suomesta” luotiin jo 1800-luvun loppupuolella luonnontieteellisten ja maantieteellisten seikkojen perusteella. Nyt katsottiin tärkeämmäksi keskittyä etnografisten ja historiallisten perustelujen keksimiseen. Vaikka sanottiin, että itäkarjalaisten kansallinen ja historiallinen yhteenkuuluvaisuus Suomen kanssa oli jo ”siihenastisella tutkimuksella” osoitettu, katsottiin samalla tärkeäksi samansuuntaisen tutkimuksen jatkamista. Vuoden 1941 lopulla haluttiin Suomen johtavissa piireissä myös oikeudellisesti perustella Itä-Karjalan haltuunottoa, sillä alueen Suomeen liittämisen katsottiin olevan mahdotonta ilman kansainvälistä tunnustusta. Kansainvälisen oikeuden tuntijalle, professorille Rafael Erichille annettiin tehtävän, jonka tarkoituksena oli kansainväliseen oikeuteen perustuen osoittaa, että Itä-Karjala ehdottomasti kuuluu Suomelle. Erichin laatimassa muistiossa puhutaan suomalaisten ja itäkarjalaisten kansallisesta kokonaisuudesta korostaen heidän ”yhteisiä ja pysyviä pyrkimyksiään”.

Huomiota kiinnitetään myös itäkarjalaisten haluun liittyä Suomeen. Sen lisäksi Itä-Karjalan hallussapitovaatimuksia perustellaan myös valtiollisella turvallisuudella. Erichin mukaan aluelaajennusvaatimukset ”olivat syntyneet välttämättömyyden pakosta ja katkerien kokemusten tuottamista opetuksista”. Muistiossa selitetään Itä-Karjalaa koskevia vaatimuksia myös ”geopoliittisten, kansatieteellisten ja historiallisten sekä psykologisten tekijöiden näkökulmasta”. Valtion Tieteellisen Itä-Karjalan toimikunnan puitteissa toimineiden tutkijoiden taholta oli laadittu muitakin Itä-Karjalan Suomeen liittämistä tukevia kirjoituksia. Vaikka useat niistä olivatkin ”varsin mittavia”, suurin osa niitä jäi kuitenkin merkityksettömäksi, sillä niiden luonne oli sellainen, että niillä olisi ollut merkitystä vain Itä-Karjalan tultua liitetyksi Suomeen (Laine 1982: 56–58).

Itä-Karjalaa ja Suur-Suomea koskevien sodanpäämäärien olemassaolo käy ilmi myös Mannerheimin 10. heinäkuuta 1941 Karjalaan lähteville joukolle pitämästä puheesta. Siinä ylipäällikkö muistutti vuoden 1918 päiväkäskystään, jossa hän oli vannonut vapauttaa Suomen lisäksi myös Itä-Karjalan. ”23 vuotta ovat Viena ja Aunus odottaneet tämän lupauksen täyttymistä”, lausui hän puheessaan. Mutta nyt ”Karjalan vapaus ja suuri Suomi väikky edessämme maailmanhistoriallisten tapahtumien valtavassa vyöryssä”. ”Sotilaat!” lausui Mannerheim puheen lopussa ”Se kamara, jolle astutte, on heimomme veren ja kärsimysten kyllästämaa, pyhää maata. Teidän voittonne tulevat vapauttamaan Karjalan, teidän tekonne luovat Suomelle suuren, onnellisen tulevaisuuden” (Kansakunnan... 1985: 295).

Hallituksen piireissä päiväkäsky herätti ankaraa kritiikkiä, sillä se antoi länsivaltioille aiheitta epäilyyn, ettei suomalaisten hyökkäys Itä-Karjalaan ollut ”puhtaasti sotilaallinen asia” (Kansakunnan...: 1985: 295; Laine 1982: 49; 51). Mannerheim tosin selitti myöhemmin, ettei hänen tarkoituksena ollut Itä-Karjalan vaatiminen, vaan hänen päiväkäskynsä tarkoitus oli puhtaasti propagandistinen. Tästä huolimatta Mannerheimin sanat herättivät paljon huomiota sekä Suomessa, että ulkomailla (Kansakunnan... 1985: 295)

Edellä sanotusta ilmenee, että Itä-Karjalan kysymyksellä oli tärkeä osa Suomen sodanpäämääräkeskusteluissa. Vaikka Suomen hallitus esitti hyökkäyksen ulottamista ohi Tarton rauhan rajan ”puhtaasti sotilaallisena asiana”, suomalaisten viranomaisten taholta

järjestetty propaganda Itä-Karjalan Suomeen liittämisen puolesta osoittaa selkeästi, että jatkosodan alueellisiin päämääriin kuului talvisodassa menetettyjen alueiden palauttamisen lisäksi myös Itä-Karjalan pysyvä haltuunotto.

Karjalaisten suomalaistaminen 1941–1944

Saksan hyökätessä Neuvostoliittoon Operaatio Barbarossan nimellä tunnetulla operaatiolla 22. kesäkuuta 1941 Hitler julisti Suomen taistelevan Saksan rinnalla. Kun 25. kesäkuuta Puna-armeijan ilmavoimat pommittivat suomalaisia alueita, pääministeri Rangell totesi radiossa Suomen olevan sodassa Neuvostoliittoa vastaan (Laine 1982: 45–46). Päähyökkäys Itä-Karjalaan aloitettiin 10. heinäkuuta 1941. Kesäkuun loppuun mennessä kenraali Talvelan joukot olivat saavuttaneet talvisotaa edeltäneet rajat. Tämän jälkeen oli valloitettu Kannas ja syyskuun alussa jatkettiin etenemistä kohti Syväriä. Ensimmäiset suomalaiset joukot saavuttivat Syvärin 7.9. Osa niistä valtasi lokakuun alussa Petroskoin. Myöhäissyksyllä oli vallattu Äänisniemen alue ja suomalaiset joukot etenivät kohti Karhumäkeä ja Stalinin kanavaa. Vienassa suomalaiset etenivät kohti Vienan Kemiä ja saavuttivat syksyn kuluessa Kiestingin. Joulukuussa 1941 suomalaisten eteneminen pysähtyi Mannerheimin käskystä. Alkoi asemasotavaihe jota kesti kaksi ja puoli vuotta. (Laine 1982: 60–61)

Näin olleen vuoden 1941 lopussa suomalaiset joukot pitivät miehittettynä suurta osaa Itä-Karjalasta. Antti Laine on osoittanut, että alueen haltuunotto ”katsottiin sotilashallinnossa tuossa vaiheessa pysyväksi”. Tästä johtuen sodan aikana korostettiin, ettei kyseessä ollut Itä-Karjalan miehitys, vaan Suomelle luonnollisesti, historiallisesti ja etnografisesti kuuluvan alueen valloitus. Tältä perustalta lähtivät liikkeelle myös Itä-Karjalaa koskevat hallintosuunnitelmat. Jo vuoden 1941 kesäkuussa kokoontuivat Kajaaniin 1920–1930-luvun heimotyössä mukana olleet suomalaiset aktivistit ja itäkarjalaiset pakolaiset keskustelemaan Itä-Karjalan hallinnosta. Vaikkei Kajaanissa päätetty mitään, oli kokous tärkeä propagandistisesta näkökulmasta, sillä siihen osallistuivat myös heimopakolaiset. Vuoden 1941 heinäkuussa oli laadittu Itä-Karjalan sotilashallinnon suunnitelma, jossa esitettiin ne toimenpiteet, joita olisi toteuttava ”siihen saakka, kun Ylipäällikkö mahdollisesti luovuttaa ko. alueet siviilihallinnon

hoidettaviksi”. Suunnitelmassa korostettiin sitä, että ”Itä-Karjalaa oli kehitettävä valtakunnan tasavertaisena osana suojamuurina naapurია vastaan”. Siinä yhteydessä tärkeänä tehtävänä katsottiin ”väestön puhdistamista vieraista aineksista, jotta jäljellejäävä väestö voitaisiin varauksetta lukea Suomen kansaan kuluvaksi”. Suunnitelmassa korostettiin, että itäkarjalaiset oli saatava uskomaan, että ”he todella jäisivät Suomen yhteyteen ja että Suomella on rehellinen tarkoitus kohottaa alueen tilaa”. Tämän kautta väestössä oli herätettävä ”aktiivinen tahto liittyä Suomeen”. Suunnitelman tekijänä oli AKS:n varapuheenjohtaja R. Castrén. (Laine 1982: 61–66). Risto Alapuro on kirjoittanut, että AKS:läisillä oli hallitseva asema Itä-Karjalan sotilashallinnossa. Itä-Karjalan ”vapauttaminen” oli jatkosodan aikana noussut Akateemisen Karjala-Seuran toiminnassa etualalle. (Alapuro 1973: 160). Helge Seppälän mukaan Itä-Karjalan sotilashallinnon perustamisvaiheessa ainakin puolet sen ylimmästä johdosta olivat AKS:läisiä (Seppälä 1989: 27). Myös Antti Laine on osoittanut, että Akateemisen Karjala-Seuran jäsenillä oli keskeinen asema Itä-Karjalan hallinnon suunnitteluissa. Hänen mukaansa AKS:läisten mukanaolo vaikutti Itä-Karjala hallinnon kehittämissuunnitelmiin merkittävästi sillä tavoin, että Suur-Suomen ideologia nousi sotilashallinnon toiminnassa etualalle. Itä-Karjalan sotilashallinnon päätehtäväksi tuli alueen kehitys Suomen valtakunnan tasavertaisena osana (Laine 1982: 80–91)

Sekä sotilashallinnon suunnittelijoiden että Suomen hallituksen Itä-Karjalaa koskevissa kaavailuissa oli alueen väestö keskeisen huomion kohteena. Kuten jo sanottu väestökysymysten järjestämisessä pidettiin tärkeämpänä ”väestön puhdistamista vieraista aineksista”, jolloin jäljellejäävää väestö olisi mahdollista ”lukea varauksetta” Suomen kansan osaksi. Siksi ensimmäinen tehtävä, jonka suomalainen hallinto Itä-Karjalassa otti itselleen, oli paikallisen väestön jakaminen kansallisuusryhmiin. Väestötoimiston mukaan väestön jakamisen tarkoituksena oli luoda Itä-Karjalaan ”Suomen kansaan elimellisesti liittyvä ja rodullisesti puhtaan kantaväestö”. Siinä yhteydessä korostettiin suomalaisten ja itäkarjalaisten rodullista sukulaisuutta. (Laine 1982: 104–105). Antti Laine kirjoittaa, että väestön sijoittelu kansallisuusryhmiin merkitsi paljon väestöolojen järjestämisessä. Siihen kiinnitettiin huomiota ensisijaisesti sitten, kun säädeltiin oleskeluoikeutta maassa ja liikkumisvapautta. Kansallisuusryhmittelyllä oli suuri merkitys myös elintarvikkeiden jakelussa, työpalkkojen määräämisessä ja useissa muissakin tilanteissa.

Kansallisuusryhmittelyn sanottiin olevan ”maanomistusolojen järjestelyn pohjana” myös sodan jälkeisessä Karjalassa.

Kansallisuusryhmittely merkitsi väestön jakamista kahteen pääryhmään. Ensimmäiseen, etuoikeutettuun ryhmään, kuuluivat karjalaisten ja suomalaisten lisäksi myös inkeriläiset, vepsäläiset, virolaiset ja muut heimokansat. Toisen ryhmän muodostivat venäläiset, ukrainalaiset jne. Henkilön kansallisuutta määriteltäessä kiinnitettiin ensisijaisesti huomiota siihen, ketkä olivat hänen vanhempansa. Kun kyseessä oli monikansallinen perhe, ratkaisuun vaikutti se, kumman vanhemman kanssa henkilö oli ollut läheisemmässä suhteessa. Tärkeinä pidettiin myös kotikieltä, koulunkäyntiä tai muuta sellaista yhteyttä Itä-Karjalaan, joka todistaisi henkilön yhteenkuuluvuudesta maahan. Sen lisäksi otettiin huomioon, henkilön oma mielipide kansallisuudestaan. (Laine 1982: 105–106).

Itä-Karjalan väestön keskinäistä kanssakäymistä ohjattaessa katsottiin, että suomensukusen väestön ja venäläisten välistä seurustelua oli rajoittava. Tässä yhteydessä korostettiin itäkarjalaisten ja venäläisten ”rodullisia eroavuuksia”. Antti Laine kirjoittaa, että itäkarjalaisten ”tyypillisesti suomalaisina piirteinä” mainittiin ”puhtaus, rehellisyys, lainkuuliaisuus, kohtuullisuus alkoholin käytössä ja yritteliäisyys”. ”Venäläisinä rotupiirteinä” pidettiin ”likaisuutta, saamattomuutta, hillittömyyttä, kavaluutta ja julmuutta”. Suomen sukuisen väestön ja venäläisten peruseroavuuksina mainittiin myös ”venäläisiin vuosisatojen aikana juurtunut orjamieli”. Karjalaisten sanottiin säilyttäneen tahdon ”hoitaa itse asiansa sekä omat tapansa”. Eroavuuksien korostamisella pyrittiin ”luomaan itäkarjalaisissa tietoisuus heidän rodullisesta ylemmydestään venäläisten rinnalla ja voimakas halu pysytellä heistä kaikin tavoin erillään”. Sanottiin, että ihmisestä, joka ”on saanut huonot ominaisuutensa jo syntyessään”, ”ei saada parempaa edes kasvattamalla”. Siksi venäläisten ja itäkarjalaisten keskinäistä seurustelua oli rajoitettava, ”etteivät huonot ominaisuudet siirtyisi”. Tällä tavoin Antti Laine sanojen mukaan suomalaisten käsityksessä ideologia ja biologia olivat asetettu rinnakkain (Laine 1982: 160–162)

Kansallisuuden määrittely oli ongelmallista niiden karjalaisten joukossa, jotka olivat kieleltään venäläistyneet. Esimerkiksi Äänisniemen väestöstä oli 98 % venäjänkielisiä.

Paikannimet kuitenkin osoittivat, että ainakin aiemmin alueella oli asunut suomensukuinen heimo. Kun asukkaita kysyttiin heidän kansallisuudestaan, he eivät osanneet vastata. Anatomian professori Niilo Pesonen, joka otti tehtäväkseen Äänisniemen väestön- kansallisuusmäärittelyongelman selvittämisen, tutki 1942 vuoden syksyllä Äänisniemen asukkaita antropologiselta kannalta. Hänen mukaansa kyseessä olevan väestön liittäminen Suur-Suomen väestöön olisi oikea toimenpide, sillä heidän ”puhtaasti pohjoisen rotuaineuksen määrä” vastasi ”karjalaisten keskuudessa esiintyvää määrää” (Laine 1982: 112 -113). Yleisenä suuntauksena ongelmallisissa tapauksissa oli Laineen mukaan se, että noudettiin ”mieluummin myönteistä kuin kielteistä arviointia”. Tämänkaltaisissa tapauksissa lähdettiin siitä, ”minkälaisia edellytyksiä henkilöllä ”näyttää voivan olla” kehittyä hyväksi itäkarjalaiseksi” (Laine 1982: 106–107).

Tässä yhteydessä erityistä huomiota kiinnitettiin väestön valistamiseen ja kasvattamiseen suursuomalaisessa hengessä. Sanottiin, että ennen kaikkea itäkarjalaisissa oli herätettävä kansallistuntoa, mikä edellytti rajanvetoa venäläisyyteen ja Venäjään. Siksi korostettiin, että ”on yhteinen isänmaa ja yhteinen vihollinen”. Heti suomalaisten vallattua alueita järjestettiin valistustilaisuuksia, jossa selostettiin Mannerheimin julistusta Karjalan kansalle ja Itä-Karjalan liittämistä Suomeen. Tässä yhteydessä pidettiin tärkeänä korostaa, että ”suomalaiset olivat tulleet vapauttajina”. Puhuttiin Suomen ja Itä-Karjalan kansallisesta ja luonnollisesta yhteenkuuluvaisuudesta. Valistustilaisuuksissa kerrottiin myös Suomen yhteiskuntajärjestyksestä sekä maanviljelijöiden ja työväestön elintasosta. Tarkoituksena oli saada itäkarjalaisia ”tajuamaan kuulumisensa Suomen kansaan” ja ymmärtämään ”slaavilaisuuden” haitallinen vaikutus Suomen heimolle ja Karjalalle” (Laine 1982: 159–160).

Yksi toimintamuodoista, joilla suomalaiset pyrkivät vaikuttamaan itäkarjalaisten ajattelutapaan, oli suomalaisten juhlien järjestäminen. Itä-Karjalassa vietettiin äitienpäiväjuhlia, sankarijuhlia, Sotamarsalkan syntymäpäivää ja Suomen lipun päivää. Suuri merkitys annettiin myös kylien vapauttamisjuhlien järjestämiselle. Erityistä huomiota kiinnitettiin Suomen itsenäisyyspäivän ja Kalevalan päivän viettoon. Juhlinnan aiheena olivat usein suomalaisperäiset aiheet, joilla pyrittiin herättää itäkarjalaisissa suomalaista kansallistuntoa. Loka-marraskuun vaihe oli suomalaiseen tapaan omistettu kodeille. Sanottiin, että neuvostovalta oli pirstonut itäkarjalaisten kodit siirtämällä

painopisteettä klubeihin ja lastenkoteihin. Valistustyön tärkeäksi tehtäväksi katsottiin vireän ”suomalainen hengen” luominen Itä-Karjalan koteihin (Laine 1982: 160–161).

Antti Laineen mukaan miehitetyn Itä-Karjalan tärkeimpien tiedotustoiminnan kanavien joukkoon kuuluivat sotilashallinnon lehti *Vapaa Karjala* sekä *Aunuksen radio*. Laineen mukaan niillä oli myös tärkeä valistustehtävä: ”Vapaa Karjala ja Annuksen radio ovat olleet miehittäjän kannalta merkittäviä kasvattajia ja mielialojen muokkaajia, olivathan ne tavallaan monopoliasemassa ja valitusaineistoa levitettiin myös viihteen varjolla”. Lehden avulla pyrittiin vaikuttamaan itäkarjalaisten kansallismielen kehitykseen. Vaikka lehdessä kirjoitettiin maailman tapahtumista ja Suomen oloista, aiheiden valinta oli Laineen sanojen mukaan ”selvästi suuntautunut”. Tämä voidaan sanoa myös Annuksen radion aiheista, joita Laine jakaa viihteen pääryhmään:

1. **Maantiede ja luonnonsuhteet:** korostettiin Suomen ja Itä-Karjalan ”luonnollista yhteenkuuluvuutta”.
2. **Kielisuhteiden esittely:** pyrittiin todistamaan, että ”kieli on kansallisuuden selvin tunnus”, joka on suomalaisille ja karjalaisille yhteinen. Siinä yhteydessä katsottiin tärkeänä korostaa, että ”Karjalan ainoa virallinen kieli voi olla suomi, sillä karjalan kieli on vain suomen kielen murre”
3. **Kalevala:** Kalevala esitettiin suomen heimon ”suurena yhteiseepoksena” ja korostettiin, että ”kalevalainen kulttuuri on sen aikakauden edustaja, jolloin ei ollut rajaa Karjalan ja Suomen välillä”.
4. **Karjalaisten historia:** kerrottiin karjalaisen heimon menneisyydestä kiinnittäen huomiota karjalaisten entiseen suuruuteen.
5. **Karjalaisten nykyisyys**

Sodan pitkittyessä ohjelmien päätarkoituksiksi tuli ”rauhallisen ja luottavaisen mielialan ylläpitäminen”. Uutisten laadinnassa oli vältettävä ”äärimmäisiä kannanottoja”. Ohjelmaan tuli enemmän humoristisia aiheita. Kansallisia päämääriä tukeva informaatio oli radion toiminnassa kuitenkin etualalla miehityksen loppuun asti. (Laine 1982: 167–173). Sitä korosti myös Annuksen radion ohjelmapäällikkönä toiminut P. Tiilikainen

sanoen, että ”Aunuksen radio on pieni sivu siitä jättiläistyöstä, joka liittää kovia kokeneen Karjala kansan henkisesti Suomeen” (Tiilikainen. Seppälä 1989: 99)

Hyvin suurta huomiota kiinnitettiin myös kouluopetukseen ja nuorisokasvatukseen. Tärkeämpänä koulumuotona pidettiin kansakoulua. Puhuttiin muistakin kouluista, mutta katsottiin, etteivät ne olleet niin kiireisiä kuin kansakoulu. Koulun tarkoituksena oli kasvattaa lapsista ”vapaita, itsenäisesti ajattelevia kansalaisia”. Antti Laine on osoittanut, että kasvatustehtävää pidettiin jopa varsinaista opetustyötä tärkeämpänä. Siksi eräille oppiaineille omistettiin muihin verrattuna suurempaa huomiota. Niitä olivat ns. mielenlaatua muokkaavat aineet, joiden joukkoon kuuluivat historia, maantieto, suomen kieli ja uskonto. Historian katsottiin enemmän ”mielensuuntaa muodostavana”, kuin asiatietoja antavana oppiaineena. Historiantunneilla oli suuri merkitys ”isänmaanrakkauden ja maanpuolustustahdon virittämisessä”. Siinä yhteydessä pidettiin tärkeänä osoittaa, että suomensukuiset heimot olivat vuosituhansien kuluessa taistelleet venäläisiä vastaan. Tällä tavoin haluttiin herättää itäkarjalaisissa vastakkainasettelua venäläisten kanssa. Antti Laine on osoittanut, että ”isänmaanrakkaudella tarkoitettiin rakkautta ”suursuomalaiseen isänmaahan”. Itäkarjalaisten paikallispatiotismista ei ollut puhuttakaan. Karjalaisten heimotunnetta oli tietenkin tehostettava, mutta ”sen yläpuolelle oli saatava luoduksi suursuomalainen isänmaanrakkaus”. Heimotunten kasvattamista pidettiin välitavoitteena, sitä tarvittiin vaan itäkarjalaisten innostamiseksi Suur-Suomen aatteeseen. Historian ohella mielenlaatua muokkaavana aineena pidettiin myös maantietoa. Sen tarkoituksena oli saada itäkarjalaiset lapset ymmärtämään, että ”Suur-Suomi on maa, jota kannattaa puolustaa ja sen edestä työtä tehdä”. Antti Laine kirjoittaa, että maantiedon opetuksesta keskusteltaessa vaadittiin Suur-Suomi – käsitteen saamista mahdollisimman pian yleiseen käyttöön”. Maantiedon tunneilla oli opetettava, että Itä-Karjala kuuluu Suomeen ”yhtä luonnollisena kuin esimerkiksi eri läänit”. Siinä yhteydessä pidettiin tärkeänä korostaa, että ”lääniä välillä ei ole minkäläistä kansallista erilaisuutta, ei edes heimollista”. Sekä historian, että maantiedon opetuksessa käytettiin oppikirjoja, jotka oli laadittu Itä-Karjalaa varten. Molemmissa kirjoissa korostettiin suomen heimon historiallista kokonaisuutta ja Suomen ja Itä-Karjalan luonnollista yhteenkuuluvuutta. Suuri merkitys annettiin myös uskonnonopetukselle, koska se oli aivan uutta neuvostokoulua käyneille. Itäkarjalainen nuoriso suhtautui uskuntoon lähes

täysin kielteisesti. Uskontoa pidettiin erittäin tärkeänä taistelussa kommunismin vaikutusta vastaan. Antti Laineen sanojen mukaan uskonnonopetus ”oli osa kommunismin vastaista ristiretkeä”. Suomen kielen opetusta esitettiin äidinkielen opetuksena. Korostettiin, että karjalan ja suomen kielet ovat niin lähellä toisiaan, että voidaan puhua karjalan kielestä suomen kielen murteena. Suomen kieltä äidinkielenä opetettiin jopa vepsäläisille, joiden kieli poikkea huomattavasti suomen kielestä. Vepsäläisten kouluissa samoin kuin venäläistyneiden karjalaisten luokilla käytettiin karjalaa osaavia lapsia tulkkeina. Lukemisen opetuksessa suuri merkitys oli aiheiden valinnalla. Pidettiin tärkeänä herättää itäkarjalaisissa suomalaista kansallistuntoa. Suurta huomiota kiinnitettiin Topeliuksen, Runebergin ja Koskenniemen teoksiin. Tärkeänä pidettiin myös Kalevalan lukemista. Sen lisäksi itäkarjalaisia varten oli laadittu ”Suur-Suomen Maamme-kirja”. Antti Laine on osoittanut, että kansalliseen mielenlaatuun vaikuttamiseen pyrittiin jopa laskennon opetuksessa, jossa erityistä huomiota kiinnitettiin esimerkkien valintaan. Näin olleen voidaan sanoa, että kansakoulun tarkoituksena oli itäkarjalaisten lasten kasvattaminen suursuomalaisessa hengessä, mikä oikeastaan merkitsi heidän suomalaistamistaan. (Laine 1982: 174–187)

Suursuomalaisesta näkökulmasta pidettiin tärkeänä myös nimien suomalaistamista tai suomalaisten nimien käyttöönottoa, minkä tarkoituksena oli herättää itäkarjalaisissa ”ajatus yhteenkuuluvaisuudesta suomalaisten kanssa”. Antti Laine on kuitenkin osoittanut, että suursuomalaisuuden lisäksi ”kysymys oli osin yhdenmukaistamispolitiikasta, osin sekaannusten välttämisyrittämisestä”. Jo vuoden 1941 elokuun alussa oli esitetty ehdotus muuttaa Vienan Kemin ja Petroskoin nimet. Kemin nimenmuutoksen perusteltiin sillä, että Suomessa oli jo samanniminen kaupunki, eikä ”kahta samannimistä kaupunkia saanut olla valtakunnassa”. Uudeksi nimeksi ehdotettiin Vienanlinnaa. Petroskoin nimeä taas sanottiin ”venäläisperäiseksi”, jonka vuoksi oli kaupungin uudeksi nimeksi ehdotettu Äänislinnaa. Jo syksyllä 1941 oli laadittu luettelo ”suositeltavista katujen nimistä Itä-Karjalassa”. Sopivina niminä katsottiin esimerkiksi: Mannerheiminkatu, Marskinkatu, Lönnrotinkatu, Kalevalankatu, Suur-Suomen katu, Vapaudenkatu jne. Niiden lisäksi ehdotettiin käytettäväksi ”Kalevalan” ja ”Kantelettaren” nimistöä sekä Suomen ja heimokansojen paikannimistöä”. Ehdotettujen henkilönimien mukaan katujen nimiksi voitaisiin käyttää seuraavia nimiä: Elias Simojen

katu, Härkösenkatu, Siveninkatu, Talvelankatu jne. Tärkeänä pidettiin myös henkilönimien suomalaistamista. Kastetodistuksia tarkistettaessa kiinnitettiin jo syksyllä 1941 huomiota siihen, että lapsille annettiin paljon ”suomalaisessa mielessä aivan sopimattomia (venäläisiä) nimiä”. Papiston oli tehtävä selväksi ”tällaisten nimien mahdottomuus Suomessa” ja kehotettava ”vanhempia antamaan suomalaisia nimiä”. (Laine 1982: 219–224).

Edellä sanotusta ilmenee, että Suomen johtavien piirien tarkoituksena oli itäkarjalaisten suomalaistaminen siten, että Itä-Karjalasta muodostaisi Suomen tasavertainen osa. Tämä viittaa siihen, että Itä-Karjalan haltuunoton katsottiin 1941–1943 olevan pysyvä. Antti Laine on osoittanut, että vielä vuoden 1943 syksyllä Itä-Karjalan sotilashallinnon sisällä ei ollut merkkejäkään ”ajatuksesta, että suomalaisten olisi jätettävä alue”. Uskottiin Itä-Karjalan kysymyksen onnelliseen ratkaisuun. Kansainvälinen tilanne ei enää kuitenkaan ollut suotuisa Suomelle. Neuvosto-Venäjän kanssa liitossa olevat Yhdysvallat ja Englanti eivät hyväksyneet suomalaisten aluelaajennuspyrkimyksiä. Kun neuvostojoukkojen hyökkäyksen alkaessa saksalaisten Pohjoinen ja Keskinen armeijaryhmä menettivät kosketuksen toisiinsa, Itä-Karjalan hallussapito muuttui vaikeaksi. Suomalaisten oli valmistauduttava alueen jättämiseen. (Laine 1982: 350–351). Jatkosodan käännekohtana pidetään 9.6.1944, jolloin Neuvostoliitto aloitti suurhyökkäyksen Karjalan Kannaksella. 20.6.1944 Puna-armeija otti haltuunsa Viipurin. Samaan aikaan alkoi neuvostojoukkojen hyökkäys myös Laatokan Karjalassa, mistä suomalaiset alkoivat vetäytyä taistellen kohti vanhaa rajaa.

Viipurin menetyksen jälkeen Suomen hallitus aloitti rauhantunnustelut Neuvostoliiton hallituksen edustajien kanssa. Välirauha Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmittiin 19.9.1944. Jatkosodassa Suomi luovutti talvisodassa menettämiensä alueiden lisäksi Petsamon (Virrankoski 2001, b: 923–928). Suur-Suomen ideaalista oli nyt luovuttava.

Itäkarjalaiset Suur-Suomesta

Tutkimukseni empiirinen osa tarkastelee nykypäivän Itä-Karjalan väestön suhtautumista ideaaliin Suur-Suomesta. Lähtökohtana siinä oli ennen kaikkea tarkastella, miten nykypäivän Venäjän karjalaiset suhtautuvat Suur-Suomen ideaalia koskeviin aatteisiin ja sen lisäksi myös sitä, esiintykö tässä kysymyksessä eroja venäläisten ja karjalaisten välillä. Tutkimuksen otoksen muodostavat ne Venäjän Karjalan asukkaat, joilla on yhteyksiä nykyisen Karjalan Tasavallan länsirajalla sijaitsevaan Repolaan. Niinpä tutkimukseen ovat osallistuneet Repolan asukkaat sekä Repolan ulkopuolella asuvat entiset repolaiset. Repola oli valittu sen vuoksi, että tällä alueella oli tärkeä osa Suur-Suomen ideaalin historiassa. Alueen asema Suomen ja Venäjän rajalla oli aina vaikuttanut sen väestön oloihin ja mielialaan. Repola oli ”ainoa Stolbovan rauhan 1617 jälkeen Venäjälle jäänyt muinaisen Korelan ujestin osa”. Sen asukkaat ovat vuosisatojen vältellä kärsineet Ruotsin ja Venäjän välisistä sotatoimista. Repolaisten elinolot paranivat vasta Suomen liitettävä Venäjään. Repolan historiaa tutkineet Nikolai Korabljev ja Vasili Makurov ovat osoittaneet, että ”vakaan ja rauhallisen kehityksen eräänä tärkeänä edellytyksenä olivat hyvät naapurisuhteet rajan yli” (Korablev 1999). Repolaiset laukkukauppiat ovat matkustaneet pitkin Suomea jo 1800-luvun alkupuolella. Näin vuonna 1832 Repolassa käynyt Elias Lönnrot kirjoitti, että paikalliset kauppiat käyvät talvella Suomessa tavaroiden myymässä (Savatteev). Kuuluisimmat repolaiset kauppiat olivat Petri Grigorjev ja Andrei Mavrojev, joilla oli myymälöitä Suomessakin (Korablev 1999). Repolaisten ja suomalaisten 1800-luvun keskeistä kanssakäynnistä tarkastellen on mainittava myös suomalaisia, jotka ovat Repolassa käyneet. Kuuluisimmat niistä olivat Elias Lönnrot, Eino Leino, Juhani Aho jne. (Sihvo 2003: 399). Elias Lönnrot kävi Repolassa 1830-luvull useamman kerran, siellä hän esimerkiksi kirjoitti muistiin mm. karhunpeijaisiin liittyvät riitit. Suomalainen kansatieteilijä L.Pääkkönen oli Repolassa vuonna 1892, jolloin hän tallensi repolaisilta ”arvokkaita historiallisia tietoja seudun muinaisista asukkaista, saamelaisista, sekä ruotsalaisten hyökkäyksistä”. Suomalainen

kirjailija Juhani Aho, joka kävi Repolassa samana vuonna, vietti muutamaa päivää kauppiaan Grigori Tergujevin luona tutustuessaan paikallisen väestön elämäntapaan. Tunnettu kansankulttuurin tutkija Samuli Paulaharju oli Repolassa vuosina 1900 ja 1907 ja tutki repolaisten juhlaperinnettä (Korablev 1999). Näin olleen voidaan sanoa, että 1900-luvun aluksi oli kehittynyt kiinteä yhteys repolaisten ja suomalaisten välillä. Repolan historiaa tutkinut Irina Takala kirjoittaa, että kiinteät yhteydet Suomeen ovat vaikuttaneet repolaisten elämäntapaa ja kulttuuria. Venäjän vaikutus oli Repolassa ”tuntuvasti heikompaa”. Vielä 1920-luvulla kaikki opetus- ja valistustyö toimi Repolassa suomen kielellä. Karjalaiset eivät osanneet eikä halunneet osata venäjää (Takala 2004). Suomen vaikutus oli ilmeistä myös repolaisten aineellisessa kulttuurissa. Niinpä taloja Repolassa rakennettiin ja koristettiin suomalaiseen tapaan. Suomalaistyyppinen oli myös repolaisten arkipuku (Korablev 1999). Venäjän vallankumouksen jälkeen repolaiset ilmoittivat tahtonsa liittyä Suomeen ja vuoteen 1920 asti olivat Suomen suojeluksen alaisia (Jääskeläinen 1961: 173–174). Tarton rauhansopimuksessa Suomi joutui kuitenkin luopumaan Repolasta, mikä herätti repolaisten keskuudessa suurta katkeruutta. Yli kuukauden alueen asukkaat kieltäytyivät tunnustamasta Tarton rauhansopimusta. Lopuksi Repola miehitettiin puna-armeijan voimin ja alueelle oli perustettu neuvostohallinto (Kangaspuro 2000: 112). Useat repolaiset pakenivat Suomen puolelle (Korablev 1999). Nykypäivänä Repolana asukkailla on Suomessa sukulaisia. Vuonna 1985 Suomessa oli perustettu ns. Repola-Seura, joka otti tehtäväkseen Suomessa elävien repolaisten yhdistämisen ja Repolan seudun karjalaisen kulttuurin vaalimisen. Joka kesä Repolassa seuran taholta järjestetään kylän juhlaa, johon osallistuvat myös Suomessa elävät entiset repolaiset (Repola-Seuran kotisivu). Näin olleen voidaan odotella, että vanhat ja kiinteät siteet Suomeen ja suomalaisiin vaikuttivat nykypäivän repolaisten suhtautumista heimokansallisiin aatteisiin ja Suur-Suomen ideaaliin. Toisaalta Repolan kansallinen kulttuuri sai kärsiä paljon jatkosodan jälkeen. Moskovan talouspolitiikka johti siihen että yli 25-stä Repolan kylästä nykyään jäljellä on ainoastaan Repola itse (Korablev 1999). Myös neuvostovallan kielipolitiikka on vaikuttanut Repolan kansalliseen kulttuuriin: nykypäivän Repolassa karjalan kieltä osaa vaan vanhempi sukupolvi, suomea ei puhuta olleenkaan. Irina Takala on osoittanut, että ”venäläistämispromessit lienevät olleet voimakkaimpia juuri Karjalassa kaikkiin muihin

Neuvostoliittoon kuuluneisiin kansallisiin tasavaltoihin verrattuna” (Takala 2004). Sen vuoksi voidaan odottaa, että nykypäivän repolaisilla ovat kiinteät suhteet Venäjään ja venäläiseen kulttuuriin, mikä puolestaan vaikuttaa repolalaisten suhtautumiseen Suur-Suomen ideaaliin liittyviin kysymyksiin.

Menetelmä

Aineiston keruumenetelmänä käytin kyselyä, jonka runko on esitetty liitteessä nro. 2. Rungon ensimmäisessä osassa ovat kysymykset osallistuneiden iästä, alkuperästä, sivistyksestä jne. Tämänkaltaiset kysymykset suurentavat haastateltavan tulkintaresursseja. Rungon toisessa osassa esitellään Suur-Suomeen liittyviä ilmaisuja ja pyydetään vastaajia arvioimaan suhtautumistaan näihin asteikolla 1-5, jossa 5 = en hyväksy ollenkaan ja 1 = hyväksyn. Rungon kolmannen osan muodostuvat avonaiset kysymykset, jotka liittyvät Karjalan ja Suomen / Venäjän välisiin suhteisiin sekä Itä-Karjalan liittämiseen Suomeen. Repolasta ja Mujejärveltä kotoisin olevia osallistuneita olen haastatellut itse, Kostamuksesta kotoisin oleville osallistuneille lähdetin rungon sähköpostin kautta. Vastatauksia analysoin STATISTICA 6.0- ohjelman keinoin.

Osallistuneet

Kyselyyn osallistui 75 ihmistä, joista 62 oli naisia (82,7 %) ja 13 miehiä (17,3 %). Aineiston laajuus määrittyy varsin pieneksi käytännön syistä. 54,7 % osallistuneista asuu Repolassa, 30,7 % - Mujejärvessä, 10,7 % - Kostamuksessa. Yksi osallistuja asuu nyt Petroskoissa, yksi Tartossa ja yksi Pietarissa. Kaikki ne ovat kotoisin Repolasta. Osallistujien keski-ikä oli 52 vuotta. Enemmistö, 65 ihmistä, on kasvanut Karjalan Tasavallassa (86,7 %) ja 9 ihmistä (12 %) Venäjällä Karjalan ulkopuolella. Yksi ihminen ei ole ilmoittanut kasvupaikkansa. 9-stä ulkopuolella Karjalaa kasvaneesta ihmisistä 7 ovat venäläisiä. 2 karjalaisista, jotka ovat kasvaneet ulkopuolella Karjalaa, olivat Tverin karjalaisia. 55 % vastaajista pitää itseään karjalaisina ja 44 % venäläisinä. Yksi ihminen ei ole ilmoittanut kansallisuutensa. Siinä yhteydessä on kiinnitettävä huomion siihen seikkaan, että 66 % karjalaisista pitää äidinkielenä venäjää. Toinen kiinnostava seikka on

se, että 100 % osallistuneista käyttää kodin ulkopuolella venäjää. 40 % osallistuneista pitää itseään ortodoksiseen kirkkoon kuuluvina ja 1 ihminen pitää itseään luterilaiseen kirkkoon kuuluvana (tärkeämpi kuva osallistuneista on esitetty liitteessä III)

Tulokset

Tulosten analysointimenetelmänä käytetty varianssi analyysi on näyttänyt, että eroja karjalaisten ja venäläisten vastauksissa ilmenee vain suhtautumisessa karjalaisten kansalliseen luonteeseen (kysymys nro. 17) ($F=15.7$, $p=0.00$) ja venäläisen kulttuurin vaikutukseen (kysymys nro. 29) ($F=5.9$, $p=0.02$). Taulukosta nro. 15 ja piirroksista nro. 1 (Liite IV) näkyy, että venäläisten (**51.6%**) mielestä karjalaiset luonteeltaan huomattavasti eroavat suomalaisista, karjalaiset (**78.1%**) taas pitivät itseään suomalaisille läheisimpinä. Toisaalta venäläiset ovat karjalaisia vakuuttuneempia venäläisen kulttuurin vaikutukseen Karjalaan (ks. Taulukko nro. 15 ja piirros nro. 2, liitteessä IV). Niinpä **69.7%** venäläisiä ajattelee, että Venäjän kulttuurin vaikutus Karjalaan on ollut niin suurta, ettei ole mahdollista kuvitella Karjalaa ilman Venäjää. Karjalaiset taas suhtautuvat kysymykseen empien (**36%**), mutta **34%** heistäkin on vakuuttanut venäläisen kulttuurin vaikutuksesta. Muissa kysymyksissä erot venäläisten ja karjalaisten vastauksien välillä eivät olleet merkittäviä. Sen vuoksi käsittelen ne vastaukset yhdessä.

Suhtautuminen Itä-Karjalan Suomeen liittämiseen. Valtaosa vastaajista (**90,6%**) olivat sitä mieltä, että Itä-Karjalan on jäävä Venäjän osana (kysymys 13). Tällaista mielipidettä perusteltiin (kysymys nro. 34) sillä seikalla, että Itä-Karjala on Venäjän eroamaton osa ("Россия и Карелия единая и неделимая страна"; "Карелия – неотъемлемая часть России", "Родина – Карелия, Россия!"; "Россия и Карелия едины; не представляю Карелию вне России" jne.) jo vanhoista ajoista ("Карелия всегда входила в состав России"; "Карелия еще со времен Новгородского феодального центра входит в состав России"; "исторически Карелия входила в состав России – развитие Карелии тесно связано с развитием всей России" jne.). Korostettiin myös mentaliteettien eroja ("у нас особый менталитет"; "разные взгляды на жизнь"; "трудно будет приспособиться к западному образу мыслей"; "никогда не научимся жить по-фински") ja Karjalan monikansallisuutta ("Карелия –

многонациональная республика”; ”куда денутся все остальные национальности?”). Eräiltiin myös, etteivät suomalaiset kannatta Itä-Karjalan Suomeen liittämistä (”кто нас там ждет?” ”Слишком разный жизненный уровень”; ”финнам мы не нужны, слишком большое влияние оказала Россия”; ”финны не согласятся соединиться с Карелией”). Esitettiin jopa epäluuloja suomalaisia kohtaan (”Финляндия грабит Карелию экономически, а, пытаясь распространить свою религию и духовно”; ”Карелия для Финляндии – это ягоды, грибы, дешевый лес и т. д. Зачем рубить лес и собирать ягоды на своей территории, если можно это сделать на территории Карелии”). Ныvin paljon oli myös isänmaallisuuteen liittyviä ilmaisia (”Россия – моя Родина”). Ehkäpä sen vuoksi valtaosa vastanneista (**86,7 %**) ajattelee, ettei nykyisessä Karjalassa ole venäjänvastaisia mielipiteitä. Vaan **8,2 %** vastaajista kannatti Itä-Karjalan liittymistä Suomeen (kysymys 28). Perusteluna olivat Suomen korkeampi elintaso ja parempi yhteiskunnallinen järjestely (”это повысит социальный уровень жизни”; ”уровень жизни для жителей Карелии возрос бы во много раз”; ”Согласен: порядок, культура”. ”Согласна, так как Россия – слишком большое государство и правительство не в состоянии контролировать все регионы и помогать им в развитии. У финнов это получится лучше”). Niiden joukossa, jotka kannattivat Itä-Karjalan liittämistä Suomeen, oli sekä karjalaisia, että venäläisiä. Itä-Karjalan itsenäisyyttä kannatti vaan **4 %** vastanneesta.

Itä-Karjalan siteet Suomen / Venäjän kanssa. Itä-Karjala pidetään vanhastaan alueena, jossa kohtaavat itäinen ja läntinen kulttuuri ja perintö. Tämänkaltainen ajatustapa heijastui myös vastauksissa kysymyksille Karjalan ja Suomen / Venäjän siteistä (Kysymykset 33-34). Niinpä kieli, kulttuuri, kansalliset perinteet ja yhteinen alkuperä luettiin seikkoihin, jotka yhdistävät Itä-Karjalaa sekä Suomen, että Venäjän kanssa. Sen lisäksi valtaosa vastaajista (**71,6 %**) suostui siihen, että karjalainen kulttuuri on venäläisen ja suomalaisen kulttuurien sekoitus. Karjalaa ja Suomea yhdistyvinä seikkoina pidetään myös yhteistä rajaa ja luontoa. Erityistä huomiota kiinnitetään ystävällis- ja sukulaissuhteisiin suomalaisten ja karjalaisten välillä. Puhutaan myös Kalevalasta Suomea ja Itä-Karjalaa yhdistyvänä tekijänä. Tärkeäksi pidetään Suomen ja Karjalan taloudellisia siteitä. Kaikkein suosituin vastaus Karjalan ja Venäjän siteistä oli se, että Karjala onkin osa Venäjää, minkä vuoksi kaikki, mitä on Karjalassa, liittyy

Venäjään. Niinpä venäjän kielen, kulttuurin ja kansanperinnön lisäksi tärkeiksi Karjalaa ja Venäjää sitoviksi tekijöiksi sanotaan yhteistä historiaa, uskontoa, politiikkaa ja taloutta. Korostetaan myös yhteistä mentaliteettia ja henkistä yhteenkuuluvaisuutta. Yleisesti ollaan sitä mieltä, että historiallisesti Karjalalla on enemmän siteitä Venäjän, kuin Suomen kanssa (**74,0 %**).

Suhtautuminen Laatokan ja Raja-Karjalan palauttamiseen Suomeen. Vain **5,3 %** vastanneesta kannattaa Laatokan ja Raja-Karjalan palauttamista. Sen sijaan **72 %** kyselyyn osallistuneista oli alueiden palauttamista vastaan.

Kyselyn tulosten perusteella voidaan päätellä, että Suur-Suomen ideaalin suosio repolaisten keskuudessa verrattuna 1900-luvun alkuun on laskenut. Venäjää käsitetään isänmaaksi, eikä Suomeen liittämisen tahtoa yleisesti ilmenee. Jo 1900-luvun alussa alkanut venäläistämispolitiikka on kantanut hedelmiä 1900-luvun toisella puolella. Valtaosa repolaisia on venäläistynyt ja pitää yhteyksiään Venäjään tärkeämpinä, kuin yhteyksiä Suomeen. Toisaalta se seikka, että valtaosa repolaisia ajattelee, etteivät karjalaiset luonteeltaan eroa suomalaisista, todistaa, että siteet Suomeen ja suomalaiseen kulttuuriin eivät ole hävinneet. Tästä puhuu myös se, että Suomen ja Karjalan välillä sanotaan olevan paljon yhteistä. Erittäin paljon puhutaan kulttuuri- ja sukulaissiteistä. Korostetaan myös luonnollista ja maantieteellistä yhteenkuuluvaisuutta. Tämä panee uskomaan, ettei ajatus Suomen ja Karjalan kansallisesta, kulttuurisesta ja luonnollisesta kokonaisuudesta ole repolalaisilla hävinnyt. Se, että yhteyksiä Venäjään pidetään samanaikaisesti tärkeänä todistaa sitä, että Karjala käsitetään venäläisen ja suomalaisen kulttuurien kohtaupaikaksi, jossa idän ja lännen perintö elävät rauhallisesti rinnallaan. Tätä todistaa myös se seikka, että valtaosa vastaajista (**86,5%**) ajattelee, ettei Karjalassa ole kansallisia konflikteja. Tietysti tuloksiin on suhtauduttava varovaisesti, sillä kyselyyn osallistuneiden määrä ei mahdollista johtopäätösten tekemistä kaikkien repolaisten mielipiteistä. Samaten kun peruskysymyksissä ollaan hyvin yksinmielisiä, voidaan sanoa, että yleinen suuntaus on kuitenkin ilmeinen.

Yhteenveto

Suur-Suomen aatteella on pitkä ja kiinnostava historia Suomen kulttuurissa. Ajatus Suomen ja Itä-Karjalan yhteenkuuluvaisuudesta oli syntynyt jo 1800-luvun alkupuolella, jolloin Suomen Venäjään liittäminen avasi suomalaisille kansallisromantikoille esteettömään pääsyn rajantakaiseen Karjalaan. Oman vaikutuksensa Karjalan kiinnostukseen oli antanut kansallisromantiikka, joka jo 1800-luvun alusta lähtien levisi yli Euroopan. Suomalaisten identifiointipyrkimykset ja ”alkuperäisen suomalaisuuden” etsintä kiinnittivät heidän huomionsa modernin sivistyksen ulottumattomiin jääneeseen Itä-Karjalaan. Aluetta alettiin pitää ”oikean” suomalaisen kulttuurin ”viimeisenä pesäpaikkana”. Markku Kangaspuro sanojen mukaan Karjalasta tuli suomalaisen kansallisen identiteettiin liittyvä symbolinen kysymys” (Kangaspuro 2000: 39). Korostaen itäkarjalaisten ja suomalaisten kansallista ja kulttuurillista kokonaisuutta alettiin puhua Itä-Karjalan kuulumisesta Suomelle ja vaatia Suomen itärajan siirtymistä linjalle Vienanmeri-Äänisjärvi-Laatokka. Tämänlaisen ajatustavan perustana oli Snellmanin vaikutus, joka oma teoriassaan ”vaati valtiolle kielen määäämiä kansallisia rajoja” (Jääskeläinen 1961: 31). Vaikka Snellman itse piti Itä-Karjalaa ”liian heikosti valveutuneina, taloudellisesti liian takapajuisena ja kulttuuriltaan liian Suomesta eroavina alueena, jotta olisi ollut mahdollista otaksua varsinkaan Itä-Karjalan sulautuvan suomalaiseen kansallisvaltioon” (Sihvo 2003: 113), hänen ajattelutapansa oli vaikuttanut suomalaisia kansallisromantikkoja sillä tavoin, että he aloittivat vaatia Itä-Karjalan liittämistä Suomeen kieli- ja kulttuurirajojen perusteella (Jääskeläinen 1961: 33). Siinä yhteydessä on mainittava myös yleiseurooppalaisten kansallisuusliikkeiden vaikutusta Suur-Suomen ideaalin kehitykseen. Yli Eurooppaa 1800-luvun alussa levinnyt kansallisromantiikka oli perustana vuosisadan keskivaiheessa syntyneille kansallisuusliikkeille, joiden tavoitteena oli pienien heimokansojen liittäminen kansallisvaltioiksi. Tässä suhteessa suomalaista heimoaatetta vastasivat 1840-luvun lopussa syntyneet panslavismi ja skandinavismi. Kansallisvaltion rakentaminen edellytti rajanvetoa muihin kansoihin ja kulttuureihin. Siinä yhteydessä on korostettava, että

heimojatus on Suomessa kehittynyt yhteydessä itsenäisyyspyrkimyksiin. Suur-Suomen oli ennen kaikkea oltava itsenäinen. Korostettiin, että Itä-Karjalan Suomeen liittäminen vahvistaisi valtiota kansallisesti, kulttuurisesti, taloudellisesti ja strategisesti. Rajanveto venäläisyyteen ja Venäjään edellytti myös itäkarjalaisten valistusta suomalaisessa hengessä. Siinä yhteydessä on pakko korostaa, että Suur-Suomen ideaalin kannattajille tämänkaltainen valistus suurin määrin merkitsi itäkarjalaisten suomalaistamista. Vaikka itäkarjalaisia katsottiinkin suomen kansan osana, käsiteltiin heitä takapajuisena ja sivistymättöminä. Syynä pidettiin sitä, että vuosisatoine elämä Venäjän valtikan alla oli jättänyt heidät eurooppalaisen sivistyksen ulkopuolelle. Itäkarjalaisten suomalaistamista pidettiin tärkeänä edellytyksinä siihen, että he voisivat liittyä ”oikean” läntisen kulttuurin piiriin. Siinä suhteessa suomalaisella heimokansallisella liikkeellä oli paljon yhteistä muiden eurooppalaisten kansallisuusliikkeiden kanssa. Näin esimerkiksi panslavistien päämääränä oli pienten kansojen venäläistäminen (Sihvo 2003: 117).

Itä-Karjalan kysymystä yritettiin ratkaista monella tavalla. Käytettiin sekä sotilaallisia, että rauhanomaisia keinoja. Niinpä neuvotteluissa Venäjän ja länsivaltioiden kanssa korostettiin Suomen ja Itä-Karjalan luonnollista, maantieteellistä, historiallista ja kansallista yhteenkuuluvaisuutta. Kiinnitettiin huomiota myös itäkarjalaisten itsemääräämisoikeuteen. Itä-Karjalan vapauttamiseksi järjestettiin sotaretkiä Suomen itsenäistymisen jälkeisinä vuosina. Tärkeä osa Itä-Karjalan kysymyksellä oli myös jatkosodan päämääräkeskusteluissa. Suomalaisten aluelajennuspyrkimykset kuitenkin epäonnistuvat. Yhtenä syynä pidetään Itä-Karjalan geopoliittista asemaa, joka satoi alueen pysyväksi osaksi Venäjän valtion strategista politiikkaa. (Kangaspuro 2000: 40). Mauno Jääskeläisen sanojen mukaan ”Suomessa ei riittävässä määrin otettu huomioon, että suunniteltu aluelajennus olisi tapahtunut suurvallon kustannuksella” (Jääskeläinen. Kansakunnan 1985: 116). Toisena syynä voidaan pitää sitä, että suomalaiset eivät ottanut huomionsa, itäkarjalaisten kansallisia pyrkimyksiä. Useat tutkijat (esim. Vahtola ja Nygård) ovat osoittaneet, että itäkarjalaiset jo vanhoista ajoista pitivät itseään osana Venäjää, eikä tahto liittyä Suomeen ollut yleinen heidän keskuudessaan. Vaikka venäjänvastaisia mielipiteitä esiintyikin, valtaosa itäkarjalaisia suhtautui suomalaisten aluelajennuspyrkimykseen passiivisesti.

Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina Suur-Suomen suosio on laskenut huomattavasti. Vaikka heimojärjestöt toimivat sekä Suomessa, että Itä-Karjalassa, niiden ohjelmaansa kuuluu itäkarjalaisen kulttuuriperinnön vaaliminen, eikä aluelaajennuspyrkimyksiä yleisesti ilmene. 1900-luvun tapahtumat ovat näyttäneet, että ajatukset Suur-Suomen luomisesta ovat epärealistisia. Historian kulku on sitonut Itä-Karjalan pysyväksi osaksi Venäjää.

Liite I

Suur-Suomi

(Huom! kartta on otettu Reich 5 kotisivulta)

Liite II

Kyselyn runko

Уважаемый отвечающий!

Спасибо за то, что согласились участвовать в данном исследовании! Организаторы гарантируют Вам полную конфиденциальность: ответы на вопросы опросника будут использованы в статистически обработанном виде исключительно в целях данного исследования.

Часть I

В этом блоке представлены вопросы, касающиеся Вашего образования, происхождения, рода деятельности. Пожалуйста, прочитайте каждый вопрос внимательно и обведите номер варианта ответа, который подходит Вам более всего. В некоторых случаях (отдельно указанных) Вам нужно будет написать ответ самим.

1. Ваш пол:
А. мужской
В. женский
2. Ваш возраст: _____ (напишите, пожалуйста)
3. Где вы выросли? (укажите, пожалуйста, название страны и города/поселка/деревни)

4. Где Вы проживаете в данный момент? (укажите, пожалуйста, название страны и города/поселка/деревни)

5. К какой национальности Вы, по вашему мнению, принадлежите?
_____ (напишите, пожалуйста)
6. К какой национальности принадлежат Ваши родители? (напишите, пожалуйста)
А.мать: _____
В.отец: _____
7. Какой Ваш родной язык, т.е. каким языком Вы владеете лучше всего?
_____ (напишите, пожалуйста)
8. На каком языке Вы больше всего говорите дома?
_____ (напишите, пожалуйста)
9. На каком языке Вы больше всего говорите вне дома?
_____ (напишите, пожалуйста)
10. Считаете ли Вы себя представителем какого-либо определенного вероисповедания или религиозного течения?
А.да
В.нет

NB! ЕСЛИ ВЫ ОТВЕТИЛИ НА ЭТОТ ВОПРОС «НЕТ», ПРОПУСТИТЕ ВОПРОС № 11 И ПРОДОЛЖАЙТЕ ОТВЕЧАТЬ С ВОПРОСА № 12

11. Представителем какого вероисповедания или религиозного течения Вы себя считаете?

А.Православие

Б.Католичество

В.Лютеранство

Г.Другое христианское вероисповедание или религиозное течение:

_____ (уточните, пожалуйста)

Д.Иудаизм

Е.Ислам

Ж.Другое нехристианское вероисповедание или религиозное течение: _____

(уточните, пожалуйста)

12. Какое у Вас образование?

А.менее основного образования (менее 9, 8, 7 классов, в зависимости от времени окончания)

Б.основное образование или неоконченное среднее образование

В.среднее образование (училище, техникум)

Г.среднее образование (средняя школа или гимназия)

Д.незаконченное высшее образование (минимум 3 года образования в ВУЗе)

Е.высшее образование

Ж.степень кандидата, докторская степень

II часть

Этот блок вопросов состоит из нескольких утверждений. Пожалуйста, внимательно прочитайте каждое утверждение и оцените, насколько верным Вы его считаете. Для того, чтобы отметить свой ответ, обведите, пожалуйста, номер, обозначающий наиболее подходящий для Вас ответ. Ответьте, пожалуйста, на вопросы, содержащиеся в каждом ряду. Для ответа используйте следующую шкалу:

1	2	3	4	5
<i>абсолютно не согласны</i>	<i>скорее не согласны</i>	<i>нейтрально относитесь к данному утверждению</i>	<i>скорее согласны</i>	<i>Полностью согласны</i>

13	Карелия должна остаться в составе Российской Федерации	1	2	3	4	5
14	Карелия ближе к Финляндии, чем к России, благодаря особенностям своего исторического развития	1	2	3	4	5
15	Было бы логично, если бы Карелия вошла в состав Финляндии после обретения Финляндией независимости в 1917 году	1	2	3	4	5
16	Карельская культура – своеобразный симбиоз финской и русской культур	1	2	3	4	5
17	Карелы по особенностям своего национального характера мало отличаются от финнов	1	2	3	4	5
18	Ладожская Карелия и Карельский перешеек должны быть возвращены Финляндии	1	2	3	4	5
19	В настоящее время Карелия должна добиваться полной независимости от России с целью создания суверенного государства	1	2	3	4	5

20	Карельская культура – это лишь часть финской культуры, а потому будущее карельской культуры - в ее финнизации	1	2	3	4	5
21	Простым людям, проживающим сейчас в Карелии, все равно, в каком государстве жить. Проблемы подобного плана их просто не интересуют	1	2	3	4	5
22	Карелия ближе к России, чем к Финляндии, благодаря особенностям своего исторического развития	1	2	3	4	5
23	Сохранение и развитие карельской культуры возможно лишь при условии присоединения Карелии к Финляндии	1	2	3	4	5
24	В настоящее время в Карелии сильны антироссийские настроения	1	2	3	4	5
25	Карелы ближе к русским, чем к финнам по особенностям своего национального характера	1	2	3	4	5
26	Карелия должна была добиваться независимости после распада Российской Империи в 1917 году	1	2	3	4	5
27	Русификация и финнизация одинаково губительны для карельской культуры	1	2	3	4	5
28	Карелия должна войти в состав Финляндии	1	2	3	4	5
29	Влияние православия и русской культуры на карельскую культуру настолько велико, что дальнейшее развитие последней сложно представить вне российского общества	1	2	3	4	5
30	Абсолютно логичным является то, что после распада Российской Империи Карелия осталась в составе России	1	2	3	4	5
31	В настоящее время нельзя говорить о какой-либо национальной розни на территории Карелии	1	2	3	4	5

III часть

Напоследок, предлагаем Вашему вниманию ряд вопросов, ответы на которые нужно будет написать самим.

32. Что, на Ваш взгляд, связывает Карелию с Россией?

13. Что, на Ваш взгляд, связывает Карелию с Финляндией?

14. Согласны ли Вы с тем, что Карелия должна входит в состав Финляндии? Обоснуйте, пожалуйста, свой ответ.

Liite III

Kuva kyselyyn osallistuneista

Taulukko nro. 1: Sukupuoli

	N	%
Naiset	62	82,7
Miehet	13	17,3
Vastaus puuttuu	0	0,0

Taulukko nro. 2: Osallistuneiden ikä

	N	Mean	Median	Minimum	Maximum	SD
ikä	75	48,9	52,0	18,0	81,0	16,4

Taulukko nro. 3: Vastajat ovat kasvaneet

:	N	%
Ulkopuolella Karjalaa	9	12,0
Karjala	65	86,7
Vastaus puuttuu	1	1,3

Taulukko nro. 4: Venäläiset ovat kasvaneet

	N	%
Ulkopuolella Karjalaa	7	21,2
Karjala	26	78,8
Vastaus puuttuu	0	0,0

Taulukko nro 5: osallistuneiden asuinpaikka

	N	t	%t
Mujejärvi	23		30,7
Kostamus	8		10,7
Repola	41		54,7
Petroskoi	1		1,3
Pietari	1		1,3
Tartu	1		1,3
Vastaus puuttuu	0		0,0

Taulukko nro 6: osallistuneiden kansallisuus

	N	%t
venäläiset	33	44,0
karjalaiset	41	54,7
Vastaus puuttuu	1	1,3

Taulukko nro 7: äidin kansallisuus

	N	%
Suomalainen	1	1,3
Venäläinen	27	36,0
Karjalainen	42	56,0
Valkovenäläinen	4	5,3
Vastaus puuttuu	1	1,3

Taulukko nro 8: isän kansallisuus

	N	%
Venäläinen	26	34,7
Karjalainen	35	46,7
Suomalainen	2	2,7
Valkovenäläinen	4	5,3
Vepsäläinen	3	4,0
Vastaus puuttuu	5	6,7

Taulukko nro 9: Osallistuneiden äidinkieli

	N	%
Venäjä	59	78,7
Sekä venäjä, että karjala	4	5,3
Karjala	11	14,7
Vastaus puuttuu	1	1,3

Taulukko nro 10: Karjalaisten äidinkieli

	N	%
Venäjä	27	65,9
Sekä venäjä, että karjala	4	9,8
Karjala	10	24,4
Vastaus puuttuu	0	0,0

Taulukko nro 11: kotikieli

	N	%
Venäjä	58	77,3
Sekä venäjä, että karjala	1	1,3
Karjala	16	21,3
Vastaus puuttuu	0	0,0

Taulukko nro 12: ulkokieli (kieli, jota käytetään kodin ulkopuolella)

	N	%
Venäjä	75	100,0
Missing	0	0,0

Taulukko nro 13: uskontokuntiin kuuluminen

	N	%
Kuuluu kirkkoon	31	41
Ei kuulu kirkkoon	44	59
Vastaus puuttuu	0	0

Taulukko nro 13: uskonto

	N	%
Ortodoksi	30	40,0
Luterilainen	1	1,3
Vastaus puuttuu	44	58,7

Taulukko nro 13: sivistys

	N	%
korkeakoulu	28	37,3
ammattikoulu	32	42,7
v. 3 vuotta korkeakoulussa	7	9,3
Koulu	7	9,3
Vastaus puuttuu	1	1,3

Liite IV

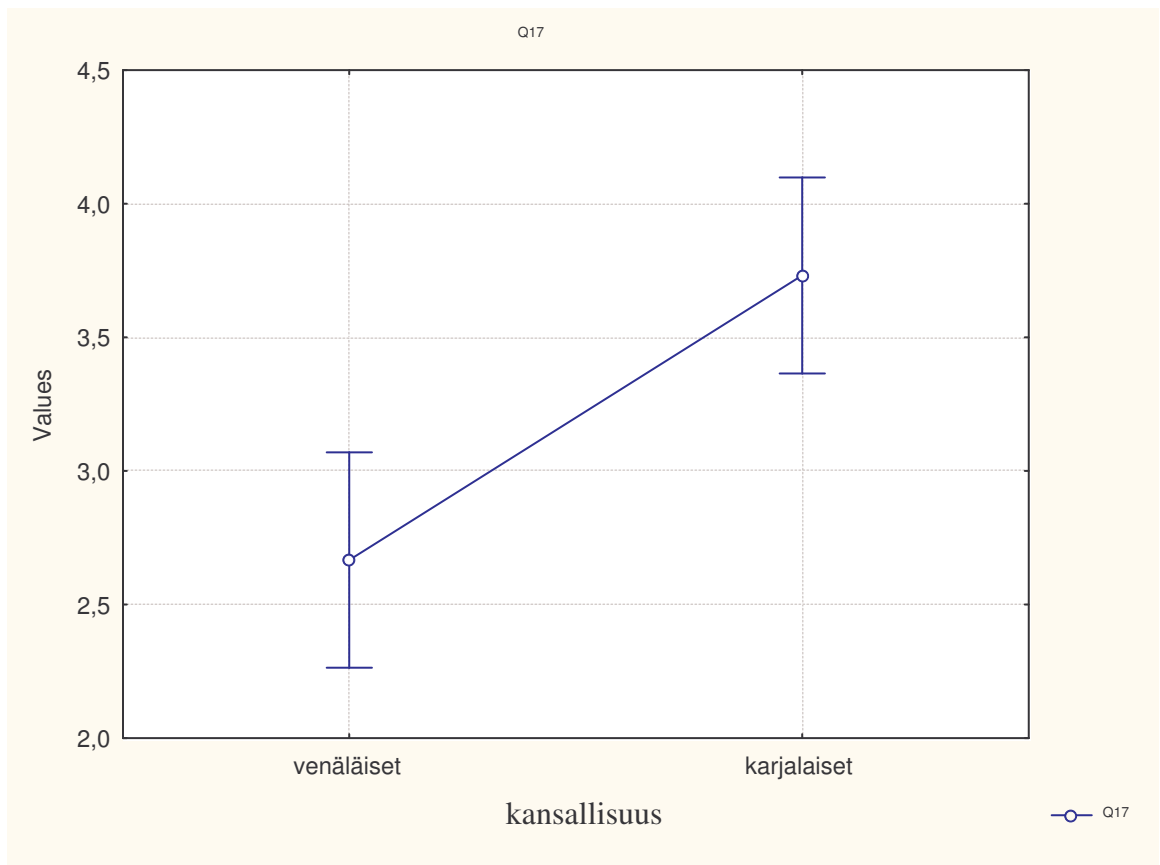
Kyselyn tulokset

Taulukko nro. 14: karjalaisten ja venäläisten vastauksien keskiarvot

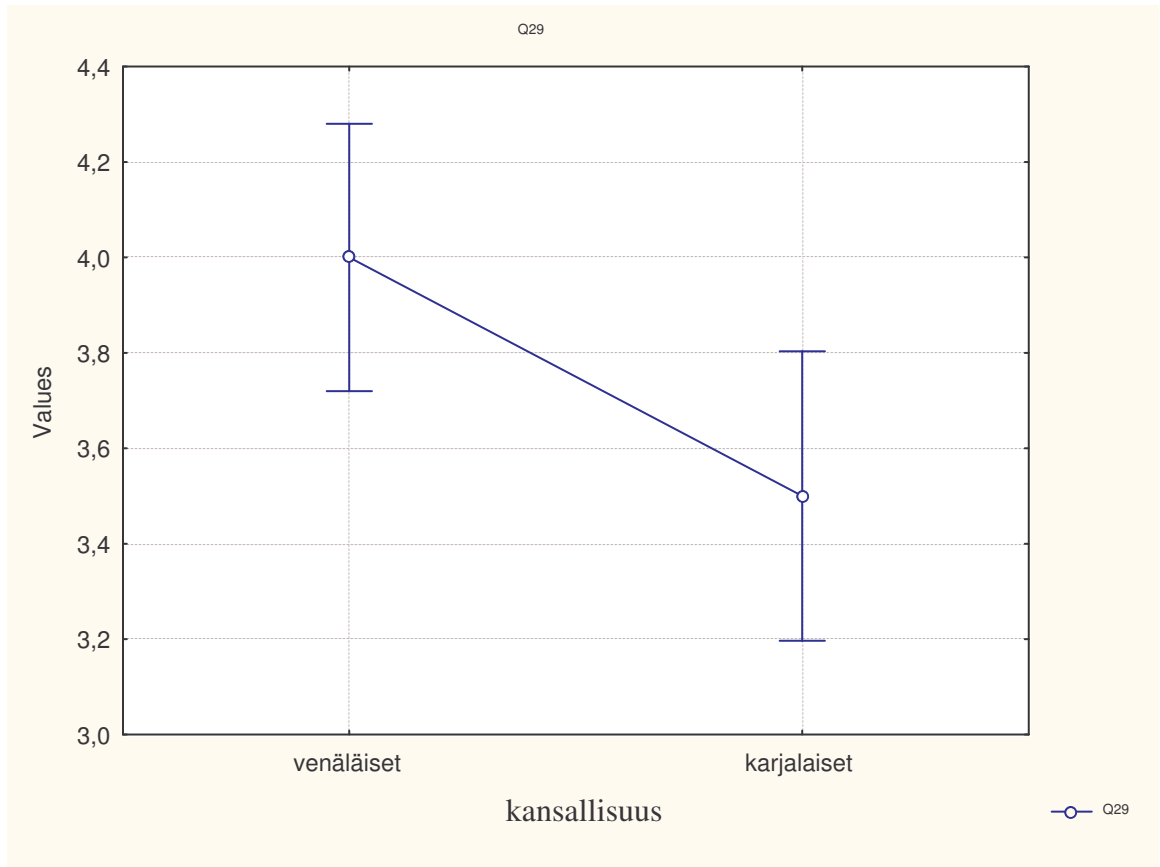
kansallisuus	Q13	Q14	Q15	Q16	Q17	Q18	Q19	Q20	Q21	Q22	Q23	Q24	Q25	Q26	Q27	Q28	Q29	Q30	Q31
venäläinen	4,5	2,4	2,4	3,7	2,7	1,6	1,5	2,0	1,9	3,9	2,6	1,5	3,7	2,6	3,1	1,6	4,0	3,7	4,6
karjalainen	4,5	2,5	2,8	3,8	3,7	2,0	1,6	2,1	2,2	3,7	2,4	1,6	3,3	2,8	3,2	1,8	3,5	3,7	4,2
Yhteensä	4,5	2,4	2,6	3,8	3,3	1,8	1,5	2,1	2,1	3,8	2,5	1,6	3,5	2,7	3,2	1,7	3,7	3,7	4,4

Huom! Q = kysymys

Piirros nro. 1: Erot karjalaisten ja venäläisten suhtautumisessa karjalaisten kansalliseen luonteeseen

Piirros nro. 2: Erot karjalaisten ja venäläisten suhtautumisessa kysymykseen venäläisen kulttuurin vaikutuksesta Itä-Karjalaan

Frekvenssitaulukko

Vastaukset kysymyksille prosentteissa

	Kysymys 13		Kysymys 14		Kysymys 15		Kysymys 16		Kysymys 17		Kysymys 18	
Vastaus	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	2	2,7	16	21,9	17	22,7	2	2,7	8	10,7	38	50,7
2	4	5,3	29	39,7	21	28,0	9	12,2	18	24,0	16	21,3
3	1	1,3	11	15,1	17	22,7	10	13,5	7	9,3	17	22,7
4	13	17,3	14	19,2	13	17,3	35	47,3	32	42,7	4	5,3
5	55	73,3	3	4,1	7	9,3	18	24,3	10	13,3	0	0,0
Vastaus puuttuu	0	0,0	2	2,7	0	0,0	1	1,4	0	0,0	0	0,0

	Kysymys 19		Kysymys 20		Kysymys 21		Kysymys 22		Kysymys 23		Kysymys 24	
Vastaus	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	46	61,3	23	30,7	23	30,7	4	5,4	19	25,7	44	58,7
2	21	28,0	28	37,3	37	49,3	8	10,8	25	33,8	21	28,0
3	5	6,7	21	28,0	5	6,7	7	9,5	9	12,2	8	10,7
4	3	4,0	2	2,7	7	9,3	35	47,3	15	20,3	1	1,3
5	0	0,0	1	1,3	3	4,0	20	27,0	6	8,1	1	1,3
Vastaus puuttuu	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1,4	1	1,4	0	0,0

	Kysymys 25		Kysymys 26		Kysymys 27		Kysymys 28		Kysymys 29		Kysymys 30	
Vastaus	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	5	6,8	10	13,3	2	2,7	40	54,8	1	1,4	0	
2	10	13,7	18	24,0	18	24,7	23	31,5	3	4,2	5	6,8
3	16	21,9	33	44,0	28	38,4	4	5,5	25	34,7	30	40,5
4	30	41,1	13	17,3	17	23,3	3	4,1	28	38,9	24	32,4
5	12	16,4	1	1,3	8	11,0	3	4,1	15	20,8	15	20,3
Vastaus puuttuu	2	2,7	0	0,0	2	2,7	2	2,7	3	4,2	1	1,4

Kysymys 31		
Vastaus	N	%
1	2	2,7
2	4	5,4
3	4	5,4
4	18	24,3
5	46	62,2
Vastaus puuttuu	1	1,4

Lähdeluettelu

Alapuro Risto 1973: Akateeminen Karjala-Seura. Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 1930-luvulla. Helsinki

Balujev Boris 2001: Spory o sudjbah Rossii: N. J. Danilevski i ego kniga ”Rossija i Evropa”: <http://www.fond.ru/inst/balujev/bal4.htm>

Churchill, Stacy 1970: Itä-Karjalan kohtalo 1917-1922. Itä-Karjalan itsehallintokysymys Suomen ja Neuvosto-Venäjän välisissä suhteissa 1917-1922. Porvoo – Helsinki: Werner Söderström osakeyhtiö

Holodkovski Viktor 1975: Finljandija i Sovetskaja Rossija 1918-1920. Moskva: Nauka

Huttunen, Veikko – Aalto Teemu 1985: Kansakunnan historia 3. Porvoo – Helsinki – Juva: Werner Söderström osakeyhtiö

Hämynen Tapio 1994: Mikä Karjala? Teoksessa Kahden Karjalan välillä Kahden riikin rintamalla.

Jussila Osmo 1979: Nationalismi ja vallankumous venäläis-suomalaisissa suhteissa 1899–1914. Helsinki

Jääskeläinen, Mauno 1961: Itä-Karjalan kysymys. Kansallisen laajennusohjelman synty ja sen toteuttamisyritykset Suomen ulkopoliitikassa vuosina 1918–1920. Helsinki

Kangaspuro Markku 2000: Neuvosto-Karjalan taitelu itsehallinnosta. Nationalismi ja suomalaiset punaiset vallankäytössä 1920–1939. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.

Kilin Juri 1999: Karelija v politike sovetškogo gosudarstva 1920–1941. Petrozavodsk

Kirkinen Heikki 1963: Karjala idän kulttuuripiirissä. Helsinki

Kirkinen Heikki 1976: Karjala taistelukenttänä. Karjala idän ja lännen välissä. Helsinki

Korablev Nikolai, Makurov Vasili 1999: Repolan karjalaiset vuosisadan taitteessa. Carelia 1999, 7: <http://www.onego.ru/win/pages/carelia/1999-7/130.html>

Laine Antti 1982: Suur-Suomen kahdet kasvot. Itä-Karjalan siviiliväestön asema suomalaisessa miehityshallinnossa 1941-1944. Helsinki: Otava

Nevakivi Jukka 1970: Muurmannin legioona. Suomalaiset ja liittoutuneiden interventio Pohjois-Venäjällä 1918–1919. Helsinki

Nurmio Heikki: Jääkarimarssi
<http://www.sodatkuvina.cjb.net/laulut.htm#Jääkarimarssi>

Nygård Toivo 1978: Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen: aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa. Keuruu

Nygård Toivo 1980: Itä-Karjalan pakolaiset 1917–1922. Studia historica Jyväskyläänsia 19. Tampere

Rasila Viljo 1996: Istoriija Finljandii. Petrozavodsk. Izdatelstvo Petrozavodskogo gosudarstvennogo universiteta

Repola-Seuran kotisivu: www.repola-seura.org

Rupasov A., Chistikov A. 2000: Sovetsko-Finljandskaja granica 1918–1938. Evropeiskij Dom. Sankt-Peterburg

Ruutu Martti 1939: Savo-karjalaisen osakunnan historia. Porvoo – Helsinki: Söderström.

Reich-5 kampanjasivu: <http://www2.lut.fi/~jtniemin/images/SuurSuomi.gif>

Savateev. Poselok Reboly:

<http://www.ticrk.ru/rus/region/regions/muezerka/city.html?id=4749>

Seppälä Helge 1989: Suomi miehittäjänä 1941–1944. Helsinki: SN-kirjat

Suometar-lehti: <http://agricola.utu.fi/hist/kkktk/suometar/SMTR1847-1.html>

Takala Irina 2004: Neuvostovallan kielipolitiikka Karjalassa 1920–1930-luvulla. Carelia 2004, 7: <http://carelia.onego.ru/2004-7/125.html>

Tarton rauhansopimus: <http://www.hot.ee/eikko/Rauha.htm>

Waris, Heikki 1939: Savo-karjalaisen osakunnan historia. Porvoo – Helsinki: Söderström.

Vahtola Joukko 1988: ”Suomi Suureksi – Viena Vapaaksi”. Valkoisen Suomen pyrkimykset Itä-karjalan valtaamiseksi vuonna 1918. Jyväskylä.

Virrankoski Pentti 2001: Suomen historia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura